یون کولتوري یون
Yoon Cultural Foundation

د پښتو شعر

هندسي جوړښت

لنډۍ
سروکی
کاکړۍ غاړې
د اټن نارې
ببولاله
چاربیته
بدله
بګتۍ
لوبه
او نور...

غزل
څلوریزه
قطعه
بوللـــه
دوېزه
درېيز
مستزاد
څلوريز
پنځه ييز
شپږيز
او نور...

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو شعر
هندسي جوړښت

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د پښتو شعر هندسي جوړښت
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۷ل کال
شپږم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال پرله پسې نومره:	(۱۳)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۱۳)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

مخ		سرلیک	ګڼه
۱		ددې چاپ سریزه	۱
	۴	د لیکوال په باب څو خبرې	۲
۷		د پښتو شعر هندسي جوړښت، یو ...	۳
۱۱		د لارښود استاد نظر	۴
۱۳		سریزه	۵
		لومړۍ څپرکی	
۱۹		ګڼ شعري فورمونه	۶
	۱۹	غزل او ډولونه یې	۷
۳۸		څلوریزه (رباعي)	۸
۴۳		قطعه	۹
۴۵		بولله (قصیده)	۱۰
۶۰		دویزه (مثنوي)	۱۱
۶۸		دریېز (مثلث)	۱۲
۷۱		مستزاد	۱۳
۷۴		څلوریز (مربع)	۱۴
۷۸		پینځه ییز (مخمس)	۱۵
۸۵		شپږیز (مسدس)	۱۶
۸۹		اوه یز (مسبع)	۱۷
۹۳		اته یز (مثمن)	۱۸
۹۶		لسیز (معشر)	۱۹
۱۰۱		ترجیع بند	۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱ ذوالقافیتین (ترکیب بند) ۱۰۵
۲۲ تول قافیز ۱۱۲

دویم څپرکی

۲۳ پښتو ازاد شعر ۱۱۲

دریيم څپرکی

۲۴ د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم فورمونه ۱۳۸
۲۵ لنډۍ ۱۳۸
۲۶ سروکی (نیمکۍ)
۱۴۰
۲۷ کاکړي غاړې ۱۴۷
۲۸ اتڼ ناري ۱۴۹
۲۹ ببولاله ۱۵۵
۳۰ چاربيته ۱۵۹
۳۱ مقام ۱۷۴
۳۲ بدله ۱۷۸
۳۳ لوبه ۱۸۲
۳۴ داستان ۱۸۴
۳۵ بګتۍ ۱۹۰

څلورم څپرکی

۳۶ د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم ځيني نور فورمونه ۱۹۳
۳۷ پایله ۲۰۲
۳۸ اخځونه ۲۰۸
۳۹ د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې چاپ سریزه

((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) د پوهنیارۍ علمي رتبې لپاره زما تېزس و. د څو کلن تدریس په بهیر کې چې کله ما هم پښتو نظم او د هغه بېلابېل ډولونه تشریح کول او یا مې له محصلینو څخه د هغو د

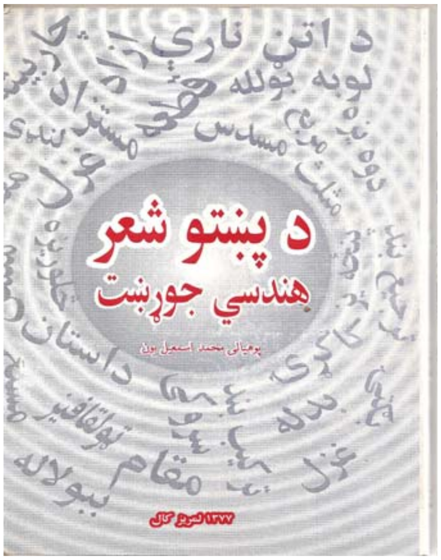

تعریف پوښتنه کوله، نو زیات شمېر به په کې ټکني کېدل، د وخت په تېرېدو سره ما پر تشریح سربېره د هغو شکلونه هم ورته پر تخته رسمول، بیا به مې ترې پوښتنه کوله، نو دوی به د هر فورم شکل سم رسموه، خو په ګړني یا لیکني تعریف کې یې بیا هم ستونزې لرلې.

له دې څخه ما ته ښه پته ولګېده، چې هر وخت د یوه شي جسم مجسم شي، نو ذهن ته ژر لاره پیدا کوي. همدا وجه وه چې د پوهنیارۍ ترفیع لپاره مې همدا موضوع ثبت کړه. له څانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه زما دا موضوع په ښه ډول پاس شوه، د پوهنځي علمي شورا هم په کې څه ستونزه راولاړه نه کړه، خو کله چې د پوهنتون علمي شورا ته لاړه، نو د طبیعي علومو پوهنځیو یو شمېر استادانو، له هغې جملې څخه هم یو دوه تنو، چې د هر چا په علمي ترفیع کې به یې خنډ راولاړوه، سخت مخالفت وکړ، ویې ویل چې: شعر له هندسې سره څه اړه لري؟ او همدارنګه ځینې نور دلایل، خو کله چې زه ور پسې لاړم او ددې اثر په اړه مې معلومات ورکړل، نو د هغوی هم نه یوازې قناعت حاصل شو، بلکې ماته یې وویل، چې دا زموږ لپاره هم جالبه موضوع ده. په پای کې دې اثر د ترفیع ټول پړاوونه ووهل. تر هغې وروسته مې د چاپ تکل وکړ. په امریکا کې زما یو دوست ښاغلي وزیرګل پښتونیار یې مالي لګښت پر غاړه واخیست او دا اثر چاپ شو. تر چاپ وروسته هم چا چې لوستی و، خوښ شوی یې و، څرنګه چې د پښتو نظم تشریح د ژبو او ادبیاتو پوهنځیو د پښتو څانګو یوه مهمه موضوع ده، نو محصلینو ته د یو درسي مرستندوی کتاب کار یې هم ورکړ. زیاتو محصلینو واخیست، نو ځکه یې د بیا بیا چاپ څو ځلي اړتیا پیدا شوه، تراوسه پورې دا اثر پنځه ځلي چاپ شوی، خو زه فکر کوم، چې نورو چاپونو ته یې هم اړتیا ده. که څه هم ما غوښتل چې یو څه نور تغیرات هم په کې راوړم، خو اوسمهال راته دا مجال پیدا نه شو. له نورو ادبپوهانو څخه مې هیله ده، چې هم دا اثر کره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او هم يې لاپسې وغځوي. له قدرمنو محصلینو څخه مې هم هیله ده، چې د لوستلو او ددې اثر د کارولو په حالت کې، که له کوم ابهام او ستونزې سره مخامخېږي او یا هم د نورې اسانتیا لپاره څه وړاندیزونه او نظرونه لري، په لیکلې بڼه دې ماته را ولېږي، چې په راتلونکو چاپونو کې يې په کې ځای پر ځای کړو.

نور نو دا کتاب او دا هم تاسې قدرمن لوستونکي.

په درنښت
د پوهنیزو مرکزونو د پیاوړتیا په هیله
پوهندوی محمد اسمعیل یون
ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ
د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۲مه نېټه
کابل - افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال په باب څو خبرې

ما لپاره د ډېرې خوښۍ ځای دی، چې د کابل پوهنتون ځوان استاد او د پښتو ژبې ځوان او ښه شاعر پر ما ګران محمد اسمعیل یون د کابل په ډېرو سختو شرایطو کې د یو بل نوي کتاب په لیکلو بریالی شوی دی او زیاته خوشالي لا په دې کې ده، چې اوس یې چاپ ته اماده کړی او چاپېږي.

ده مهرباني وکړه او له مانه یې وغوښتل چې څو کرښې د سریزې په توګه پرې وکاږم، خو زه په دې سریزه کې ددې اثر د ښاغلي لیکوال په باب څو خبرې کوم.

د شپېتمو کلونو په اوایلو کې لا ښاغلی محمد اسمعیل یون پوهنتون ته نه و شامل شوی او د خپلو منځنیو زده کړو وروستي کلونه یې تېرول، خو ما به دی لیده چې په ډېر ذوق او شوق یې د کابل مطابعو ته منډې رامنډې کولې او اثار یې چاپول. د کابل له ځینو جریدو سره یې همکاري کوله، په مشاعرو کې یې برخه اخیستله. د ده هڅو او استعداد دی په خپلو همزولو ځوانانو کې ښه وځلاوه. ده د هغه مهال په ځوانانو کې ښه موقف او نوم پیدا کړ.

د لیکوالو ټولنې او د کابل پوهنتون فرهنګي شورې ته یې لاره پیدا کړه او له دغو دوو فرهنګي موسسو سره یې ښه د مزې همکاري وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال ده خپلې پوهنتوني زده کړې پای ته رسولې، د زده کړو تر څنګه یې خپلې فرهنګي هڅې لا پراخولې د پوهنتون د ځینو ځوانانو په مرسته یې په کابل کې د یوې فرهنګي ټولنې د جوړولو لپاره کار پیل کړ.

پر ډېرو مشرانو فرهنګیانو وګرځېد او زمینه یې دې ته مساعده کړه چې زموږ مشران، کشران، فرهنګیان سره کېني او د خوشال فرهنګي ټولنه جوړه کړي.

له دې ټولنې او ددې ټولنې له برې او د کارونو له پرمختګ سره یې اورنۍ مینه وښوده او دا مینه تراوسه ورسره پالي او د ټولنې خپرنۍ ارګان شمشاد مجله د زړه په وینو چاپ ته امادہ کوي او خپروي.

وروستي شپږ کلونه زموږ د هېواد او خلکو لپاره د ویر او ماتم کلونه وو، ډېرو لږو خلکو دغو ویرونو او ماتمونو ته زړه ونیولی شو، زیاترو فرهنګیانو هېواد پرېښود، اما ده دغو ټولو ناخوالو، ستونزو، تنګسو او کړاوونو ته ځان ټینګ کړ او په خپل هېواد کې پاتې او فرهنګي کار سره یې مینه تر پخوا لا زیاته شوه. د خپلې همدې مینې پر اساس اوس یې یوه پښه په پېښور کې وي او یوه په افغانستان کې، دلته په پېښور کې په خورا لوړ همت او بې ساري زیارکښنۍ د هیله مجله چاپوي، کتابونه چاپوي او بیا یې افغانستان ته رسوي او په کابل کې یې پر هغو پاتې فرهنګیانو وېشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اوس نه یوازې د چاپ او خپرولو په کار بوخت دی، بلکې له ډېرو مصروفیتونو سره سره په لیکلو او تالیف هم بوخت دی. مقالې، سرمقالې رسالې او کتابونه لیکي، هغه هم په داسې شرایطو کې چې د هېواد دننه نه د څېړنې لپاره شرایط برابر دي او نه منابع او ماخذ میسرېږي.

زه دده ټولې فرهنګي هڅې ستایم. د لا زیاتو بریالیتوبونو لپاره یې دعا کوم.

په درناوي
سرمحقق زلمی هېوادمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو شعر هندسي جوړښت يو هنري او ښکلاييز نوښت

د هند د نيمې وچې په ادبي اسمان کې د علامه شبلي نعماني د ((شعرالعجم)) (که څه هم ادبي تذکره هم ده) د لمر وړانګو د پارسي شعر و شاعرۍ کړليچونه دومره وځلول او دومره يې د پارسي شاعرۍ مراندي راښکلي چې نن هم د پارسي ژبې او ادب کېږدۍ پرې نېغه ولاړه ده. ان چې د لس اتو لسيزو د ادبي پرمختيايي بهير له چټکتيا سره سره دومره څوک پيدا نه شول او يا به يې د شعر العجم پر تلپاتېينې دومره باور وي چې پر شويو بديعي او صناعي تعريفاتو باندې يې د بيا کتنې اړتيا ونه انګېرله او د اغېزمنۍ اندازه يې له دې نه هم لګي چې ايرانيانو يې ببرته پارسي ژباړه اړينه وګڼله.

په پښتو کې هم د شعر العجم په څېر يوه اثر ته چې عربي او دېواني ادبي صنايع (غزل، رباعي، قطعه، قصيده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، مسبع، مثمن، معشر، ترجيح بند، ترکيب بند او...) راوښيي اړتيا وه. که څه هم د شعر العجم په څېر منظم او اوډلي څه رامنځته نه شول؛ خو پښتو ليکوالو بيا هم خورې ورې هڅې وکړې او د ادبي فنون، روح ادب، د ادب مناره، قافيه، خوږه شپېلۍ، بديع او بيان، ليتکى، بديع او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر، د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل او ... په څېر ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فولکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندنې اړتیا ته په پاملرنه لومړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګېزې(مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن استاد پوهاند ډاکتر مجاوراحمدزیار و، چې د شاعرانه او ژبنیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) نومې اثر رامنځته کړ او د خپلې څېړنې او ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا راوایستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي او یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې دده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سور راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهاند زیار دغه نوښتي هڅه رښتیا چې د پښتو شعر رغونې پر موضوع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثر و، چې په علمي او څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تر دوی وروسته که څه هم د اروانباد استاد روهي ((شعر پېژندنه)) هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یو ارزښتناک اثر و، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ تک و برید په ګوته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي د همدغو دوو استادانو د استادانه او نوښتګرانه روزنې او له دوی دوارو سره د همېشنۍ ناستې ولاړې اغېز و، چې د دوی وتلي او رښتين پټمن او مينه وال شاګرد د پښتو تنکی او هڅاند ليکوال او خوږژبی شاعر ښاغلی محمد اسمعيل يون يې د پښتو د ولسي شاعرۍ په بېلابېلو څېلونو (ژانرونو) کې د يوه نوښت رامنځته کولو ته وهڅاوه او د شعر او نظم بديعي تعريف ته يې داسې يوه سمبوليکه ژبه او يوه هندسي جوله ورکړه، چې په دود بدنې سره يې د شعر د جوليز ارزښت يو عادي مينه وال هم له سر خوږوونکيو تعريفونو پرته په ډېره اسانۍ کولای شي، چې په دېواني او ولسي شاعرۍ کې د قافيې (c,b,a او نور...) رديف (=)، مسره (ـــ) له نښو نه په دې وپوهېږي چې د شعر قافيه، رديف او نور لوازم کوم کوم دي؟

ښاغلي يون د ټاکليو نښو لپاره خپله ورکه له لرغونې نه نيولې تر ځواني شاعرۍ پورې لټولې ده، چې دا لټون او څېړنه په خپله يو ډول پرتلې ته يوه بلنه غوندې هم ده. دده د دغو سمبولونو يا قيمتونو په ټاکنه کې کېدی شي له تخنيکي او غرېز پلوه څه کمزورۍ تر سترګو شي او هغه څنګه چې يو خو يې دومره درانه ژبني او شعري نوښت ته په يوازې ځان اوږه ورته کړې او بل دا چې له هر نوي ګام سره کاواکي او د تيندک اندېښنه ارومرو ملګرې وي. خو له دې سره سره خبره په لوی سر کې پر دغسې يوه نوښتي چار باندې د لاس پورې کولو او اوږې ورته کولو ده. زه په داسې ترخ کې چې ښاغلي يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د هېواد د سياسي فضا په دغسې خړ پرتيا او دوند کې د داسې يوه ستر نوښت په کولو پر مبارکۍ سربېره ځانګوالو شعر پوهانو ته هم بلنه ورکوم، چې ده ته په خپلو لوراندو لارښوونو او نغوتو د ځوان کول په وده کې برخه واخلي. البته خپله دا يوه يادونه هم د ښاغلي يون د هڅان فطرت د درناوي په ترڅ کې اړينه بولم چې که دی د خپل دې زيار په وراندې د ولولې د ځوانۍ په غوښتنه په ډېر لږ څه (پوهنيارۍ) نه وای بسيا شوی؛ نو ما دده دغه زيار په ګانده کې د ده د لوړو علمي او پوهنتوني رتبو لپاره بسنده ګاڼه، خو بيا هم ورته د مبارکيو د وړاندې کولو او د نور پرمختګ په هيله خپله خبره د خوشال بابا په دې هيله منه وينا رالنډوم چې:

لا به ډېر ګلونه وا شي په دا باغ کې
د ګلزار د غوړېدلو يې اغاز دی

نمانځنه

محمد آصف صميم

۷/۱/۱۳۷۷

پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاربنود استاد نظر

له ډېرې مودې راهیسې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د پښتو شعر د شکلي جوړښت په باب د یو بشپړ علمي- څېړنیز اثر لیکلو ته اړتیا وه، له نېکه مرغه ښاغلي محمد اسمعیل یون په خپل علمي هاند او هڅې سره دا علمي خلا ډکه او دا مهم ضرورت پوره کړ.

((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) د پوهنیار علمي رتبې لپاره د یون تاکلې موضوع ده. دا موضوع خورا ډېره جالبه، ضروري او جامع ده. محمد اسمعیل یون په ډېر زحمت، زیار او زغم سره دا موضوع په هر اړخیز ډول څېړلې ده. ګڼ اثار او منابع یې ورپسې کتلي او په پای کې یې له ګڼو نویو او پخوانیو اخځونو نه په کې ګټه اخیستې ده. اثر پر (۴) څپرکو وېشل شوی دی، په پیل کې سریزه راغلې، چې د پښتو شعر پر شکلي سکښت او ددې اثر د لیکلو د اړتیا په باب خبرې کوي. ورپسې د نظم هغه بېلابېل فورمونه معرفي شوي، چې په پښتو او عربي ژبه کې دود دي، بیا د پښتو ازاد شعر په باب څېړنه راغلې ده، ورپسې د پښتو ولسي شاعرۍ ګڼ فورمونه معرفي شوي دي. تر دې وروسته په بل څپرکي کې د پښتو ولسي شاعرۍ ځینې نور فورمونه معرفي شوي، په پای کې یو پایله (نتیجه) راوړل شوې، چې ددې کتاب پر ټول څرنګوالي او په عام ډول د پښتو شاعرۍ پر شکلي رغښت باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا اچوي. سره له دې چې تر اوسه پورې د ښاغلي محمد اسمعیل یون یو شمېر نور علمي او څېړنیز اثار چاپ شوي او د (پوهنیار) علمي رتبې لپاره د ده هر یو اثر کفایت کاوه لکه: ((د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود))، ((افغانستان ته اوښتي فرهنګي زیانونه)) او نور... پر هر یوه ده د (پوهنیار) علمي رتبه اخیستلای شوه. خو ده بیا هم د خپلې علمي ترفیع لپاره د ((پښتو شعر هندسي جوړښت)) نوې موضوع وټاکله. په ډېرو سختو او تنګو شرایطو کې یې خپله دا هیله پوره کړه او هغه اړتیا یې هم له منځه یوړه چې په پښتو څانګه کې د داسې یو اثر د نشتوالي له کبله محسوسېدله.

زه ((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) علمي څېړنیز اثر د ښاغلي محمد اسمعیل یون د (پوهنیار علمي رتبې) لپاره وړ، پوره او بشپړ ګڼم او له اړوندو څانګو څخه هیله کوم، چې نوموړي ته د دې ګټور علمي اثر له کبله د پوهنیار علمي رتبه تصویب او ورکړي.

په درناوي

پوهندوی محمدصابر خوېشکی

د پښتو څانګې آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

تراوسه پورې په پښتو ادب کې يو شمېر داسې پوهنيز (علمي) اثار کښل شوي، چې په هغو کې د پښتو شعر پر جوړښت او رغښت باندې رڼا اچول شوې ده. دغه راز د پښتو شعر د مانيز او جوليز جوړښت په اړه ګڼ شمېر ليکنې شوي او يو شمېر بېلابېل شعري فورمونه (شکلونه) تر څېړنې او شننې لاندې نيول شوي دي. هر فورم په جلا جلا ډول څېړل شوی او ځانګړنې يې په ګوته شوي دي. له همدې کبله د پښتو شعر(نظم) شکلونه په ټوليز (عمومي) ډول پر دوو لويو برخو وېشل شوي دي: (۱)

۱- د شعر يا نظم هغه فورمونه او چوکاټونه چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، خو دلته زموږ په ژبه کې دود دي، سره له دې چې دا شعري فورمونه له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، خو د پښتو ژبې د غږيز جوړښت تابع دي. په دې مانا ؛ د نظم هغه قوانين چې په عربي ژبه کې د عربي نظمونو لپاره دود دي هغه نه مني او د پښتو نظم خپل جوړښت يانې څپيز- خجيز (سېلاب-تونيک) سيستم پرې تطبيقېږي. (۲)

د غږيز او څپيز خجيز جوړښت له مخې دا شعري فورمونه يا صنفونه هماغه قوانين مني چې د پښتو د نورې ولسي، ملي او يا لوستې شاعرۍ د نظمونو پر بېلابېلو فورمونو تطبيقېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې شعري چوکاټونو کې په ټولیز ډول د (۱۵) په شاوخوا کې شعري فورمونه موجود دي لکه: غزل، قطعه، قصیده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، ترجیع بند، ترکیب بند، معشر او... (۳)

۲- هغه شعري فورمونه یا د نظم چوکاټونه دي، چې هغه په خپله د پښتو شاعرۍ زېږنده دي او یا هم له پخوا څخه په دې ژبه کې باب دي. اکثره دا شعري چوکاټونه په نورو ژبو او په ځانګړي ډول د ګاونډیو ژبو په شاعرۍ کې لیدل شوي نه دي. داسې ښکاري چې دا شعري فورمونه د پښتو ژبې د غږیز او اهنګین جوړښت پر بنسټ رامنځته شوي او خوند یې هم په همدې ژبه کې دی. د دې شعري فورمونو ځینې یې قافیې او ان ردیفونه هم لري، خو ځینې یې بیا له دې قید څخه هم ازاد دي، خو د غږونو او څپو داسې پرله پسې اوډنه او انتظام لري، چې د نظم هرې مسرې ته یو ډول ځانګړی ترنم او اهنګ ورکوي او هغه خوند پوره کوي، چې څوک یې له منظوم کلام څخه اخیتسلای شي. د یو منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده. له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لري کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د شعر دا چوکاټونه هر يو بېل بېل شکل لري، د څپو د شمېر او د مسرو د څومره والي او ځرنګوالي له پلوه يو له بله بدلون مومي، خو بيا هم د څېيز خجيز جوړښت له مخې پر ټولو يو قانون تطبيقېږي. ياني تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي. د يادونې وړ ده، چې همدا نظام پر هغو شعري چوکاټونو هم د تطبيق وړ دی، چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي دي.

د پښتو شاعرۍ خپل چوکاټونه لنډۍ، سروکی، لوبه، بګټۍ، چاربيته، بدله، نارې يا غږونه، کاکړي غاړې او نور دي.

ددې ترڅنګ په پښتو ادب کې د ازاد شعر يا د ازاد نظم يو بل ډول شعري فورم هم موجود دی. ځينې کسان دا شعري فورم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی شعري فورم بولي، خو ځينې نور ادبپوهان بيا پر دې ټينګار کوي، چې دا هم د پښتو ژبې د نورو شعري چوکاټونو په څېر د پښتو شاعرۍ زېږنده دی. دوی وايي د پښتو ولسي شاعري او ازاد شعر ترمنځ زيات ورتوالی موجود دی، د پښتو ملي شاعرۍ ځينې فورمونه هم د قافيې او رديف له قيد و بند څخه ازاد دي او د مسرو اوږدوالی او لنډوالی لري او ازاد شعر هم، نو په دې وجه پښتو ازاد شعر يا ازاد نظم له پښتو ژبې نه پردی شعري فورم نه شي ګڼل کېدی. ددې يادونه هم په کار ده، چې په پښتو ازاد شعر کې ځينې هغه قيدونه او قوانين، چې د پښتو شعر نور شعري چوکاټونه يې ثابت ساتلي او هغو ته يې يوه مشخصه بڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړي، هم له منځه تللي دي. ددې شعري چوکاټونو ترمنځ ګډه او مشترکه وجه د وزن شتوالی او د څپیز خجیز قانون منل دي.

ازاد نظم یا ازاد شعر لکه د لنډۍ، چاربیتې، غزل او یا هم نورو په څېر کوم ټاکلی شکل نه لري. لکه څنګه چې یې له نامه څخه ښکاري شاعر د خپل درد او اند د افادې لپاره کولای شي، خپلو ازادو شعرونو ته بېلابېلې بڼې ورکړي، خو (وزن) بیا هم تراوسه پورې د ازاد شعر یو رغوونکی رکن (توک) دی.

لکه څنګه چې د مخه یادونه وشوه، تراوسه پورې په پښتو ادب کې د پښتو شعري فورمونو د تشخص لپاره ګڼ شمېر لیکنې شوي او یو شمېر کتابونه لیکل شوي دي. په دې لیکنو کې د پښتو شعر د تخنیکي جوړښت په اړه زیات معلومات او څرګندونې وړاندې شوې دي، خو بیا هم داسې یوې رسالې ته اړتیا وه، چې په هغې کې د پښتو شاعرۍ د بېلابېلو چوکاټونو هندسي جوړښت ترسیم شي او د هغو د بدن سیستم افاده کړي.

دا اړتیا هغه وخت ډېره رامنځته کېږي، چې څوک عملاً په پوهنځي او یا بل روزنیز مرکز کې د پښتو شاعرۍ د جوړښت پر څېړنه، شننه او تشریح بوخت وي. هلته تشریح کوونکی مجبور دی، چې د محصل او یا پوښتونکي د ذهني قناعت د خړوب لپاره د شعر هندسي شکل پر تخته ترسیم کړي. زه چې عملاً له داسې یو تدریسي بهیر سره مخامخ وم، نو د محصلینو د پوهېدنې لپاره مې په ازمېښتي توګه د هر شعري فورم هندسي بڼه هغو ته رسم کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې عملیې تر تکرار وروسته دې کار مثبته پایله ورکړه او محصلین د خپل ذکاوت په اندازه له ډېرو هغو شعري فورمونو سره، یا په بشپړ ډول او یا په نیمه ډول اشنا شول، چې پښتو کې کارېدل. د نظم د هرې برخې او رکن د افادې لپاره بېلابېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول، لکه د قافیې د افادې لپار (a) نښه، د ردیف لپاره (=) نښه او د مسرې لپاره کرښه (__) وټاکل شول. د همدغو علایمو او هندسي نښو په واسطه د یو شعر هندسي جوړښت لاسته راتلای شي. ددې امکان هم شته، چې په یو شعري فورم کې څو ډوله قافیې موجودې وي، نو د هغو بېلابېلو د افادو لپاره د قافیې څو نور شکلونه په دې ډول (c,b او d) وټاکل شول.

خو دا ټولې نښې نښانې د ښوونکي او محصلینو ترمنځ د یوې قراردادي وسیلې په توګه، د خپل مشکل د حل او شعري جوړښت د هندسي شکل د افادې په غرض استعمالېدې، نه د مطلقو ټاکل شویو هندسي نښو په توګه.

اوس هم دا نښې د یو ازمېښت او وړاندیز بڼه لري. د پښتو ژبې او ادب له درنو پوهانو او لیکوالو څخه په ډېره مینه هیله لرم، چې د پښتو شعر د هندسي ترسیم لپاره زموږ دا هیله پوره او بشپړه کړي؛ زموږ پر وړاندیز غور وکړي او په پای کې دا سې یوه پایله لاسته راشي، چې د هغې په واسطه د دې امکان برابر شي، چې د پښتو شاعرۍ د بېلابېلو چوکاټونو هندسي رغښت، اسکلیټ او جوړښت ترسیم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موربه دلته لومړی پر هغو شعري چوکاټونو او د هغو پر هندسي جوړښت خبرې وکړو، چې هغه له عربي څخه پښتو ته راغلي او دلته زموږ په ژبه کې دود دي او بیا به د پښتو پر نورو شعري فورمونو او زموږ د ولسي شاعرۍ پر شعري فورمونو رڼا واچول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
ګډ شعري فورمونه

۱- غزل:

په پښتو شاعرۍ کې غزل یو له هغو شعري چوکاټونو څخه دی، چې ډېر عام مقبولیت لري. د پښتو اکثرو شاعرانو د غزل په فورم کې زیات قلم چلولی دی. په همدې وجه خو غزل په پښتو کې د ځینو نورو شعري فورمونو په انډول زیات ظرافت او لطافت ته رسېدلی دی. د غزل ښکلا او ظرافت په دې نور هم زیات شول، چې دې فورم ته د پښتني چاپېریال زیاتې انځورنې وردننه شوې، ځوانو پښتنو شاعرانو ته هم غزل داسې یو فورم دی، چې د دوی قلم په کې ښه ازمېښت کولای شي. اکثره ځوان شاعران په همدې فورم کې خپل وزن ښه پوخ کړي، پر قافیې، ردیف، څپو او د نظم پر ځینو نورو توکو ځان واکمن کړي، نو بیا نورو شعري فورمونو ته مخه کړي. پخوا به د غزل په فورم کې هغه مسایل راتلل، چې په ټولیزه ډول یې غنایي او عشقي مسایل په خپله غېږه کې رانغاړل، وروسته بیا د غزل ځولۍ د ژوند له نورو رنګارنګ ګلونو ډکه شوه او اوس غزل تر دې بریده رسېدلی، چې په یوه مسره کې یې ناخوالې او په بله کې یې د ژوند د خوږو رنګارنګي بیانېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې لومړنی شاعر چې دې شعري فورم ته یې پښتني شال ور په سر کړ، هغه لوی خان خوشال بابا و، چې د غزل په یوه مسره کې یې توره او بله کې زلفې وځلولې:

تـوره چــې تـېرېـږي خو ګوزار لـره کـه نه
زلفې چې ول ول شي خو خپل یار لره کنه(۴)

د غزل د دومره عام مقبولیت او زیات استعمال یوه وجه شاید همدا وي، چې د یو مانیز پیوستون او تسلسل ترڅنګ د غزل هر بیت په اصطلاح ځانته پاچا دی او په ځانګړي او خپلواک ډول ډېر درونډ مانیز بار پورته کولای شي.

غزل لکه چې له نامه څخه یې ښکاري عربي کلمه ده او له همدې ژبې څخه پښتو ته دا فورم راغلی دی. له مانیز پلوه نورو هغو شعرونو ته، چې غزلیز، عشقي یا غنایي مانیز بار لېږدوي، هم غزل ویل کېدی شي، خو د فورم له پلوه بیا غزل ځانګړې بڼه او شکل لري.

غزل معمولاً هغه شعري چوکاټ ته وایي، چې مطلع ولري، یانې د سربیت یې اکثراً مقفی وي او د بل هر بیت دویمه مسره یې قافیه ولري او د مطلعې قافیه تعقیب کړي، د بیتونو شمېر یې له (۵-۱۵) بیتونو پورې وي. د څپو شمېر یې معمولاً سره برابر وي. په ځینو خاصو غزلو کې کېدی شي د غزل هغه مسرې چې قافیه نه لري، یوه څپه تر قافیه والو مسرو څخه زیاتې شي. په پښتو کې له ۷ څپیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه نیولې بیا تر ۱۵ څپیزو پورې غزلونه شته. قافیه په غزل کې اساسي توک دی، خو ردیف اختیاري دی.

هر کله که په مطلع کې تر قافیې څخه وروسته ردیف راوړل شو، د همغه ردیف راوړل په ټولو قافیه لرونکو مسرو کې حتمي ګڼل کېږي. په پښتو شاعرۍ کې د غزل فورم دا لاندې بڼې لري:

۱- بې ردیفه غزل:

هغه غزل دی، چې ردیف ونه لري او پر قافیه پای ته رسېدلی وي. لکه د پیرمحمد کاروان دا غزل:

په غرونو کې نښتر وي او په کلي کې چنار
په زړه کې مګر څانګې څانګې وغځېږي یار

زلمي زلمي خوبونه دې په غېږه کې شیندم
که وخت دې چېرته وغځوي ګونځې په رخسار

په سر کې لکه غر یوسي ګلونه د جلال
له کوم سر نه چې ول تاو شي د دار لکه دستار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوغځـــوه لاس لکـــه د کوچـــو غونـــدې ســـپین
د تـــورو وینـــو ډک زړګـــی مـــې دی پرهـــار پرهـــار

اعجـاز دی د نغمـو ګنـې نـو څنګـه بـه یـې وړای؟
دا درونـد د غمـو بـار پـه نـري تـار تـار د سـتار

بېګـاه مـې تـوتکی جـوړې جـوړې پـه خـوب لیـدې
کېـدی شـي ګـډ شـم نـن د تـورو سـترګو پـه بـازار

نـن خونـد کـوي چـې سـور سـالو اور بـل کـړي پـر ګـودر
پـرون خونـد کـړو اورونـو د روسـانو پـر کتـار

ورځـــه ورپســـې راولـــه شـــبنم غونـــدې طبیـــب
غـزل دې شـو کاروانـه د نـرګس غونـدې بیمـار(۵)

د پـورتني غـزل هـره مسـره ۱۴ څپـې لـري: چنـار، یـار، رخسـار، دستار، پرهار، بازار، کتار او بیمار یې د قافیې کلمې دي. ردیف نه لري. د دې غزل هندسي جوړښت په دې ډول دی:

a________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

په پښتو کې لومړی معلومه او لاسته راغلې منظومه ژباړه هم د غزل له فورم سره سمون خوري. د پټې خزانې په حواله ابو محمد هاشم ابن زيد السرواني په (۲۲۳-۲۹۷هـ) کې د يو عراقي شاعر محمد ابن خلاد يو شعر په پښتو ژباړلی دی(۲). د شعر پښتو منظومه ژباړه داده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه هم ښه وینا کاندي چې یې وینه
د خاوند په لاس کې زر او درهمونه

ژبور ورله ورځي وینا یې اوري
د درهم خاوندان تل وي په ویاړونه

که درهم یې ځنې ورک سو سي نتلی
پر نړۍ یې وي په خړو پېژندونه

که بد ای سوني وبولي خلک وایي
دا وینا ده رښتیانیه له رښتونه

که بېوزلی ووایي رښتیا خبره
نور ووایي دا خو سوني دي تېرونه

هو درهم ښندي هر چاله لویه برخه
د درهم د خاوند هر ځای پرتمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درهــم ژبــه ده کــه څــوک ژبــور کېــږي
ده وسله که څوک پرې کاندي قتالونه(۷)

د پورتني شعر هره مسره ۱۲ څپې لري (وينه، درهمونه، وياړونه، پېژندونه، رښتونه، تېرونه، پرتمونه او قتالونه) يې د قافيې کلمې دي، رديف نه لري. هندسي شکل يې دادی:

a__________________________
a__________________________

____
a__________________________

____
a__________________________

____
a__________________________

____
a__________________________

____
a__________________________

____
a__________________________

۲- رديف لرونکی غزل: د غزل د فورم هغه بڼه ده، چې د قافيې ترڅنګ رديف هم ولري. رديف هغه يوه يا څو کلمې دي چې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيې څخه وروسته په يوه شکل او تر ډېره زياته حده په يوه مانا تکرار راځي، دا غزل وګورئ:

د وخت سالار زما تربور دی اشنا
دا نوم مې ځکه د منصور دی اشنا

د مغولو والي انتها نه ښکاري
د وخت خوشال په رنتبور دی اشنا

د اټک پله نه د امو تر غاړو
د زړه وطن مې ټول چور چور دی اشنا

ستا د نظر په تعويذو به رغي
ژوندون مې تا پسې رنځور دی اشنا

هغه چې ته به يې ټکور ته راتلې
د زړه ټپ هغسې ناسور دی اشنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـــوګی لـــوګی دي ببکســـيار لـــه کتـــو
درتلی چې نه شي بس مجبور دی اشنا(۸)

د پورتني غزل هره مسره ۱۱ څپې لري. تربور، منصور، رنتبور، چور، انځور، ناسور او مجبور، په کې د قافيې کلمې دي. (دی اشنا) (دی اشنا) چې تر ټولو قافيو وروسته په يوه شکل او يوه مانا تکرار راغلي، رديف ګڼل کېږي.

د پورتني غزل هندسي بڼه داده:

=a____________________________

=a____________________________

____

=a____________________________

____

=a____________________________

____

=a____________________________

____

=a____________________________

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې شکل بله بېلګه داده:

دا چــې ځړېــږي مخــامخ درتــه پــه دار ســرونه
پــه دې وطــن کــې بــس همدغــه وو د کــار ســرونه

وږي يــې هســې هــم غــاصــب همېشــه وړي پــه زوره
کاشــکې دا ځــل زمــوږ غــنم وکــړي د مــار ســرونه

زه خــو د مينــې ارمــانجن وم مــا خــو زړونــه غوښــتل
کـــړل دې د عقـــل طرفـــدارو راشـــمار ســـرونه

د ســپينو ســتورو پــه ليــدو شــي فرښــتې رايــادې
داســې ښــکارېږي لکــه وي چــې يــې هــوار ســرونه

تــر ســرېتوب د زرو قــدر يــو پــه زره زيــات شــو
درو ښــه نــن ســبا واړه شــول تــر دينــار ســرونه(۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني غزل هره مسره **۱۵** څپې لري. (دار، کار، مار، راشمار، هوار او دينار) يې د قافيې کلمې دي. (سرونه، سرونه) په کې رديف دی.

۳- دوه قافيز غزل: دا هغه ډول غزل دی، چې دوه بېلابېلې قافيې ولري. مانا دا چې د دوو مسرو د پای تر قافيې څخه د مخه او يا د مسرو په منځ کې بله قافيه موجوده وي. په مطلع کې دوه بېلابېلې قافيې موجودې وي. د نورو مسرو قافيې د مطلعې خپله خپله قافيه تعقيبوي، که چېرې تر هرې قافيې وروسته رديفونه راغلي وي، نو تر هرې تعقيبوونکي قافيې څخه وروسته د هغې خپل رديف هم په همغه بڼه تکرارېږي. لو مړی به دلته هغه بېلګه راوړو چې څنګ په څنګ قافيې ولري:

کـه يـم ډېـر د حوادثـو پـه کشـال شـل
خـو درځـم کـه مـې رهبـر شـه باکمـال مـل

تـا چـې ځـوان د دلبـرۍ د کـرم عـام کـړ
درتـه جـوړ شـو د عاشـق غريـب د سـوال ول

معشـوقه چـې د جبـين غوټـه خـوره کـه
د عاشـق د خـاطر غوټـه شـي فـی الحـال حـل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جفـا وفـا سـودا پـه خپـل اختيـار کـه
د خوبـانو پـه دربـار کـې دی دلال لـل

او ښـکې تېـل صـبر پنبـه لـري اور مينـه
بـاري خدای(ج) مـې چـراغ نـه کـه د اقبـال بـل

د هنـر د چابـک سـوار لافـه کـه ماتـه
چې اسمان نيلي راواخلي د خپـل چـال چـل

خـو چـې وليـد شـي د مينـې پـه ورشـو کـې
رقيبـان کـه علـي خـان لکـه شـغال غـل(۱۰)

پـه پـورتني غـزل کې د کشـال، باکمـال، سـوال، فـی الحـال، لال، اقبال، چال او شغال، د لومړۍ قـافيې کلمې دي او (شـل، مـل، ول، حل، لل، بل، چل او غل) د دويمې قافيې کلمې دي. رديف نه لري.

هره مسـره يې ۱۲ څپې لـري. د غـزل دا ډول پـه پښـتو شـاعرۍ کې دومره باب نه دی. په پخوانيو ديوانو کې يې بېلګې شته. هندسي شکل او جوړښت يې دا دی:

ba________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

د دوه قافيه ييزو غزلو بل ډول دادی، چې لومړی قافيه د مطلعې د مسرو په منځ کې راځي، ورپسې بيا رديف راځي، ورپسې بيا بله قافيه او بيا ورپسې رديف. د مطلعې هره قافيه ځانته ځانته رديفونه او ځانته ځانته قافيې لري، يانې دا چې د وروسته مسرو قافيې، په مطلع کې راغلې قافيې تعقيبوي. لکه د اسحق ننګيال دا غزل:

خيبري تنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول عمر درنه ده سپکېدو ته یې چې پرې نږدئ
خاوره پښتنه ده او پردو ته یې چې پرې نږدئ
پرېږده خیبري تنده چې بیا په وینو ماته شي
ګرمه معرکه ده سړېدو ته یې چې پرې نږدئ
سره چې وړي اورونه په کمڅو کې د پښتو ناوې
ښه ده چې لمبه ده لوګېدو ته یې چې پرې نږدئ
زلفو د جانان ته چې څو سرې وینې غوټۍ نه شي
لاره تکه سره ده وچېدو ته یې چې پرې نږدئ
نن مې د خوشال توره چې بیا هوس د شرنګ لري
تاوه په شرنګ ښه ده چوپېدو ته یې چې پرې نږدئ
ګورئ چې اسمان کې وربځ د ستورو د لار پل وهي
ورځ خو لا اوږده ده تورو شپو ته چې یې پرې نږدئ
وړي یې چې غرور ته ثریا په جام د سترګو کې
نبغه مو شمله ده کږېدو ته یې چې پرې نږدئ(۱۱)

دا غزل دوه قافیې او دوه ردیفونه لري. په لومړۍ قافیه کې (درنه، پښتنه، معرکه، لمبه، سره، ښه اوږده او شمله) د قافیې کلمې دي. (ده، ده) یې ردیف دی او په دویمه قافیه کې (سپکېدو، پردو، سړېدو، لوګېدو، وچېدو، چوپېدو، شپو او کږېدو) د قافیې کلمې دي. (ته یې چې پرې نه ږدئ، ته یې چې پرې نه ږدي) یې ردیف دی. ددې غزل هندسي جوړښت داسې انځورېدی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b ________________ =a ________________

=b ________________ =a ________________

____

=b ________________ =a ________________

____

=b ________________ =a ________________

____

=b ________________ =a ________________

____

=b ________________ =a ________________

____

=b ________________ =a ________________

____

=b ________________ =a ________________

۴- ماته غزل: (ماته غزل) ورته ځکه وايي چې په منځه ملا کې يې د هرې مسرې په منځ کې د اهنګ يوه وقفه راځي. په همدې منځ کې د څپو د شمېر له مخې هر مسره پر دوو مساوي برخو وېشل کېږي، لکه په لاندې غزل کې چې (ګوره د زخمو غوټۍ) د مسرې لومړۍ برخه او (ځاځي مې له سترګو نه) د مسرې دويمه برخه ده. کله کله د اهنګ دا وقفه تر قافيې وروسته راځي او کله د رديف يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه هم ورسره نيسي او بيا تر هغه وروسته وقفه او بيا نور رديف راځي. دلته به ددې ډول غزل يوه بېلګه وړاندې شي:

د تصور څپې

ګـورم د زخمـو غـوټۍ څـاځي مـې لـه سـترګو نـه
يـار تـه د کمځـو غـوټۍ څـاځي مـې لـه سـترګو نـه
نـن چـې دا تيـارې کـوڅې ټـولې دي بـاغچې بـاغچې
جـام جـام د سـپرلو غـوټۍ څـاځي مـې لـه سـترګو نـه
پرېوتـل لـه شـونډو مـې سـتا د اننګـو ګـلان
ګرانـې د نشـو غـوټۍ څـاځي مـې لـه سـترګو نـه
مات مې شو د صبر جام ښکل مې کړه مينو شه خولـه
مـاتې د توبـو غـوټۍ څـاځي مـې لـه سـترګو نـه
او ښـکه د ليمـو د بـاغ رغـړي دې قـدم پسـې
ګـوره د اسـرو غـوټۍ څـاځي مـې لـه سـترګو نـه
اوري د ننګيـال پـر سـر سـتا د تصـور څپـې
راغلې د خيـالو غـوټۍ څـاځي مې لـه سـترګو نـه (۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني غزل کې (زخمو ، کمڅو ، سپرلو ، نشو ، توبو ، لېمو او خيالو) د قافيې کلمې دي. (غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه) يې رديف دی. هره مسره يې ۱۴ څپې ده. هندسي شکل يې دادی:

= /a
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

۵- بې مطلعې غزل: هغه غزل دی، چې يوازې مطلع نه لري، يانې د سر لومړی بيت يې مقفي نه وي. د لومړي بيت دويمه مسره يې قافيه لري او د نورو بيتونو د دويمو مسرو قافيه يې د لومړي بيت د دويمې مسرې قافيه تعقيبوي. که چېرې د لومړي بيت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويمې مسرې تر قافيې وروسته رديف راغلی وي، نو د نورو قافيه والو مسرو رديفونه هم همدا بڼه لري.

په پښتو لرغونې شاعرۍ کې د شيخ رضی لودي او نصر لودي ترمنځ شوی شعري سوال او ځواب هم له همدې فورم سره ورته والی لري. د دې فورم يوه بېلګه داده:

هيله

چې خزان وهلی بڼ يې سور او شين کړم
د خيالونو دنياګۍ ته مې ننراشه

د ګيلو مانو په شونډو ګوتې کېږده
درواری شمه يوه شېبه پخلا شه

چې غوټۍ زما د هيلو پې ساه واخلي
په سره ځله کې پرخه د سبا شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مړاوو خاطرو سترګې يې ښکل کړم
په ترخو شونډو مې يو وارې موسکا شه

د رنتبور د شپو دردونه مې هېرېږي
د غزل ذهن ته ننوزه ساه شه

په تپونو مې پټې د مينې کېږده
يوه هيله ده پوښتنې له مې راشه

وينې (څه وي) په کې نه شته دي ګيلې دي
د پيوند سپېرو زخمونو له دوا شه(۱۳)

په پورتني شعر کې (دا، پخلا، سبا، موسکا، ساه، را او دوا) د قافيې کلمې دي، (شه، شه) يې رديف دی. هندسي بڼه يې داده:

____
=a____________________________

____
=a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

۲- ثلوريزه (رباعي):

رباغي هم هغه شعري فورم دی، چې له عربي څخه پښتو ته راغلی دی. دا فورم څلور مسرې لري، له ځينو استثنايي حالاتو پرته چې په هغه کې کېدی شي د دربيمې مسرې يوه څپه د قافيه والو مسرو تر څپو کمه يا زياته شي، په ټوليز ډول د ټولو څلور واړو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. د رباعي لومړی بيت مقفی وي، دربيمه مسره يې قافيه نه لري او د ثلورمې مسرې قافيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د مطلعې قافيه تعقيبوي. د غزل په شان په څلوريزه کې هم رديف اختياري وي، خو کله چې د رباعي په مطلع کې رديف راوړل شو څلورمه مسره کې به ضرور بيا هماغه رديف تکراريږي.

په پښتو کې د بېلابېلو څپو په شمېر رباعي ويل شوي، خو لس څپيزې څلوريزې په کې زياتې دي. دا رباعي اکثره په تول تللې دي. هغه رباعي چې لس څپيزې دي، هره مسره يې دا هنګ له مخې تقريباً پر دوو برخو وېشل کېږي. پنځه څپې يې يوه خوا او پنځه يې بله خوا په تول تللې وي.

د لوی خان (خوشال بابا) هغه رباعيات چې د يو ځانګړي کتاب په بڼه د (خوشال رباعيات) په نوم د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي او شمېر يې تقريباً (۱۵۰۰) رباعياتو ته رسېږي، تقريباً په سلو کې **۸۵** څلوريزې يې لس څپيزې دي.

پر اوسني وخت د څلوريزو بل بشپړ کتاب چې زموږ په لاس کې دی، هغه د (پسته اور) په نوم د هېواد د نوميالي شاعر محمد صديق پسرلي د څلوريزو مجموعه ده. په دې اثر کې څه کم (يوزر) څلوريزې راغلي، چې ټولې لس څپيزې دي. د استاد قيام الدين خادم اکثره څلوريزې هم لس څپيزې دي.

يوه بله خبره چې د رباعي يا څلوريزو په باب د ياد وړ ده، هغه داده، چې عام ولس او په ځانګړي ډول ځينې سندرغاړي رباعي هغه ډول شعر يا نظم ته وايي چې معمولاً د پند، نصيحت او اخلاقي مسايلو په باب ويل شوي وي او په موسيقۍ کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سندرغاړي تر غزل او يا کومې بلې سندرې دمخه وايي او په همدې موقع کې د اورېدونکو د ذهن پاملرنه ځانته راجلبوي. دلته يوه تېروتنه رامنځته کېږي؛ هغه دا چې اکثره سندرغاړي تر اصل غزل او سندرې دمخه کم شعر لولي هغه اکثره د مانا د انتخاب له مخې وي، نه د فورم له مخې. څرنګه چې په رباعي کې هم ډېر زيات اخلاقي، ديني، او نور مسايل راځي، نو دوی اکثره هغو شعرو ته چې دا موضوعات په کې بيان شوي وي، هغو ته رباعي وايي، سره له دې چې که د فورم له مخې هغه غزل هم وي. دلته ددې يادونه په کار ده، چې دا رباعي يا څلوريزه هغه رباعي نه ده، چې عام ولس يا سندرغاړي يې په کومه مانا او بڼه استعمالوي.

څلوريزه يا رباعي دا لاندې بڼې لري:

۱- هغه رباعي چې رديف نه لري، لکه د استاد خادم دا څلوريزه:

کــه دا غفلــت وي پښــتو ورکېـــږي
چـــې پښـــتو لاړه پښـــتون ډوبېـــږي

تللــي خــو تللــي دي خيــر بــه غــواړو
پــه پــاتې قــام مــې اوس زړه رپېـږي(۱۴)

په پورتنۍ څلوريزه کې (ورکېږي، ډوبېږي او رپېږي) د قافيې کلمې دي. رديف نه لري، هره مسره لس لس څپې لري. هندسي شکل يې دا دی:

a______________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a__________________________

____
a__________________________

بله بېلګه:

د مـــار کـــه نـــه وي پـــه تـــن کـــې زهـــر
ســـردار کـــه نـــه لـــري خنجـــر د قهـــر

دا دواړه توکـــه بـــه زمـــا پـــه پوهـــه
نـه یـاد پـه کلي وي نـه یـاد پـه شـهر(۱۵)

په دې رباعي کې (زهر، قهر، شهر) د قافيې کلمې دي. رديف نه لري، هره مسره لس لس څپې لري.

۲- هغه ډول رباعي يا څلوريزې دي، چې تر قافيې څخه وروسته رديف هم لري.

دا لاندې څلوريزې وګورئ:

تـــن بـــه تـــاوان وای کـــه مينـــه نـــه وای
ژونـــد بـــه حيـــوان وای کـــه مينـــه نـــه وای

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان به ځه و د لارې دوړه
جهان به وران وای که مینه نه وای(۱۲)

په پورتني څلوریزه کې (تاوان، حیران، او وران) د قافیې کلمې دي. (وای که مینه نه وای) یې ردیف دی. هره مسره لس څپیزه ده او د پښتو د اکثرو څلوریزو په شان، هره مسره په منځه ملا کې نیمایي کېږي او تر لږې لفظي وقفې وروسته یې دویمه برخه لوستل کېږي، دوه نورې بېلګې یې دادي:

د باطل زړه کې خطر پیدا شو
تیارې بوګنېږي سحر پیدا شو

ضمیر موسکی شو د انسانانو
سترګې پیدا شوې نظر پیدا شو(۱۷)

***

په توره شپه کې شمعه رڼا کا
ماوې: ماتم کا ماوې ژړا کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــه پتنګـــان دي ســـتي ايـــرې شـــول
مــاوې: پاکــان دي عشـق او وفــا کــا (۱۸)

هندسي شکل يې:

=a ____________________
=a ____________________

____
=a ____________________

۳- قطعه:

قطعه هم په هغو فورمونو کې راځي، چې له عربي ژبې څخه راغلي او په پښتو شاعرۍ کې باب شوي دي. قطعه لکه د څلوريزې (رباعي) په شان څلور مسرې لري، خو له رباعي څخه يې تفاوت دا دی، چې په رباعي کې لومړی بيت مقفی وي يانې دواړه مسرې يې سره قافيې لري او يوه شان قافيه تعقيبوي او د دويم بيت دويمه مسره ورسره هم قافيه وي، خو په قطعه کې د لومړي بيت لومړۍ او د دويم بيت لومړۍ مسرې له قافيې نه ازادې وي او د دواړو بيتونو دويمې مسرې په خپل منځ کې يو شان قافيه جوړوي. قطعه هم په دوو ډولو ده:

۱- هغه قطعه چې رديف نه لري لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د میو جام به مات کړم
چې ځواني شي زما تېره

په ځوانۍ کې ګناه خوند کړي
په پیرۍ کې تقوا ډېره(۱۹)

۲- هغه چې ردیف لري لکه:

د احساس دوزخ کې اوسم
په ارمان د یو جنت کې

مساوات دې بر ملا شي
شي انسان دې په عزت کې(۲۰)

هندسي جوړښت یې په دې ډول دی:

بل شکل:

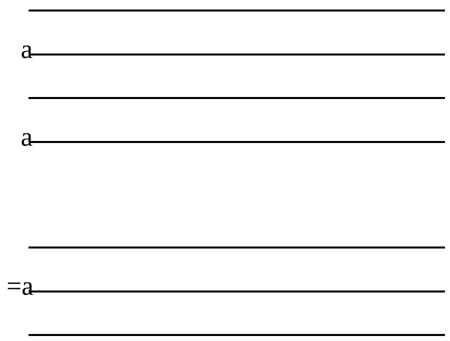

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a

کله کله ځینې لوستونکي، سندرغاړي او ان لیکوال (رباعي او قطعه) دوه بېلابېل شعري فورمونه یو بل سره مطالعه کوي، (څلوریزې) ته (قطعه) وایي او (قطعې) ته څلوریزه. دوی په دې تېروزي چې د دواړو د مسرو شمېر سره برابر دی، نو فکر کوي چې دواړه به یو شان وي. دې کې شک نه شته چې د مسرو شمېر یې سره برابر دی، خو د رباعي یا څلوریزې ټول بیت ضرور مقفی وي، یانې دواړه مسرې یې یو شان قافیه لري، خو د قطعې لومړی بیت مقفی نه وي. البته د لومړي بیت دویمه مسره یې قافیه واله وي، چې د دویم دویمه مسره هم همدا قافیه تعقیبوي. د اهنګ له پلوه هم دا دواړه شعري فورمونه توپیر لري.

۴- بولله (قصیده):

قصیدې ته په پښتو کې (بولله) وایي. خپله قصیده عربي کلمه ده. په لغت کې (قصد کړای شوي) ته وایي. په عربي اصطلاح کې هغه شعر و چې د بیتونو شمېر به یې تر ۱۲ یا ۱۷ کم نه و او دا نوم د قصد له مصدره جوړ شو، چې معنا یې استقامت او اتصال، سموالی، برابري او سوچه توب وو(۲۱).

دا هغه شعري فورم دی، چې د غزل په شان د سر لومړی بیت یې مقفی وي. د نورو بیتونو د هر بیت دویمه مسره یې قافیه ولري او د مطلعې قافیه تعقیب کړي. قصیده په شکل او جوړښت کې له غزل سره چندان توپیر نه لري، توپیر یې دا دی، چې د غزل د بیتونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېر له ۵ څخه تر ۱۵ پورې وي او د قصیدې بیا له ۱۲ څخه تر دوو سوو یا تر دې هم زیاتو بیتونو پورې دی. پخوانۍ قصیدې له مانیز پلوه هره یوه اکثره پر درېو برخو وېشل شوې دي:

د قصیدې لومړۍ برخې ته تغزل یا تشبیب وایي چې په هغې کې شاعر تر اصلي موضوع دمخه د طبیعت ستاینه کوي. د قصیدې دویمه برخه د هغې اصلي موضوع ده. دا برخه له تغزل یا تشبیب نه وروسته پیلېږي او په دې کې شاعر د خپل ممدوح ستاینه کوي. د قصیدې درېیمه برخه دعائیه بولي چې په هغې کې شاعر د خپل ممدوح لپاره د خدای(ج) له درباره د ښېګڼې او هوساینې غوښتنه کوي.

په اوسنیو قصیدو کې پورتني نورمونه چندان په پام کې نه نیول کېږي. د غزل او ځینو نورو شعري فورمونو په شان، په قصیده کې هم ردیف اختیاري دی، خو که مطلع کې راوړل شو، نو په نورو دویمو مسرو کې یې راوړل حتمي کېږي. قصیدې دوه شکلونه لري، یو هغه ډول دی، چې ردیف نه لري او بل هغه ډول دی، چې ردیف ولري. د پښتو لومړۍ معلومه لاسته راغلې قصیده په هغه شکل کې راځي چې ردیف نه لري. هغه قصیده دا ده:

د فلک له چارو څه وکړم کوکار
زمولوي هر ګل چې خاندي په بهار
هر غټول چې په بیدیا غوړېده وکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رېــــــژوي يــــې پــــانې کانـــدي تـــــار پـــــه تــــار
ډېـــر مخونـــه د فلـــک څپېـــړه شـــنه کـــا
ډېـــر ســـــرونه کـــــا تـــــر خــــاورو لانـــدې زار
د واکمـــن لــــه سره خـــول پربېاســـي مـــړ شـــي
د ښوزلـــو وينـــې تـــوی کانـــدي خونخـــوار
چې لـــه برمـــه يـــې زمـــري رپـــي ځنګلـــو کـــې
لـــــه اکوبـــــه يــــــې ډاري تيــــــر و جبـــــار
هـــم يـــې غشـــي ســـکنې ډال د ژوبلــــورو
رســـــتمان ځنــــې ځغـــلا کانـــدي پـــه ډار
چـې يــې مــلاوې نــه کړېــږي پــه غښــتليو
دا فلـــک پـــرې وکـــا څـــه کـــاري ګـــوزار
پـــه يـــوه ګردښـــت يـــې پربېاســـي لـــه برمـــه
نـــه يـــې غشـــی نـــه لينـــدۍ وي نـــه يـــې ســـپار
څـــه تيـــری څـــه ظلـــم کانـــدې ای فلکـــه
ستـا لــه لاســه نــه دې هــېڅ ګــل بــې لــه خــار
پـــه ويرژلـــو لـــور نـــه کـــړې پـــه زړه کراړيـــه !
پرنتليـــــــو اوروې د غـــــــم ناتـــــــار
هـــېڅ روغـــی مـــې پـــه زړه نستـــه ستـا لـــه څـــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببلــــوې پــــه ژړا ژړ مـــــين لـــــه يــــار
لــه تېريــو دې اوښـــې څــاڅي لــه اورېځـو
چينـــې ژاړي پــه ورځ ورځ ســـتا لـــه شـنار
نـه بـه لاس واخلــې لــه څــوره نـه بـه لــورې
نـــه بـــه مــلا كــرې لــه ببوزلــو لــه تــرار
نـــه بـــه زړه وســـوځوې پـــه هېڅـــا بانـــدې
نـــه بـــه پرېـــوزې لـــه ګردښـــته لـــه مـدار
نـــه بـــه وصــل كــړې مــين لــه بــل مينــه
نــــه بـــــه درملـــــې ټپونـــــه د افګــــــار
ستـا لـه لاسـه دې پراتــه ژوبـل زګېـروي كـا
هـــر پلـــو تـــه ټپـــي زړونـــه پـــه ځـــار ځــار
كلـــه غـــوڅې كانـــدې مرانـــدې د زړګيـــو
كلــــه تېــــر باســـې وګـــرې هوښـــيار
كلــــه ټكـــې واچـــوې پـــر نـــازوليو
كلــه خيــرې كــرې ګرېــوان د نمنځـــې چــار
كلــه غورځـــوې واكمـــن لـــه پلازونـــو
كلــه كېنـــوې پـــه خـــاورو كـــې بـــادار
زموږ پـر زړونـو دې نـن بيـا يـو غشـي وويشـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودې ژوبلله په دې غشي هزار
پر سوريو باندې وير پرېووت له پاسه
محمد واکمن چې ولاړی په بل دار
یو وار شو اسیر په لاس د میر ثمنو
انتقال یې وکړ قبر له بل وار
په سماوو یې ودان اهنګران وو
په تیکنه و پر درست جهان او ښار
د محمود د ژوبلورو په لاس کښېوت
چې غزنه ته یې بایللی په تلوار
ننګیالیو لره قید مړینه ده ځکه
سه یې والوتله هسک ته پر دې لار
تر نړۍ یې غوره خاورې هدیره کا
د زمریو په ببریو کله وې ښوار
په دې وير د غور وګړي تور نمري سول
په دې وير رڼا تياره سوله د ښار
ګوره ښاخي رڼې اوښې له دې غرونو
دا کړونګی ساندې لې په شورهار
نه هغه زرغا د غرونو د بېدیا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــه د زرکیــو پــه موســا دی کتهــار
نــه غتهــول بیــا زرغــونېږي پــه لاښــونو
نــه بــامې بیــا موســېده کــا پــه کهســار
نــه لــه غرجــه بیــا راځــي کــاروان د مشــکو
نــه رادرومــي غــور تــه بیــا جــوپې د شــار
د پســرلي اوره تــودې اوښــې توینــه
مرغلــرې بــه نیســان نــه کــړي نثــار
دا پــه څــه چــې محمــد ولاړ لــه نړیــه
پــه ویرینــه یــې ســو غــور تــول سوګوار
نــه ښــکارېږي هغــه ســور د ســور پــه لتــو
نــه ځلېــږي هغــه لمــر پــر دې دیــار
چــې بــه نجلیــو پــه نڅــا پــه کــې خندلــه
چــې بــه پېغلــو کــا اتــڼ قطــار قطــار
هغــه غــور پــه ویــر ناتــار د واکمــن کښــېوت
هغــه غــور ســو د جانــدم غونــدې ســور اړ
لاس دې مــات شــه ای فلکــه چــې دې وکــا
محمــد غونــدې زمــری د مړینــې ښــکار
شــین زړګــی فلکــه ولــې لا ولاړ یــې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای د غـور غرونـو پـه څـه نـه شـوئ غبـار
مځکـــې ولـــې پـــه رېږدلـــو نـــه پرېـــوزې
لانـدې بانـدې شـئ چـې ورک شـي دا شـعار
چـې زمـري غونـدې واکمـن ځـي لـه جهانـه
چـې څـوک نـه کـړي پـر نـړۍ بانـدې قـرار
سـخ پـــه تـــا ای محمـــده د غـــرو لمـــر وې
پـــه نـــړۍ بـــه نـــه وي ســـتا د عـــدل ســـار
تـــه پـــر ننګـــه وې ولاړ پـــه ننګـــه مـــړ ســـوې
هـــم پـــر ننګـــه دې پـــه ننګـــه کـــا ځـــان جـــار
که سوري دې په تنګ وير کاندي ويرمن سول
هـــم بـــه ويـــاړي ســـتا پـــه نـــوم ســـتا پـــه ټبـــار
پـــه جنـــت کـــې دې وه تـــون زمـــوږ واکمنـــه
هـــم پـــه تـــا دې وي ډېـــر لـــور د غفـــار (۲۲)

د شيخ اسعد سوري په دې قصيده کې (کوکار، بهار، تار، زار، خونخوار، جبار، دار، ګوزار، سپار، خار، ناتار، يار، شنار، ترار، مدار، افګار، ځار، هوښيار، چار، بادار، هزار، دار، وار، اوخار، تلوار، لار، څوار، ټبار، شورهار، کټهار، کهسار، شار، نثار، سوګوار، ديار، قطار قطار، سوراړ، ښکار، شعار، قرار، سار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جار، تبار او غفار) د قافيې کلمې دي، رديف نه لري هره قافيه واله مسره يې ۱۱ څپې او بې قافيې مسره يې ۱۲ څپې ده.

هندسي شکل يې دادی:

a______________________________

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

(ترپایه)

د ښکارندوی غوري لرغونې قصیده هم دا بڼه لري.

د قصیدې بل شکل دا دی، چې تر قافیې وروسته ردیف هم ولري.

د کابل زخمي سندرې

د زړه زخم مې د سرې مالګې کمر دی
راختلی پرې د سپینو اوښکو لمر دی

د کابل زخمي سندرې یې رانه وړې
د باګرام (سروش) له مانه مرور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښو او شونډو ياد هم رانه هېر دی
جوړ غړل مې له خنجر او له پرهر دی

د لمر پېغله د غربت زېړې نيولې
سپين سحر مو زېړ په شان د مازيګر دی

پر مريو مو بلا چړې شوې پخې
قصابان د کلي وايي چې اختر دی

چې په تبر د بتانو مغزي غوښ کړي
چا وې مونږ کې هم پيدا زوی د اذر دی

مات کودري يې له تاندو وينو ډک دي
د شهيدو پېغلو څه رنګين کودر دی

ما يې زړه اوربډه دی مې چغې نا وري
هو د کاڼو په غونډونو کوڼ خيبر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین لباس د پرښتو ابلیس اغوستی
جاهلان وایي وارث د پیغمبر دی

پوروړي یې د ژوند د سکو ډېر دي
زموږ کلي ته راغلی سوداګر دی

کوټنی د ماشومانو شهیدانې
پر ساحل راخور د وینو سمندر دی

کړې رندې د تصویرونو مړو مړو اوښکو
تښتېدلی له هندارو نه جوهر دی

ماښوګان یې خرخوي پر نهنګانو
د بې نوحه بېړۍ څه سپېره لنګر دی

د حسین او ذوالجناح وینې مباح دي
دلته هلته دا بیان د هر شمر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر اغزی رانه د وینو قلنګ غواړي
د تنګو کو په پنو کې مو سفر دی

بې جرسه قافلې ته یې جرس کړ
مات مې زړه کې د ظالم د غشي سر دی

څه سره توده پېرزو د یار اغیار ده
د یو لاس کې زمهریر د بل سقر دی

ګرځوم یې در په در چېرته یې کېږدم
د ژوندون د مړي پېټی مې پر سر دی

د ژوندون په هدیره کې یې ایسار کړم
یو اشنا راته نکیر دی بل منکر دی

هر دجال دي د همدي جامې اغوستې
په وطن راغلی بې نېټې محشر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر گلونو باروتي خپسې ناستې
د ورېمو په لمبو لولپه ځيگر دی

يتيم ژوند ايسار د غشو په سيلۍ کې
تاو له ځانه يې د زخم سور څادر دی

د اياز څڼې د گور چينجي خوړلي
د محمود دربار بې مشکو بې عنبر دی

چې له هند به يې ورېمې د چندڼ راوړې
د پښتون د طوطي مات هغه وزر دی

بيا يې کړې دی اودس د چا په وينو
چې خطاب يې د وژنې پر منبر دی

په خلوت کې به د تاک تيونه روي
په جلوت کې سوی لوی د کوثر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کـــاروان د وطـــن نـــوم پـــه وينـــو لـــيکم
مـــا تراشـــلی ورتـــه روح لکـــه مرمـــر دی.(۲۳)

په دې قصيده کې (کمر، لمر، مرور، پرهر، مازيګر، اختر، اذر، ګودر، خيبر، پيغمبر، سوداګر، سمندر، جوهر، لنګر، شمر، سفر، سر، سقر، پرسر، منکر، محشر، ځيګر، څادر، عنبر، وزر، منبر، کوثر او مرمر) د قافيې کلمې دي. (دی، دی) يې رديف دی. د شعر هره مسره ۱۲ څپې ده. جوړښت يې په دې ډول دی:

=a___________________________
=a___________________________

____
=a___________________________

____
=a___________________________

____
=a___________________________

____
=a___________________________

____
=a___________________________

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

تر پایه..

۵- دوه یزه (مثنوي):

دوه یزه (مثنوي) هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بیت یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري (مقفی وي)، د بیتونو شمېر یې ثابت نه دی. په ټولو قافیه والو شعري چوکاټونو کې مثنوي تر ټولو خلاص او لوی شعري فورم دی. شاعر کولای شي په دې شعري فورم کې خپل مقصد تر وروستي بریده بیان کړي، ځکه نو اکثره شاعران د لویو موضوعګانو د بیان په غرض دا فورم انتخابوي، لکه ابوالقاسم فردوسي چې د شاهنامې د لیکلو لپاره دا فورم وټاکه. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوي کې که شاعر په یوه قافیه کې له ستونزې سره مخ شي، نو بلې ته تللای شي. په مثنوي کې هر بیت ځانته قافیه لري، کېدی شي ځینې بیتونه یې ردیفونه ولري او ځینې یې ونه لري، خو د ټولو بیتونو وزن مشترک وي او د څپو شمېر یې سره مساوي وي. مانا دا چې مثنوي مقفی مشترک الوزنه او د مساوي څپو لرونکی فورم دی.

لکه د مخه چې مو یادونه وکړه په مثنوي کې کېدی شي ځینې بیتونه ردیف لرونکي وي او ځینې په قافیه ختم شوي وي، نو په دې صورت کې مثنوي دا شکل اختیاروي:

a___________________________
a___________________________

=b___________________________
=b___________________________

c___________________________
c___________________________

همداسې نور بیتونه

او یا هم دا شکل:

=a___________________________
=a___________________________

b___________________________
b___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

c________________________________
c________________________________
او همداسې نور بيتونه

دلته به د مثنوي يوه بېلګه راوړو:

ته به راغلې

پــه ســـترخوان بــه مــې پرتــه وچــه ډوډۍ وه
بـــل څـــه نـــه وو همېشـــه وچـــه ډوډۍ وه

ماشـــومان مـــې وو زلخـــوړي او خـــوا تـــوري
شـــول پيکـــه يـــې د مخونـــو روښـــان ســـتوري

مـــا ويـــل چـــې بـــدلوم بـــه دغـــه حـــال زه
ټولـــوم بـــه پـــه څـــه توګـــه زر او مـــال زه

يـــوه شـــپه بيـــا تـــوره شـــپه وه ډېـــره تـــوره
زه پـــه غـــلا پســـې روان ومـــه لـــه كـــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له ورایه څه رڼا په نظر راغله
یو طرف ته خېمه ستا په نظر راغله

چې خېمې ته در دننه شوم ژړا وه
ګډه ستا په ماشومانو یو غوغا وه

سوځېدل واړه له لوږې په سره اور کې
د خوړلو هېڅ شی نه و ستا په کور کې

بس یو دېګ و ستا و مخته په اور باندې
ایشولې دې په دغه دېګ کې سپاندې

ماشومان دې تېر ایستل په دې خبره
(چې کتغ دی پخېدونکی ژر تر ژره

د یو څه ساعت لپاره صبر وکړئ
بیا به واړه خپل ځانونه پرې ماړه کړئ)

زما زړه کباب په دغه ننداره شو
ځان له دې کبله ټیټ راته ښکاره شو

چې په کور کې مې پرته سپینه ډوډۍ وي
په سترخوان مې همېشه سپینه ډوډۍ وي

خو د شکر سبق بیا هم له ما هېر شو
فرق د حق او ناحق بیا هم له ما هېر شو

پر ازغنه لاره باندې مې سفر و
سور د یبلو پښو په وینو مې هر پل و

لرې ځای ته وم روان له لرې ځایه
ګله من ومه په دې سبب له خدایه

چې د پښو څپلۍ یې هم نه وې راکړې
تو دې ځمکې مې وې دواړه تلې وړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شنه زړه مې پرې کوله اوربده لاره
په عذاب ومه د ژوند له درانه باره

زړه مې غوښت چې زياتې ساه اخيستل بس کړم
مات د ژوند دا زنګ خوړلی شان قفس کړم

خو چې ځان مې جوړاوه و دغه کار ته
هغه وخت وم نږدې شوی يوه ښار ته

د دې ښار په دروازه شوم وردننه
د ارام په اراده شوم ور دننه

چې يو څو قدمه لاړمه په وړاندې
برابر مې شوې سترګې په تاباندې

په څکېدو وې را روان زما په لورې
په بدن دې وو لاسونه او سر پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر پښې دې ګوره چاوې قلم کړي
نیم ورنونه دې وو پاتې نیم یې وړي

زما زړه کباب په دغه ننداره شو
زما حال خراب په دغه ننداره شو

ما ویل چې له څپلیو یم بېزاره
یېلې پښې مزل کولای شم په لاره

ښادی نه غواړم له پاکه خدایه نورې
زما پښې دې وي زما په جسم پورې

پر ما باندې همغه عجیبه وخت و
شپه او ورځ به مې په سر کې خیال د تخت و

په دې نیت مې ټولې کړې وې لښکرې
مست اسونه تېرې تورې کلکې زغرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په زور د چا تخت ونيسم باچا شم
په دې توګه به تر هر چا سر بالا شم

هر يو لاس به ماته پورته په سلام وي
هر يو سر به ماته ټيټ په احترام وي

خو تر دې خبره وړاندې چې روان شم
په وطن د چا ورګډ لکه توپان شم

ته مې وليدې چې ټول په اوښکو لوند وې
در په دره وې په دوا ړو سترګو ړوند وې

خپله وبره پاچاهي دې وه بايللې
د وطن حکمراني دې وه بايللې

هر څه هر څه وو خپل ورور له تا اخيستي
تاج و تخت يې و په زور له تا اخيستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه دې خيـال چې بيـا د تخـت دعـوه ونـه کـړې
پـــه ده بانـــدې دوبـــاره حملـــه ونـــه کـــړې

ســتا لــه ســره يــې ســتا ســترګې وې ايســتلې
پـــه ډبـــره يـــې ســـتا ســـترګې وې ايســـتلې

زمـــا زړه کبـــاب پـــه دغـــه ننـــداره شـــو
زمـــا حـــال خـــراب پـــه دغـــه ننـــداره شـــو

مـا ويـل داسې منصب دې خداى ميـرات کـړي
چــې د ســر دښــمنان دومــره د چــا زيــات کــړي

چــې خپــل ورور يــې هــم کــار اخلــي لــه خنجــره
دواړه ســترګې يــې پــه زور کــاږي لــه ســره (۲۴)

په پورتنۍ دوه يزه (مثنوي) کې تاسو وليدل، چې اکثره بيتونه يې بېلابېلې قافيې لري. ځينې بيتونه يې رديفونه لري او ځينې يې نه لري. خو ټول يې يو ګډ وزن تعقيبوي او د څپو د شمېر له مخې سره مساوي دي، خو په مثنوي کې کله کله داسې پېښېږي شي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولو بیتونو د څپو شمېر کې یې یوه څپه زیاته یا کمه شي خو د هربیت مسرې یې د څپو د شمېر له مخې حتمي سره مساوي وي.

۲- دریېز (مثلث):

هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بند یې (درې مسرې) لري. درېواړه مسرې یې متحد الوزنه وي او یو شان قافیه تعقیبوي. په مثلث کې قافیه اساسي او ردیف اختیاري توکي وي. د مسرو د څپو شمېر یې سره برابر وي. د سر بند درېواړه مسرې یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري. یانې درې واړه مسرې یې قافیه لري، د هر بند دوه لومړۍ مسرې په خپل منځ کې او درېیمه مسره یې قافیه کې له مطلعې او یا د سر د بند له قافیې سره یو شان وي. په ټولیز ډول د دې فورم هندسي جوړښت په دې ډول دی:

a__________________________
a__________________________
a__________________________

b__________________________
b__________________________
a__________________________

د مثلث د بندونو شمېر کېدی شي تر دوو زیات وي، خو که د بندونو شمېر یې هر څومره وي همدا پورتنۍ عملیه پرې تطبیقېږي. دلته به د مثلث یوه بېلګه وړاندې کړو، چې څلور بندونه لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځه اوښکې وینې اوري په دې سپینو چنارو
یو شور دی پورته کېږي د اروا له منارو
ژړا مې نه ودرېږي په خوږمنو ولولو

اورونه دي اورونه چې بلېږي په تقدیر
بې وسې یو بې هیلې ددې ظلم په تدبیر
ځه مینه محبت رانه لاهو شول په اورو

د ګل پاڼې مې شولې د جانان د مخ حیا
په تورو سترګو پاتې شوه له ما ټوله دنیا
ځه سترې ستړې لارې شوې د هیلو په مېرو

د ګلو به دې بیا هغه دوران کله راځي
د هجر په سوز تللی به ارمان کله راځي
ځه تور مهرونه لګي له خندا په ډکو خولو(۲۵)

د پورتني شعر په لومړي بند کې (چنارو، منارو، ولولو) د قافیې کلمې دي، په دویم بند کې (تقدیر او تدبیر) د قافیې کلمې دي او (اورو) د لومړي بند له قافیې سره یو شان ده. په درېیم بند کې (حیا، دنیا) په خپل منځ کې د قافیې کلمې او (مېرو) د لومړي بند له

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيې سره يو ډول ده. څلورم بند کې (دوران، ارمان) په خپل منځ کې د قافيې کلمې دي (کله راځي) رديف دی (خولو) د لومړي بند له قافيې سره يو شان ده. هندسي جوړښت يې دا دی:

a________________________
a________________________
a________________________

b________________________
b________________________
a________________________

c________________________
c________________________
a________________________

=d________________________
=d________________________
a________________________

۷- مستزاد:

((د رباعي، غزل يا قصيدې پر هره مسره باندې چې يوه لنډه غونډې مسره ورزياته شي، مستزاد ګڼل کېږي. په دې لحاظ لومړۍ يا لويه مسره وړوکې مسرې ته د مانا له مخې احتياج نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، ځکه چې ټوله مانا په لومړۍ مسره کې بشپړه وي. جوړښت يې داسې دی، چې يوه مسره يې لنډه او بله اوږده وي. دلته به د بېلګې په توګه د مفتي عبدالحنان لغماني يو مستزاد شعر ولولئ:

شــپه د دوشـنبې ده چــې نبــي صـاحب روان شــو
تېــر تــر لا مکـــان شـــو
شـــپه د دوشـــنبې وه ورتـــه راغـــی جبرائيـــل
ويـــې کـــړ قـــال و قيـــل
زه يـــم رالېږلـــی پـــه جلتـــۍ ســـره جليـــل
پـــــا څېږه خليـــــــل
شـــاه نبـــي زمـــوږه لکـــه ســـروه خرامـــان شـــو
تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو

❋ ❋ ❋

شـاه نبـي چـې سـپور شـو پـه بـراق بانـدې لـه واره
ويـــــې نيولـــــه لاره
ســـل زره ملکـــې بـــل پـــه لاس يـــې شـــعله داره
تلـــې بـــه يـــو هـــواره
لاړه تـــر اســـمانه حاضـــر مـــاه تابـــان شـــو
تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاس په اسمانو کې چې به ته نبي عرب
شاه علي نصب
صف په صف ملکو به دده کاوه ادب
امرو د رب
پاتې په خپل ځای کې جبرائيل ورته حيران شو
تېر تر لا مکان شو

✵✵✵

اتلس کاله شپه وه د معراج وکړه يقين
تللی نازنين
تاج يې د لولاک په سر ولهت شو د ياسين
راغی ماه جبين
ځکه په کې واړه سربلنده امتيان شو
تېر تر لامکان شو

✵✵✵

ته ((عبدالحنانه)) د دنيا کارونه بس که
مينې ته هوس که
ځان دې د نبي اخر زمان په در کې خس که
بند دې دا نفس که
ګوره هر غزل دې مشهور په درست جهان شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو(۲۲)

هندسي شکل يې دادی:

=a___________________________
=a____________
b___________________________
b____________
b___________________________
b____________
=a___________________________
=a_________________

د نورو بندونو جوړښت يې هم همداسې دی.

۸- څلوريز (مربع):

مربع هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بند يې څلور مسرې لري. د لومړي بند څلور واړه مسرې يې په خپل منځ کې همقافيه وي، ياني يو شان قافيه تعقيبوي. رديف په کې اختياري دی که د سر په مسره کې رديف راوړل شو، نو د لومړي بند په څلور واړو مسرو کې يې راوړل حتمي دي. د نورو بندونو درې مسرې سره په خپل منځ کې همقافيه وي، خو د څلورمې مسرې قافيه يې د لومړي بند د مسرو قافيه تعقيبوي او که لومړی بند رديف ولري، نو د نورو بندونو د څلورمو مسرو قافيه او رديف بايد همغه د لومړي بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیه او ردیف تعقیب کړي. که شاعر هر څومره د بندونو زیاتول غواړي، نو پورتنۍ قاعده باید مراعات کړي. بله خبره داده، چې که چېرې د لومړي بند مسرې ردیف ولري، نو دا ضروري نه ده، چې د ټولو بندونو لومړۍ درې واړه مسرې دې هم ردیفونه ولري، بلکې د ټولو بندونو څلورمه مسره د لومړي بند د شکلي جوړښت یانې د قافیې او ردیف تعقیبولو ته اړه ده. بل ټکی دادی، چې اکثره د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي، خو په ځینو خاصو حالاتو کې کېدی شي د کوم بند د څپو شمېر د یوې څپې په اندازه زیات یا کم شي. ددې فورم هندسي جوړښت داسې ترسیمېدی شي:

=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________

b___________________________
b___________________________
b___________________________
=a___________________________

دا بڼه هم درلودای شي:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

=b___________________________
=b___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b_________________________

a__________________________

دلته به د مربع یوه بېلګه وړاندې شي:

درېغــــه نـــوی عجـــب وخـــت د نوبهــــار وای
شـــګوفه هـــــر رنــــګ ګلونــــه د ګلـــــزار وای
لاس تــــر لاس ســــره نیــــولی مــــا او یــــار وای
پــــه مــــزه مــــزه خــــواږه ویــــل تکــــرار وای

❋ ❋ ❋

یــا وا ناســت یــا ســره ګرځېــدی پــه بــاغ کــې
معطـــــره وای د ګلــــو پــــه دمــــاغ کـــې
دوه پــــه دوه مــــو ســـره راز وای پــــه فــــراغ کــــې
هــــم مــــانع پــــه دواړو ســـترګو ړونـــد اغیــــار وای

❋ ❋ ❋

دواړه ســـترګې تــــورې کــــړې پــــه رنجــــو وای
ملتــــاني نکریـــزې ایښــــي پــــر لاســــو وای
ســـره ناســـت غـــاړه غــــړې راز مــــو ورو ورو وای
شــــانه کــــړې تــــورې زلفــــې پــــر رخســــار وای

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

راحت ناست په سیاحي وای د سرو ګلو
بل غوغا راباندې پاس وای د بلبلو
هم هنګام وای د سرو لبو د ښېښلو
مې خوري وای د سرو لبو مې تیار وای

✵✵✵

تور کاکل یې پر تندي باندې وای کښاته
په دماغ کې د ګلشن ناست وای مخ راته
سره ګلان مې وای حیران و تماشا ته
لاس مې ایښی پر اوږو د ګلعذار وای

✵✵✵

تورې زلفې یې پر مخ شمال وهلای
غوړېشي یې له ږمنځې خلاصولای
ما یې پاس پر سینه خوله ور جوړولای
شرمولی بوی د اوښکو د تاتار وای

✵✵✵

هر چې ما ورته ویلای د ده هو وای
هم مطلب د ده قبول زما پر لیمو وای
په خوښی وای نوبت تلی د غمو وای
زما خواست منات دده په خپل اختیار وای

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه خوښــی وای ســره ناســت غمونــه بــس وای
هـــم زانـــو پـــر زانـــو ایښـــی دســـترس وای
پـــر ســـپین مـــخ مـــې لاس وهلـــی پـــه هـــوس وای
بـــل پـــه غـــاړه یـــې د ســـرو ګلونـــو هـــار وای

✵✵✵

خدایـــه تـــا تـــه دي اســـان کـــه دغـــه وشـــي
تـــږی زړه بـــه پـــه وصـــال د یـــار اوبـــه شـــي
د ((جمعـــه)) د زړه ارمـــان بـــه پاتـــه نـــه شـــي
دده ورون د اشـــنا ســـر لاس پـــر رخســـار وای(۲۷)

۹- پینځه یز (مخمس):

د مخمس او مربع عمومي جوړښت تقریباً یو شان دی، توپیر یې په دې کې دی، چې په مخمس کې تر مربع یوه مسره زیاته وي. یانې دلته هر بند پینځه مسرې لري. د لومړي بند پینځه واړه مسرې یوه قافیه تعقیبوي او د نورو بندونو څلور مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او د پینځمې مسرې قافیه یې د لومړي بند د قافیې تابع وي. تر لومړي وروسته چې نور بندونه راځي، د هر بند تر قافیې وروسته کېدی شي په څلورو مسرو کې بېل ردیف راشي. خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه مسره په قافیه او ردیف کې د لومړي بند د قافیې او ردیف تعقیبونه کوي. پینځه یز دا لاندې بڼې درلودلای شي:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
a___________________________

همداسې تر پایه

په یوه مخمس کې کېدی شي ځینې بندونه ردیفونه هم ولري، په لومړي بند کې هم ردیفونه راغلي وي، خو ردیف بیا هم په مخمس کې اختیاري دی، خو قافیه د مخمس اساسي برخه جوړوي. د مربع په شان له ځینې استثنایي بندونو پرته د مخمس د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. کېدی شي ځینې مخمسونه د ردیف د لرلو له کبله داسې بڼه ونیسي:

=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=a____________________________

=c____________________________
=c____________________________
=c____________________________
=c____________________________
=a____________________________

او نور بندونه

دلته به د پينځه يز يوه بېلګه وړاندې شي:

د هجران له لاسه ناست يمه ويرژلى
لکه بت په غتهو سترګو دم ختلى
بېهوده په صورت روغ په زړه نتلى
بېلتانه په مرګ حال يم رسولى
ربه راولې اشنا په سفر تللى

✵ ✵ ✵

ډېر مې وکړ د هجران په بلا صبر
هېڅ مې صبر سرور نه شه په دا جبر
که مې ولګېده سر د غم په قبر
ومې نه ژړل په حال د مهر ابر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شته ما غوندې هېڅوک په بخت کړلی

❃❃❃

دا کوم شرم دی کوم درم د یارۍ
دا پیوند دی بد نما تر ویزارۍ
چې مې یار په توده زمکه د خوارۍ
کښېني پاخي خوار حیوان له ناچارۍ
او زه ښوی ښېرازه ګرځم سپین سپېڅلی

❃❃❃

یا له یاره سره ولاړ وای په رکاب کې
یا یې مړ وای د هجران په اول تاب کې
یا وای ډوب مدام د اوښو په سېلاب کې
هسې پاتې شوم بې ابه مخ ناولی

❃❃❃

تف زما په دا بې پته اشنايۍ شه
پف د برق و د برېښنا په روښنايۍ شه
لا مې حال تر دا بتر په جدايۍ شه
صد رحمت زما د یار په دانايۍ شه
چې یې خام وم په دا غم کې پېژندلی

❃❃❃

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې پــه مینــه کــې کوتــاه د چــا قــدم شــي
مبــتلا بــه لکــه زه پــه درد وغــم شــي
پــه کلونــو بــه جــدا ځنــې صــنم شــي
پــه جرګــه بــه د رښــتینو هســې ګــرم شــي
چــې بــه مــا غونــدې بــې شــرمه ګرځــي غلــی

❋ ❋ ❋

کــه مــې مینــه پــه دروغ نــه وي رښــتیا وي
پــه اســیا کــې د هجــران تللــی کســیا وي
کــه دا نــه وي لېــونی ســر پــه صــحرا وي
چــې هــېڅ نــه شــوم کــه مــې څــه شــرم و حیــا وي
لــه دې شــرمه چاتــه پورتــه مــه کتلــی

❋ ❋ ❋

هــېڅ مــې خونــد نــه شــته د ســترګو غړولــو
دې مــې کــانې پــه تنــدې دوړولــو
هــم مــې پوســت دی پــه وهــل د لوړولــو
یــم لایــق د هــر عــذاب د کړولــو
چــې بــې یــاره کــړم لــه خلکــو کــور و کلــی

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـــوري چـــارې كـــړم همـــه ناتراشــې لـــوا ړې
پـــه مـــذهب د عاشـــقۍ ورانـــې ويجـــا ړې
كلـــه كلـــه مـــې كـــه اوښـــې پـــه مـــخ لاړې
چـې لـــه غمـــه مـې شـي تـــويې پـــه مـخ لاړې[1]

✵✵✵

يـــو د يـــار د جـــدايۍ خـــواري نيســـتي شـــوه
بلـــه خپلـــه بـــې پتـــي بـــې همتـــي شـــوه
يـــــو پلـــــو د رقيبـــــانو بـــــدنيتي شـــــوه
بـــل پلـــو د تـــور طـــالع بـــې شـــفقي شـــوه
عشـــق پـــه دا هـــو مره بـــلا يـــم ازمـــويلی

✵✵✵

ربـــه مـــه ګـــورې زمـــا و بـــې پتـــۍ تـــه
مـــا و مـــه ســـپارې زمـــا بـــې همتـــۍ تـــه
يـــا مـــې راولـــې د ســـترګو وويســـتۍ تـــه
نـــور مـــې مـــه نيســـې د هجـــر و نېســـتۍ تـــه
وســـوم ډېـــر لكـــه كبـــاب پـــه اور نيـــولی

✵✵✵

---

[1] د حميد ديوان په كابل چاپ كې ددې بند يوه مسره له چاپه پاتې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اشــنا پــه ښــکلي مــخ مــې ســترګې وا کــړې
پــه ناســور مــې د هجــران پــورې دوا کــړې
تللــی یــار راســره وصــل خــوا پــه خــوا کــړې
ژر پـــه ژر دا نـــاروا پـــه مـــا روا کـــړې
کـــه مـــې چېـــرې لـــه اخلاصـــه یـــې بللـــی

❋❋❋

کــه هــر څــو یــار تــه نــږدې د زړه پــه یــاد یــم
پــه صــورت چــې ځنــې لــرې پــه هېــواد یــم
شــپه او ورځ د خــدای و داد تــه پــه فریــاد یــم
پــه تــش بــاد مــې تســلي نــه شــي ناښــاد یــم
کـــه مـــې یـــار د ســـر پـــه ســـترګو ولیـــدلی

❋❋❋

تــور طــالع برګشــته بخــت د عشــق پــه کــار کــې
بــد قســمت او بــد شــامت پــه دغــه لار کــې
بــر ناحقــه بــدری خــورم پــه ســمه لار کــې
نــه شــته مــا غونــدې هېڅــوک پــه هېــڅ دیــار کــې
پـــه څـــه شـــوم زبـــون ســـاعت یـــم زېږېـــدلی

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هغه چې پوهېدلی په ښه بد یم
رسېدلی د پنجاه و پنج تر حد یم
مبتلا د ښکلي مخ په خال و خد یم
که د صدق شل سنده ښیم رد یم
یوه ښکلي په راستی نه یم منلی

❋ ❋ ❋

که مې یو ځله اشنا له هنده راشي
په هوس ورته ګلزار د غم صحرا شي
له هجرانه یې حاصله تبرا شي
فراغت د جدایي له چون چرا شي
نور ((حمید)) له اشنایيه لاس وکښلی(۲۸)

۱۰- شپږیز (مسدس):

هغه ډول شعري جوله ده، چې هر بند یې شپږ مسرې لري، د سر لومړي بند شپږ واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي. ردیف یې اختیاري دی.

د نورو بندو پینځه مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او هره شپږمه مسره یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرو د قافیې تابع ده. د مسدس ځینې بندونه کېدی شي ردیف ولري او ځینې یې کېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ردیف هم ونه لري، خو قافیه د هر بند د هرې مسرې لپاره ضروري ده. دغه راز ټولې مسرې د څپو د شمېر له مخې سره مساوي وي او هم يې وزن مشترک وي. له مربع څخه یې دوه او له مخمس څخه يې يوه مسره زياته وي.

د مسدس هندسي جوړښت داسې ترسیمېدی شي:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
a______________________________

او همداسې نور بندونه

داسې شکل هم غوره کولای شي:

=a______________________________
=a______________________________
=a______________________________
=a______________________________
=a______________________________
=a______________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b________________________
=b________________________
=b________________________
=b________________________
=b________________________
=a________________________

او د ردیف په تغیر سره نور بندونه.
دلته به ددې شپږیز یوه بېلګه راوړو:

حیف پـه دا ژونـدون شـه چې لـه یـاره یـم مهجـوره
هـر نفـس غـوخېږم د هجـران پـه تېـره تـوره
ژاړم پټ پـه زړه کـې پـه خولـه خانـدم لـه ضـروره
سـترګې مـې شـوې دواړه پـه ژړا ژړا بـې نـوره
عقـل لـه مـا لاړ شـه لېـونی یـم بـې شـعوره
دا قصـه زمـا ده پـه تمـام جهـان مشـهوره

❋❋❋

لاس مـې خپـل کوتـاه کـړه د دنیـا لـه هـره کـاره
غـم الـم مـې نـه شـته لـه چـا نـه یـم پـروادارـه
یـار سـره واصـل شـوم بـې تلاشـه بـې ریبـاره
نـن چې بهـره منـد یـم زه لـه بـوس و لـه کنـاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر ګې څه رنګ نیسم د دلبر له ښه رخساره
تــړی و اوبـــو تـــه همېشـــه وي ناصـــبوره

✵ ✵ ✵

ته په دا سرو سترګو چې افت پر ځان زما یې
ځان مې درقربان شه چې تر ځانه ګران پر ما یې
تش په دا ملال کاته له مانه هوش ربا یې
زه رنځور د عشق یم ته ثاني د مسیحا یې
حورې به زه څه کړم ملا ! څه یې راته ستایې
ماوتـــه تـــر حـــورو خپلـــه کښـــلې ده منظـــوره

✵ ✵ ✵

څه وایې ناصحه زه مرید د می فروش یم
هر چې راته وایې زه د ده حلقه بګوش یم
پند کړه وهوښیار ته زه خو مست وباده نوش یم
خلک دې تهمت راباندې وایې زه خاموش یم
اوښې مې بهېږي تر چشمې نه زیات په جوش یم
هـــم لـــرم لـــه غمـــه ســـینه ګرمـــه تـــر تنـــوره

✵ ✵ ✵

نـــه ده د ســـړیو بقـــا زیاتـــه تـــر حبابـــه
خونـــه لا پخـــوا لـــه خپلـــه مرګـــه کـــړي خرابـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـيند ده دا دنيـا چـې رغـړول کـا بـې سـېلابه
کـام د اژدهـا دی دنيـا هسـک کـړه سر لـه خوابـه
ولــې ((معــزالله)) پــه ســقر درومــې بــې اســبابه
فکـر د توښـې کـړه هميـانۍ کـړه خپلـه پـوره.(۲۹)

۱۱- اوه يز (مسبع):

دا هغه ډول شعري جوله ده، چې هر بند يې اوه مسرې لري، د لومړي بند اوه واړه مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه وي. د نورو بندونو شپږ مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه خو اوومه مسره يې په قافيه کې د سر د لومړي بند د قافيې تابع وي. له مربع، مخمس او مسدس سره يې يوازې د مسرو په شمېر کې تفاوت وي. نور جوړښت يې سره ورته دی. دلته هم رديف اختياري دی، يانې دا چې کېدی شي ځينې بندونه يې رديفونه ولري او ځينې يې ونه لري، خو که چېرې د لومړي بند مسرو تر قافيو وروسته رديف درلود، نو د نورو بندونو وروستۍ مسره بايد په قافيه او رديف کې ضرور د لومړي بند د قافيې او رديف تابع وي. دلته به د يو اوه يز (مسبع) بېلګه راوړو، چې هم رديف لرونکي بندونه لري او هم بې رديفه بند. هندسي جوړښت يې دا دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a______________________
=a______________________
=a______________________
=a______________________
=a______________________
=a______________________
=a______________________

=b______________________
=b______________________
=b______________________
=b______________________
=b______________________
=b______________________
=a______________________

همداسې نور بندونه...

و ((ت)) له توره وکاږه چې سپين شي
قاف و ((س)) ورسره واچوه چې شين شي
په تحصيف سره يې مخ پريمينځه چې سين شي
معون يې دوه سو لس که چې رنګين شي
نور دې ټوله په يوه نيم ځای شين شي
جوړ له دغه يوه نيمه به امين شي
بې له ((نه)) به و ذکي و ته يقين شي

✵ ✵ ✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

څــه پــه کــار دي بــې لــه ده کــه جهــان ســتا شــي
بــل د حکــم قــاف تــر قافــه پــر هــر چــا شــي
د قـــارون تـــر دنيـــا ډېـــره ســـتا دنيـــا شـــي
تـــر ســـخا دې د حـــاتم تېـــره ســـخا شـــي
بـــې بقـــا بـــه تـــر مانيـــه د کســـرى شـــي
عاقبـــت بـــه دې پـــه ځـــان پـــورې بـــلا شـــي
ســـخت مکـــان بـــه دې د اور جـــوړ پـــر ســـجين شـــي

✵ ✵ ✵

ســـر و مـــال واړه د ده تـــر نامـــه جـــار کـــه
شـــيرين ځـــان يـــې تـــورې خـــاورې د دربـــار کـــه
تـــل پـــر ځـــان بانـــدې کنـــدلې د پښـــولار کـــه
ځـــان لـــه خاصـــو عاشـــقانو ســـره شـــمار کـــه
خـــط پـــر ځـــان دده د مينـــې پـــه پرکـــار کـــه
مـــه وځـــه لـــه دغـــه خطـــه زړه قـــرار کـــه
چـــې نامـــه در بانـــدې جـــوړه د کمـــين شـــي

✵ ✵ ✵

ښـــه تصـــديق بـــاورې واړه پـــه اقـــوال کـــړه
موافـــق يـــې هـــر يـــو فعـــل پـــر افعـــال کـــړه
ځـــان نګهـــه لـــه فســـادونو د محـــال کـــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمـــالات حاصـــل د ده د ښـــه کمـــال کـــړه
پــــه دا حـــال ســـره موجـــود دده وصـــال کـــړه
زړه بـــه چـــاود لـــه ډېـــره غمـــه د لعـــين شـــي[1]

❋ ❋ ❋

لـــه اخلاصـــه دوســـت دار د چهـــار يـــار شـــه
پـــر بزرګيـــه د حضـــرت صـــديق اقـــرار شـــه
پـــس لـــه ده حضـــرت عمـــر دى خبـــردار شـــه
پـــس لـــه دوى حضـــرت عثمـــان ګڼـــه هوښـــيار شـــه
کـــل و ليـــان دي تـــر ده لانـــدې فهـــيم دار شـــه
تـــر دا هســـې بزرګـــى جـــار د کـــرار شـــه
پيـــروي د دوى کـــوه چـــې ټينـــګ دې ديـــن شـــي

❋ ❋ ❋

مخـــالف چـــې څـــوک لـــه دوى دي مـــخ يـــې تـــور دى
کـــوم بـــه زيـــات تـــر دوى ګڼـــې مکـــان يـــې اور دى
کـــه بادشـــاه شـــي د اقلـــيم ښـــکاره ســـرتور دى
يـــا عـــادل تـــر نوشـــيروان شـــي هـــم منګـــور دى
يامـــدام کـــړي ســـخاوت لعنـــت يـــې پـــور دى
عاقبـــت يـــې تنهـــا ټـــک د ګـــور پـــه لـــور دى

[1] يوه مسره کمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــــی ثلـــور طرفـــه لانــــدې تـــرنګین شـــي

✵ ✵ ✵

مـــا ((جمعـــه)) پـــه خپـــل قـــدر دي دوی منلـــي
موهبـــات دور موهبـــات چـــې دي راغلـــي
طبیعـــت در طبیعـــت یـــې راســـتولي
وراثـــت در وراثـــت چـــې دي ویلـــي
اصـــلي ولـــي مـــې پـــر زړه ښنیســـتلي
ښـــاخ د پـــانې مـــې تـــر تـــن ټولـــه وتلـــي
چـې مـې جـوړ عـین الیقـین حـق الیقـین شـي.(۳۰)

۱۲- اته یز (مثمن):

د نظم هغه ډول دی، چې هر بند یې اته مسرې لري، اته واړه مسرې یې په خپل منځ کې یو شان قافیه لري. ردیف په کې اختیاري دی. د بل هر بند اوه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او اتمه یې د لومړي بند د مسرو قافیه تعقیبوي.

هندسي شکل یې دا دی:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
a___________________________

او که ردیف ولري، نو بنه یې یوازې د ردیف په برخه کې بدلون مومي نور چوکاټ همدا شان دی. د بندونو شمېر یې قید نه لري. بېلګه یې داده:

تــوره شــپه شــي نالیــدونکي شــان لاســونه
ان تــر لمــره راتــه زبېښــي مــې رګونــه
لــه ډبــرو را بهــر شــي څــو لاښــونه
تــاووي راتــه پــر مــخ دېوالونــه
تروږمــې شــي یــو توپــان شــي ســره تېغونــه
پرېکــوي تــر ســرو لانــدې مړوندونــه
وریځــې وریځــې شــي زمــا د خــولې اهونــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې سیوري ته شي دمه ستا یادونه

❋❋❋

یو په بله کاروان لاړ شي د سلګیو
یو سور لال راځخه ورک شي له ککیو
په لمحې سیوري راپرېوزي د پېړیو
په توتو په سر شکاوه شم له ګړیو
ستا د ځنو په شړک باد شي په مستیو
ددې غره غوټې شي تېرې له پګړیو
ملا شي ماته د زړو زړو ځېړیو
سترګې ډکې او لامده شي ګرېوانونه

❋❋❋

ستا په لوري چې مې کله هم نظر شي
ماته وړ ځاځکی د اوښکو سمندر شي
پولې وپړسېږي لویې لکه غر شي
هر یو ګل مې راته مات مات په ډنډر شي
ستا په کور مې چې د خیال کله سفر شي
له وربښمو به مخ جوړ د هر حجر شي
په لمن کې به مې کاڼي ټول مرمر شي
نه یې پلورم که ځوک راکړي پرې لالونه.(۳۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- لسیز (معشر):

هغه ډول نظم دی، چې هر بند یې لس مسرې لري، د لومړي بند لس واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او بې قافیې مسره په کې نه وي. د بل هر بند نهه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او لسمه مسره یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرې له قافیې سره یو شان وي. د معشر ټولې مسرې یو واحد وزن تعقیبوي.

په معشر کې هم ردیف اختیاري دی. که چېرې د لومړي بند تر قافیې وروسته ردیف راغلی وي، نو نور بندونه اختیاري دي، چې ردیف ولري او که یې ونه لري، خو د هر بند وروستۍ مسره چې د لومړي بند قافیه تعقیبوي باید ضرور د لومړي بند قافیه تعقیب کړي او که چېرې لومړی بند ردیف ولري نو باید د هر بند وروستۍ مسره هم ردیف ولري. دلته یې هندسي جوړښت او یوه بېلګه وړاندې کېږي.

هندسي جوړښت یې دا دی:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________

=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
a______________________________

c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
a______________________________

او نور بندونه

معشر:

کــــه راکــــوز شــــي مســــيحا
اوبــــــه راکــــــا د بقــــــا
غوښــــــي راکــــــا د عنقــــــا
ســـم پـــه صـــدق و پـــه صـــفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کــه پورتــه پــه دعــا
شــپه او ورځ مــې کــه دوا
دعــا غــواړي لــه هــر چــا
څــو ښــکل نــه کــړم لبــان ستا
هســـې نـــه دی رنـــځ زمـــا
چــې شــفا یــې شــي پــه دا

✲✲✲

خوب مې نه شته دی کړمن یم
آه فریــاد کــوم دردمــن یــم
پــه سـودا د عشـق سـودمن یم
یــا مجنــون یــم یــا کــوهکن یــم
پــه جمــال یــې چــې مــین یــم
لــه خپــل یــاره روح او تــن یــم
پــه وطــن کــې بــې وطــن یــم
کــه دا نــه وي دروغــژن یــم
لکــه میاشــت پــه مــرد وزن یــم
ســتا پــه عشــق انګشــت نمــا

✲✲✲

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه مې چوي د يار له غمه
دود مې دروم له قلمه
دوه مې سترګې دي پر غمه
غم زيات تېرېږي دم تر دمه
راپيدا شي غم له غمه
قدم ږدم په غره په سمه
دلربا خوښه خرمه
زه په دا هومره ماتمه
چې جدا شوم له عالمه
سر مې ونيو په صحرا

✲✲✲

همېشه شور و غوغا کړم
د ورېځ په دود ژړا کړم
نه يو ځله په بيابيا کړم
د غمونو دې سودا کړم
همېشه درته دعا کړم
ياد په شپه و په ورځ ستا کړم
دا چې ډېرې زه بلا کړم
د وصال په تمنا کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکــه ســتا مینــې رســوا کــړم
مــه شــه بــل هســې رســوا
✵✵✵
چــې دې بــاد د کــوڅې راشــي
پــرې غنچــه مــې د زړه وا شــي
چــې پــه کښــلیو مبــتلا شــي
شــپه و ورځ پــه واویــلا شــي
پــه وګــړي کــې رســوا شــي
ملامــت پــرې د هــر چــا شــي
چــې حاصــل یــې مــدعا شــي
غــم یــې هالــه انتهــا شــي
معــزالله چــې پــه ژړا شــي
ستا پرې پورې شي خندا.(۳۲)

۱۴- ترجیع بند:

دا هغه نظم دی، چې لومړی څو بیتونه وویل شي بیا ورپسې یو مقفی بیت ورلوېږي او په دې ډول یو بند جوړوي، دغه راز بیا بل بند پیلېږي او بیا ورپسې همدا مقفی بیت تکرارېږي. په ترجیع بند کې د هر بند لومړی بیت مقفی وي لکه د غزل په شان او د بل هر بیت لومړی مسره یې بې قافیه وي او دویمه یې قافیه لري او د مطلعې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيه تعقيبوي. د بندونو د بيتونو شمېر يې سره مساوي وي. ټولې مسرې يو متحد وزن تعقيبوي. په ترجيع بند کې هم رديف اختياري دی. ځينې بندونه کېدی شي رديفونه ولري او ځينې يې ونه لري. هندسي جوړښت يې داسې دی:

=a____________________________
=a____________________________
____
=a____________________________
____
=a____________________________
____
=a____________________________
____
=a____________________________
____
=a____________________________
=b____________________________
=b____________________________

c____________________________
c____________________________
____
c____________________________
____
c____________________________
____
c____________________________
____

(c) ketabton.com: The Digital Library

c___________________________

____

c___________________________

____

=b___________________________

=b___________________________

د ترجیع بند یوه بېلګه داده:

ستا پر مخ پر تورو زلفو زه شیدا یم
صبح و شام په آه فغان په واویلا یم
په فراق کې دې تل خورم د ځیګر وینې
صبر و توان مې بې تا نه شته مبتلا یم
نن فلک راباندې تېغ د جور و کېښ
له سرو وینو ډک لړمون لکه حنا یم
رقیبان راسره جنګ و جدل کاندي
په دربار کې دې د سپیو مدعا یم
غزاله غوندې وحشي راڅخه مه شه
زه صیاد دې د دیدن په تمنا یم
که شل کاله دې مانې وي له ما یاره
بېګانه مې هنوز مه ګڼه اشنا یم
له اشنا مه کړه مانې بې وفایي ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سبزې مین بې اوره جدایي ده

✵✵✵

غمازان چې روغې چارې کړي ويجاړې
خوار عاشق به څرنګ ستا په وصل وياړې
چې احوال د فراقت پر ژبه راوړم
هغه دم مې وچوي په خوله کې لاړې
د لاله په دود له عمره ځګرخون یم
په ګوګل کې مې تل وينې دي ولاړې
يا شبنم دی چې وريږي په چمن کې
يا بلبل دی د سحر پر ګلو ژاړې
ګرد غبار دې د کوڅې یم ولې دربغه
خيال د وصل دي لمن راڅخه نغاړې
که هر څو د تامانې دي نن پخلا شه
دل سوخته اشنا دې راغی عذر غواړې
له اشنا مه کړه مانې بې وفايي ده
چې سبزې مین بې اوره جدایي ده

✵✵✵

راشه راشه ای زما د زړه مقصوده
ما غريب کړه په وصال سره خوشنوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دیدن دي په سر غواړم که مینده شي
لاس پر سر یم پر دنیا له بله سوده
د وصال قدر له ما زده چې مشتاق یم
د ایاز له قدره چا زده بې محموده
له ما تمه سیه پوش لکه سکاره یم
تر لېمه مې اوښې ځي د زړه له دوده
لکه زه یم تل دا ستا په درد و غم کې
بل څوک مه شه هسې شان په غم الوده
په ماني پر څه زېبا نګاره
پیرمحمد غوندې اشنا دي کړ نابوده
له اشنا مه کړه ماني بې وفایي ده
چې سبزي مین بې اوره جدایي ده.(۳۳)

د پورتني ترجیع بند په دویم بند کې د قافیې یو څه ستونزې او یا هم پر قافیې لهجه یي تاثیرات او تحمیلات لیدل کېږي.

۱۵- ذوالقافیتین ترکیب بند:

په دې ډول نظم کې څو مقفی مسرې سره یو بند جوړوي بیا وروسته یو بل مقفی بیت ورلوېږي، چې د لومړي بند له قافیو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې قافيې يو شان نه وي. وروسته بيا نور بندونه راځي او د هر بند مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه وي او د بل بند له قافيو سره توپير لري او هم د بل هر بند په پای کې ځانته بېل بېل مقفی بيتونه راځي. د بندونو د مسرو شمېر يې سره مساوي او يو متحد وزن تعقيبوي. د بيتونو او هم د بندو شمېر يې ټاکلی نه دی، خو ټول بندونه د مسرو او څپو د شمېر له مخې سره برابر وي.

رديف په کې اختياري دی، ځينې بندونه کېدی شي رديف ولري او ځينې يې ونه لري. دلته به د حنان بارکزي يو ترکيب بند راوړو، چې د (ترجيع بند) په نوم راغلی دی. خو په نورو ځايونو او ديوانونو لکه د خوشال بابا په ارمغان کې دې ډول نظم ته ذوالقافيتين ترکيب ويل شوی دی. له ترجيع بند څخه يې توپير دادی، چې په ترکيب بند کې بيا دا مقفی بيت تر هر بند څخه وروسته يو شان نه تکرارېږي او بل توپير يې دادی چې د ځينو ترکيب بندونو د هر بند ټولې مسرې يې قافيه لري خو په ترجيع بند کې خبره داسې نه ده. هندسي جوړښت يې دادی:

د حنان بارکزي د ترکيب بند شکل:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
b___________________________
b___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

c____________________________
c____________________________
c____________________________
c____________________________
c____________________________
c____________________________
=d___________________________
=d___________________________
او نور بندونه

د یادونې وړ ده، چې د ترکیب بند بل شکل هم شته. د خوشال په ارمغان کې داسې ترکیب بند هم شته، چې د هر بند ټولې مسرې یې مقفی نه دي، داسې وي لکه یو غزل چې یو بند جوړ کړي یانې له لومړي بیت پرته د هر بیت لومړۍ مسره له قافیې ازاده وي. کله چې بند پوره کېږي بیا یو ځانګړی او بېل مقفی بیت ورلوېږي. د حنان بارکزي ترکیب بند:

یار مې ولاړ شو په سفر له دې وطنه
که ارواح و کوچ یې وکړ له بدنه
که بلبل په اندوه والوت له ګلشنه
که وروستی دم و د مړي له دهنه
چا بې کړې وي د سوي زړه پوښتنه
چا بې اېښې وي ملهم پر زړه دننه
دروغجن یمه په مینه کې هر ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشـــنا ولاړ شـــو زه ونـــه وتـــم لـــه کـــوره

✵ ✵ ✵

چـــې خبـــر یـــې د تلـــو وشـــو ناګمـــان
لکـــه تنـــدر پـــر چـــا پرېـــوزي لـــه اســـمان
چـــې یوســـف مـــې شـــو ملګـــری د کـــاروان
شـــو یعقـــوب زمـــا د زړه پســـې پرېشـــان
پـــه ارمـــان ارمـــان بـــه ژاړم لـــه هجـــران
د ژونـــدون طمـــع مـــې وختـــه لـــه ځـــان
چـــې تـــرې پـــاتې شـــوم پـــه دا پېغـــور ګنـــده یـــم
ســـترګې نـــه لـــرم پـــه ســـر کـــې شـــرمنده یـــم

✵ ✵ ✵

ورســـره بـــه څـــوک پـــر لارې وي ملګـــرې
چـــې ویســـا بـــه یـــې پـــه نـــه شـــي نـــژدې لـــرې
لـــه ســـترګیا بـــه یـــې زړه نـــه غـــواړي خبـــرې
لـــه ناکامـــه تـــر خـــولې تـــویې کـــه شـــکرې
د ســـرو لبـــو لعـــل بـــه پرولـــي پـــه کـــودرې
اړوي بـــه بانـــدې تـــل د غمـــو ســـرې
عاشـــق نـــه یـــم اوس رښـــتیا شـــوه دا خبـــره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې پرهـــر دربانـــدې ژاړم بـــې اثـــره

✵✵✵

خوب بـه نـه ورځـې مانـده بـه تـر حد تېر وي
خوشـالي هـوا هـوس بـه ځنـې هېـر وي
سپين رخسار به يې لـه فكره په بل پېر وي
لـه سـترېا بـه نيشـكر ورتـه ګنـډهېر وي
پـه ديـدن بـه يـې درې دوه ملګـري سېر وي
پـر هـر ځـای بـه لكـه روي پـر چـارپېر وي
چې تـرې پـاتې شـوم پـه كومـو سـترګو ګـورم
پـوزه نـه لـرم پـه درسـت جهـان كـې ښـورم

✵✵✵

دی روان شـو زه پـر كـور پـه دا حيـران يـم
چې نـه مړ شـوم نـه مجنـون سـر پـه بيـان يـم
نـه اسـيا رنګـه لـه غمـه سـرګردان يـم
ملامـــت د هـــر هنـــدو د مســـلمان يـــم
دی پښـوا را پوهېـده چـې دو زبـان يـم
رحمتونـــه دې د ده پـــر زيركـــۍ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لعنتونـــه دې زمـــا پـــر خيـــره ګـــې وي[1]

✵✵✵

کـه مـې مينـه واى رښـتيا سـوى پـه اور واى
پــه نغـري کـې بـه د هجـر لکـه سـکور واى
پښـې مې يبلې کـالي ځيرې سر سرتور واى
پــه انـدوه سـره مـې تـرک د دنيـا کـور واى
لــه دې غمـه مـې تراوسـه سـر پـه ګـور واى
ښايي دا چې مخ مې تور او پر خره سور واى
صـــد رحمـــت دې وي د ده پـــر دانـــايۍ
صـــد لعنـــت دې وي زمـــا پـــر اشـــنايۍ

✵✵✵

يــار مــې ولاړ شـو پـه سـفر پسـې زهيـر يـم
لــه دې غمـه تـل اختـه د ځـان پـه ويـر يـم
ريشـــخندی د هــر صـــغير د هــر کبيــر يــم
چـــې پـــه غـــم لا د قليـــل و د کثيـــر يـــم
زخمـــي کـــړی بېلتانـــه د غـــم پـــه تيـــر يـــم
همېشـــه د دغـــې چـــارې پـــه تـــدبير يـــم
چـې اجـل مـې عـذر وکـه پـه عـالم کـې

---

[1] د نقل پر وخت يوه مسره پاتې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼه دې بې بې آبه پاتې شوم په غم کې

✵ ✵ ✵

په خپل فضل خواست قبول زما غریب کړې
د وصال ښادي مې یو وار په نصیب کړې
تللې یار راسره وصل عنقریب کړې
مشرف په دغه ګل دا عندلیب کړې
د هجران ناسور مې روغ په دا طبیب کړې
خوا په خوا راسره ګرم خپل حبیب کړې
په کرم سره د خوږو زړو دوا یې
چې لار ورکه کړي هغه پر لارې بیایې

✵ ✵ ✵

وسیله مې کړې مجاز او حقیقت ته
خاموشي مې کامیابي کړې معرفت ته
مشک مې ورک کړې له خاطره طریقت ته
راپه غاړه کړې زنځیر ستا و قربت ته
کړې طامع مې ستا د وصل و شربت ته
بې پوښتنې مې لاهو کړې و جنت ته
غیر خیال مې کړه له زړه څخه جارو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغــه زهــر مــې کــړه ســتوني کــې دارو تــه

✵✵✵

د ســکوت پــه تــار مــې ځيــرې زړه رفــو کــړې
رو بــرو مــې ائينــه د خپــل زانــو کــړې
صــبر را د نــو خطــانو لــه جــادو کــړې
فســادونه مــې لــه زړه څخــه جــارو کــړې
بــې ويلــو مــې پــوره هــره ارزو کــړې
مــا حنــان د بــيم پــه اوبــو کــې لاهــو کــړې
کــه مــې چېــرې يــې بللــی لــه اخلاصــه
په کرم مې کړه له غشو سينه خلاصه.(۳۴)

۱۲- ټول قافيز فورم:

دا هغه ډول فورم دی، چې هره مسره يې قافيه لري او ټولې مسرې يې يوه قافيه تعقيبوي. رديف په کې اختياري دی، خو که په لومړۍ مسره کې تر قافيې وروسته راوړل شي، نو په همدې بڼه په نورو مسرو کې هم راځي. د هرې مسرې د څپو شمېر له بلې سره مساوي وي او يو ټاکلی وزن تعقيبوي، د مسرو شمېر يې ټاکلی نه دی، دا ډول شعري فورم په پښتو کې د دود عربي فورمونو له بڼې سره يو څه توپير لري. هندسي شکل يې دا دی:

a__________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

یادګارونه یادګارونه

ما درته لیکلي وای شعرونه او شعرونه
تا زلفو کې ایښي وای ګلونه او ګلونه
ما په وچو شونډو درنه کړي وای سوالونه او سوالونه
تا په زړه را ایښي وای زخمونه او زخمونه
ما ژوند ته نیولي وای دارونه او دارونه
ستا شونډو، خندا کړای غورځنګونه غورځنګونه
زړه کې زما بل وای سره اورونه، سره اورونه
ستا ژوندون ډیوې وای ثراغونه ثراغونه
دغسې وای هیلې او همداسې ارمانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ورته ژړلی تا خندلی ولونه ولونه
حسن به د تا و داستانونه، داستانونه
ژوند به تول زما و یادگارونه یادگارونه.(۳۵)

د تول قافیز دویم ډول:

په پښتو ژبه کې د دې ډول فورمونو ترڅنګ یو بل فورم هم شته، چې د هر بیت لومړۍ مسره یې د بل بیت له لومړۍ مسرې سره په قافیه کې یو شان وي او د دویمو مسرو قافیه یې په خپل منځ کې سره یو شان وي، د غزل د سر لومړی بیت یې مقفی نه وي. هره مسره یې ځانته، ځانته قافیه لري. یانې دا چې د هر بیت لومړۍ مسره له لومړۍ او دویمه یې له دویمې سره په قافیه کې یو شان وي او ردیفونه یې هم همدا شان وي. هندسي جوړښت یې په دې ډول دی:

=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به د دې ډول فورم یوه بېلګه وړاندې شي:

له ستورو نه خالونه

یو ځل مې د زړګي په وران محل که ګذر وکړې
قدم ته دې جانانه د لمدو سترګو ګېلۍ ږدم
وعده راسره نن که د ماښام په ګودر وکړې
له ستورو نه خالونه درته ټیک به د سپوږمۍ ږدم
کوچۍ لیلا که کلي ته مو بیا ته سفر وکړې
د شپو په لویه دښته کې د لمر سپینه کېږدۍ ږدم
د ناز پېغلې ورږمې ! که پښه زما په سهر وکړې
ټالو کې د کمڅو دې د پسرلي تاندې غوټۍ ږدم
په برندو پښتنو دې که د ښخوا ته نظر وکړې
د غره وریښمینو څڼو نه پر سر لویه پګړۍ ږدم.(٣٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

پښتو ازاد شعر

په پښتو شاعرۍ کې د ازاد شعر څو ډولونه تر سترګو کېږي. په دې مانا چې پښتو بشپړ ازاد شعر تر څو پړاوونو وروسته دې شکل ته رسېدلی دی. دلته به د ازاد شعر څو بېلګو ته اشاره وکړو.

۱- هغه ډول ازاد شعر، چې د دودیز شعري فورمونو په چوکاټ کې نه وي راغلي، په شکلي ډول په کې یو څه بدلون راغلی وي. ځینې مسرې یې له قافیې ازادې، لنډې یا اوږدې وي، په نورو اکثرو مسرو کې قافیه راغلې وي، خو دا قافیه په مسرو یا بیتونو کې یو شان نه وي، څو څو مسرې یا څو بیتونه په خپل منځ کې مشترکه قافیه لري، بیا بېلې مسرې ورپسې لوېږي او په دې ډول یو بند جوړوي. په دې ډول نظم کې اکثره مسرې تقریباً یو متحد وزن تعقیبوي. یانې له ځینو وړو مسرو پرته د نورو اکثرو مسرو د څپو شمېر سره برابر وي. په دې ډول فورم کې د ځینو بندونو د مسرو تر قافیې وروسته کېدی شي ردیفونه راغلي وي او ځینې هم کېدی شي هېڅ ردیفونه ونه لري. په پښتو ژبه کې ټاکلي شمېر نظمونه او شعرونه په همدې او یا دې ته ورته فورم کې ویل شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د نیمه ازاد شعر دا فورم یا ډول عام نه دی، بلکې د کارونې ساحه یې ځانګړې او خاصه ده، دلته به د بېلګې په توګه د اسحق ننګیال د شعر یوه بېلګه راوړو:

ښکاري ته !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پربېږده چې دا ښکلې مرغۍ والوزي
لاړې شي جوړه جوړه ګلونه شي
ښلکې شي ښایسته شي امېلونه شي
واخلي په وزرونو کې تنکي بچي
وموښي سینو کې ګلالي بچي
سپینې سرې منښو کې زرکني بچي
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه وروړه !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پربېږده چې دا شنو جلګو کې وځغلي
پېغلې د هوسیو د دامان په لور
واړوي پیکې د شنه اسمان په لور
وخاندي راتاوې شي مستي وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغړي نخرې وکړي خوښي وکړي
شپو د پېغلتوب ته خوشالي وکړي
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه ورو ړه !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پرېږده د غونچو له لمن پرېوزي
زموږ د کلي باغ کې د سپرلي بلبل
زموږ د خمارونو شرابي بلبل
پرېږده چې په سرو مښوکو وبولي
زموږ د بام له پاسه د سپرلو سرود
بڼ ته د غوټيو د ښکالو سرود
ځمکې ته د وربځو بارانو سرود
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه وروړه !(۳۷)

ددې ډول شعري فورم د هندسي جوړښت انځور امکان لري، ځکه چې د مسرو شمېر او د بندونو شمېر يې نسبتاً تاکلی او څرګند دی. د دې فورم هندسي جوړښت داسې ترسيمېدی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
____
=a________________________________
=a________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
____
____

____
____
=c________________________________
=c________________________________
=d________________________________
=d________________________________
=d________________________________
____
____

____
____
=e________________________________
=e________________________________
____
=f________________________________
=f________________________________
=f________________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ډول شعرونه یا نظمونه چې تر زیاته حده د یوه قید او سیستم تابع وي، د هندسي شکل ترسیم یې ډېر سخت نه بریښي، خو د بشپړو ازادو شعرونو د هندسي شکل ترسیم بیا د هر شعر په خپل خپل جوړښت پورې اړه پیدا کوي.

۲- د ازاد شعر بل ډول دادی، چې له مسرو څخه قافیه لرې شوې وي، یو متحد وزن تعقیبوي، یانې د یو قراردادي وزن لرونکی وي. د مسرو د څپو شمېر یې سره مساوي وي، خو یوه ټاکلې موضوع تعقیبوي. ځینې پښتانه ادب پوهان له هغې جملې نه پوهاند ډاکټر مجاور احمد زیار دې ډول شعر (نظم) ته (مونډی) (۳۸) شعر (نظم) وایي. دا هم د بشپړ ازاد شعر پر لوري یو ګام دی. شاعر دلته د قافیې او ردیف له باره ځان ژغورلی دی، خو له غزلو او قافیه والو شعرونو سره یې توپیر دا دی، چې دلته یوه ټاکلې موضوع تعقیبېږي. د شعر دوه مسرې کومه خپلواکه او مستقله مانا نه شي خندلای. د مسرو شمېر یې هم ټاکلی نه دی.

د ښکلا لمبې:

جوړ زما د نظر سیوری

ستا په دواړو اننګو کې

دا چې ناځي راته وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لمبو کې د ښکلا دې
د الفت د دوک په ګوتو
اړولم راړولم
ستا له پامه چې یاغي شوم
د کړو وروځو په ول مې
د ارام زړګي کوډله
د ماښام د اوښکو تل کې
د کباب زړګي له تاوه
په امید د ژوند لاهو کړه.(۳۹)
دلته به د دې شعر هندسي جوړښت یوه بېلګه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ازاده منظومه: د ازاد شعر یو بل ډول، ازاده منظومه ده، چې یوه اوږده موضوع او پېښه انځوروي. دا فورم داستاني بڼه لري، په پېښو کې نورې پېښې هم انځوروي، په دې ډول فورم کې قافیه او ردیف موجود نه وي، خو کله کله کېدی شي د خوند لپاره یو نیم ځای په کې قافیه او ردیف راشي. په دې فورم کې د مسرو د څپو شمېر سره یوشان نه وي. په پښتو کې دا ډول منظومې ډېرې دي. د استاد بهاوالدین مجروح ځانځاني ښامار، نا اشنا سندرې هم دې فورم ته ورته دي، د پیرمحمد کاروان او ځینو نورو شاعرانو هم دا ډول منظومې شته. دلته به له دې ډول ازادو منظومو څخه د ځوان شاعر عبدالغفور لېوال د منظومو یوه بېلګه وړاندې کړو.

بـــاد

کبرګل[۱] کبر وکړ
او خدای(ج) له باغ څخه تبعید کړ اوس په غره کې اوسي
باد راته تشه لپه بیا نیولې
ستا مینه وړو او په تمه اننګو ته زما له شونډو نه سلام غواړي

---

[۱] کبرګل یو ډول غرنی ګل دی او د سړو سیمو په لوړو غرونو کې ټوکېږي، د سترګو په شان بڼه لري او جوله یې د غاټول ده، ډېر ښکلی دی، سر یې کښته ځړېږي او ښکې ورڅخه تویېږي، د دغه ګل په هکله فولکوریکې کیسې هم شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باد زما پر مینه مین نه دی

ستا لیدو ته درځي

باد د پلمو ترې دی

باد ډېر هوښیار دی په کیسو کې راته خوب راولي

غواړي په خوب کې زما له شونډو نه سلام غلا کړي

او باد کیسه کوي چې:

هلته جنت کې کبر ګل پر یوې ښلکې ښاپېرۍ مین و

ګل ښاپېرۍ ته د هغې د ښایستونو د ستاینو کتاب

په ځومره مینه د لېمو په ژبه ختم کړلو

خو د هغې په ښکلو سترګو کې یې ټکی د باور ونه لید

د ښاپېرۍ ایمان پر خپل حسن هنداره غوښته

ګل د باغچې پر سینه خوب پرېښوده

ګل لېونی شو د غره کانو ته یې غېږ پرانیسته

چې ښاپېرۍ ور نه خپل حسن ته هنداره غوښته

خو ګل جنت کې د وږمو پر ښیښه کبر وکړ

چې: زه مې ښکلې ته غزلو نه ائینه جوړوم

***

نو ای د باغ شهزاده !

ولاړ شه د غرونو د کوځو ملنګ شه

تر هغې ورځې چې شاعر شې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو مینه زده کړې
او ګل همدا سې وکړل
چې لا تراوسه د ډبرو د اوښانو په پیکي کې زانګي
چې لا تراوسه یې په زړونو کې غزل لټوي
او لا د اوښکو په تار
د لمر د وړانګو پر لیک
د خپل شهید ګرځنده سیوري په نوم
پر خپلو پاڼو شنه توغونه لیکي
خو ګل لا نه دی شاعر
باد مې د کلي پر کوڅو پېښن شو
باد لکه سترې بقال
د خپل شاعر زړګي بوخڅې راته پرانیستې
د کیسو په بیه ما څخه سلام غواړي.

***

۲

یو ببر سري د پښو پر شونډو ښکل کړې
د ډبرو د زخمي اوږو سپېرې شونډې
او هلته پاس یې د غره تور کاکل کې ولید د سپرلي شهزاده
څه دي کوچیه ګله؟
ولې دې خپل څیرې ګرېوان کې اشرپۍ د اوښکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر خپل قدم لاندې د ورک قسمت د کرښو برج ته
لکه د پښت بابا پر پټه خزانه شيندې
او تش بانه دې ورته نېغ لکه نېزې نيولې
مګر ته هم لکه مومند بابا د خپل مراد د مخ جلوه خپل زړه کې ګورې
بس ببر سريه څوک يې !
او تاته چا ده درښودلې د ګلونو ژبه
زما د زړه له راز نه چا خبر کړې؟
ماته شاعر ښکاره شوې
زه دې د سترګو د ايلبند له کومې پېغلې کوچۍ
د خپل ارمان پګړۍ ته ګل وغواړم
زه مې د مينې د ښکلا قامت ته څه شي نه آينه جوړه کړم او ببر
سري ورته
لار د مينتوب وښوده...

✵✵✵

۳

باد مې د عشق په غنم لور راغی
لکه لوګر مې د زړه للمو نه ستړې، ستړې سلام رېبي
او سره غرمه کې زما د روح د شنه توت سيورې ته د باد لوګر
کيسو ستړی کړ
چې د شنه باغ شهزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تورو غرونو ملنګ

ها لېونی ګل خپل زلمی زړګی کوچی کړ
چې د مینې له بادونو سره کډه وکړي
او د شپېلۍ کوډګر او مست غږ یې بیا
د ښاپېرۍ پر تور وربل وناخي
څوک له خپل شنه تخته راپاڅي لالهانده شي کوچی شي
او ګودر وويني
څو شنه ویاله کې د خپل حسن انځور وپېژني
تر څو په مینه پوه شي
څو یې چې مینه کړي د تورو غرونو جبل کې بندي
او څو د ګل له شنې اروا سره شي غاړه غړۍ
شپېلۍ پر شونډو یو کوچي د باران لار وهله
او ملایکو د اسمان پر دروازو ولیکل:
((د ګل مین زړګی پردېس شو د اسمان کلي ته))

***

باد مې د اوښکو چم ته بیا راغلی
زما پر ستومانه ښو کاڼي تړي
باد شو د مینې د سلام د شنو مرغیو ښکاري
باد د خوب باغ کې راته دام د کیسو بیا ایښی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴

وخت د پېړیو غمي وپېیل د غرونو هار کې
او د زلمي کوچې کوډګرې شپېلۍ
د ښاپېرۍ د شنې اروا په غوټۍ
په څومره مسته مینه
د لېونتوب شنې پرخې پڼ ولې
او ښاپېرۍ یې لالهاند کړه کوچۍ شوه پر ګودر پېښه شوه
یوه مینه کوچۍ
لکه ګل څانګه کې شبنم او لکه اوښکه ښکلې
لکه پر شنه ځنګله خوره وره د ورېځو لړۍ
لکه د غره هسکه دره کې رنګه بنګه د باران ګردله
کوچۍ دنیا ته راغله
خو د ګل زړه بېرته راونه ګرځېد
هو د زلمي کوچي خبر رانه غی
لکه د ورېځو له خاطر څخه هېر شوی د باران څاڅکی
لکه تاریخ څخه په جبر ویستل شوی اتل
لکه سرحد د نادري اور د سیخونو او پښتون سیدال د سترګو ترمنځ
لکه میوند کې د ملالې د لنډۍ انګازې
لکه زما مینې نه وتلی جنون
لکه ستا سترګو څخه تللی غرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچۍ دنیا ته راغله
خو ګل هماغسې بې زړه پاتې شو.

***

باد شو لېمو کې د کیسو انځورګر
بیامې د خوب او ویښتابه پر پوله ناست دی لکه سترې مابښام
زما د مستې بېخودۍ لار کې یې ایښې نظر
څو مې له عقل څخه لرې د عشق کلي نه سلام غلا کړي
او ښایي باد دی چې په خوب کې مې اروا سره
د عرش مېلمه شو.

۵

او زما د خوب د پاڼو سترګې لا کوچۍ پېژني
ها د شپېلیو د کوډګرو سندریزو میو مست ساقي
هغه اروا د کبرګل هغه د عشق د بېخودیو پاچا
ها پر ښکلا د سپین باور د آینو سوداګر
ها له مجاز نه حقیقت پورې د تږیو کاروانونو څاروان
ها د سهار پر اوږو ناست هغه د ورځې دلیل
ها د ایمان په کروندو کې د شنې مینې بزګر
ها د سپرلي عیسی چې زما د خوب صلیب
یې پر اوږو بار دی
ها د شاعر د سترګو شپو کې تر معراجه تللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ها را ببېل شوی له اسمانه چې په خدای مین شو
ها له خپل آر نه د ببلتون له چیغو جوړ انځور
د ښاپېرۍ د مینې لاس نه د خدای مینې یوور
او د جنت مېلمه نه ځان هېر شو
چې ځنګه پانې پانې ژاړي د اسمان لاروته
چې یې ښکالو ته لا د غره په کاڼو سیوری کوي.

✵ ✵ ✵

ماته د خوب شهزادګۍ غېږ پرانیستې
زه یې سینه باندې د غره د وږمو مینه کوم
دا راته سترګو کې کیسې د ښاپېریو کوي.

۲

د ښاپېریو له تېر نه یوه پېغله کوچۍ
چې یې ورک کړی د خپل عشق د اوږد مزله ملګری
لکه د وربځو د کوڅو بوربو کې
لکه د ګډو ستړي فصل کې
له خپلې خېلخانې نه پاتې شوې لالهانده زانه
راغله د غرونو د کوڅو لیلا شوه
وخت د پېریو له باران نه لېږې ډکې کړلې
پر ګل د ډېرو کوچانیو کمیسونو د لمنو سیوري ورپېدل
ګل یو ځل نه څو ځلې هسک شو پر کمڅو د پېغلو ونڅېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو نه ګلونه ښاپېرۍ پېژندله
نه ښاپېرۍ ګلونه وپېژندل
لکه ړانده غاټول نه ورک د پسرلیو موسم
لکه له ترږي چنار هېره د ګودر غاړه
لکه شېبه د بېلتانه کې مروره سلګۍ
لکه بېديا کې له چينې نه سيند ته پټه لاره
لکه زموږ د هرې ورځې د سپېدو له شونډو ورکه موسکا
ورکه همداسې ورکه
خو ګل لا خپل غزل ساتلی د کوچۍ قامت ته
مينځي يې هره ورځ په سپينو اوښکو
او ښاپېرۍ لا په دې نه پوهېږي.

***

مانه د خوب پرښتې والوتلې
لا مې د سترګو د سپېرو مينو نغريو کې د خوب
د سبايي اورونه بل دي ما ترې کډه کړې
او زه په برندو د ګل سيوري وينم
چې لاالهانده دی د خپلې مينې لارې څارې.

۷

او دا دی خپل يوازېتوب مې لاس نيولی ځم د غرو څوکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته به ګل ته د کوچۍ د کوچ کيسې وکړم
زما دا اروا په ماته چيغه کې به ګل ووينې
چې زړه يې خنګه د اسمان کوربه شو
چې ښاپېرۍ ورپسې څنګه لالهانده شوه،
کوچۍ شوه اوس پر غرونو ګرځي
څو چې د ښکلې ګل پر هرې لېونۍ پاڼې
زما د خوب يو تاج محل جوړ شي
زه به کوچۍ ته کبر ګل وښيم
څو مې غزل شي د رښتيا هنداره
خوب مې ساقي شي د راز جام به د کوچۍ ترې خاطر ته ورکړي
څو يې اروا د باد په پټو کيسو وپوهېږي
زه به وصلت شم ښاپېرۍ او ګل به بېرته د جنت مېلمه کړم
هلته به عشقه ستا دربار ته په غرور درځم
هلته به مينې ستا د ښکلې چم شاعر شم
لېونی به شم څو مينه زده کړم
دا دی کوچۍ درغلم!
او دا دی وا وره ګله!
آه خدايه! دا څه وينم
باد مې سلام غلا کړی
باد رانه ژبه د ګلونو وړې.(۴۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ازادو منظومو هندسي جوړښت ټاکلی نه دی ځکه چې ټولې دا ډول منظومې يوه ټاکلې بڼه نه لري. سره له دې چې ازادې منظومې سره څه ناڅه ورته بڼه لري، خو بيا هم د يوې او بلې ترمنځ د مسرو د شمېر، د بندونو د شومره والي، د مسرو د اوږدوالي او لنډوالي له پلوه توپيرونه موجود دي، نو ځکه لکه د غزل، لنډۍ، څلوريزې او يا هم قطعې په شان د ټولو لپاره يوه ټاکلې هندسي بڼه نه شته، البته کېدی شي هره ازاده منظومه په جدا او بېله توګه ترسيم شي او د همغې لاسلرلې منظومې شکل انځور شي.

۴- بشپړ ازاد شعر: بشپړ ازاد نظم هغه دی، چې په هغه کې يوه ټاکلې موضوع انځورېږي، د مسرو شمېر او اوږدوالی يې مقيد او ثابت نه دی. قافيه او رديف په کې مطرح نه دي، البته کله يو نيم ځای د خوند د زياتون لپاره راځي، خو وزن تراوسه پورې د ازاد شعر په اساسي توکو کې راځي. لکه څنګه چې د ازاد شعر له نامه څخه ښکاري؛ د يوه ټاکلي او ثابت شکل قيد نه زغمي؛ نو ځکه د ټولو ازادو شعرونو لپاره يو ټاکلی ثابت او کوټلی هندسي شکل نه شته، چې د ټولو ازادو شعرونو رغښت دې افاده کړي. البته په ځانګړي ډول د هر ازاد شعر د ځانګړي هندسي شکل د ترسيم امکان شته. يو ځل بيا يادونه کېږي، چې ازاد شعر د څپو او د مسرو د شمېر او د مسرو د اوږدوالي او لنډوالي له مخې ازاد دی، خو تراوسه لا د وزن له بند څخه، نه دی ازاد شوی او هم هماغه څپيز

(c) ketabton.com: The Digital Library

خجیز جوړښت، چې د پښتو شاعرۍ پر نورو شعري فورمونو تطبیقېږي، پر پښتو ازاد شعر هم د تطبیق وړ دی. دلته به د ازاد شعر څو بېلګې وړاندې شي:

د مور لیک ته!

لیک مې د مور نه دی زده
چا ته بی ویلي وي
چا ته بی زاري کړي
چې را شه زما ګران زوی ته
ولیکه!
زه روغه یم ته څنګه یې!
یاد خو به دې وي!
چې یوه شنه پاڼه
زموږ د کور له ونې نه
په زوره چا شکولې وه
ژړل به دې
تاتې، تاتې دې ډېره وکړه
ویده شولې
نو ګرانه مینه ګیر کی مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راولیکه!

زه روغه یم ته څنګه یې !(۴۱)

هندسي جوړښت یې د مسرو د شومره والي، اوږدوالي او لنډوالي له مخې په دې ډول دی:

____
____
____
____
____
____
____
____
____
____
____
____
____
____
____
____

بله بېلګه:

ګیله

دا منم چې پرښته یې

د شنه سیوري په رڼا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو یه شوې ښایسته یې

مګره ګوره:

ما دې څانګو ته

لا لاس در وړی نه و

تا د سرو مڼو د غله په نوم رسوا کړم ! ! ! (۴۲)

هندسي جوړښت یې دادی:

=a________________________

____

=a________________________

____

____

____

____

د ازاد شعر بېلګه:

کب

بېچاره کب !

هغه تور نه پېژني

او نه بې وروسته له دې و پېژني

ځکه چې هر ځلې یې تور ولیده

بیا یې د سترګو کنګل

د اوبو مخ ونه لید. (۴۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندسي جوړښت يې په دې ډول دی:

____

____

____

____

____

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

درییم څپرکی

د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم فورمونه

۱- لنډۍ:

لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې تر ټولو کوچنۍ شعري فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړیواله شاعرۍ کې یې سارې لیدل شوې نه دی.

د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې درونډ مانیز بار او ښکلا لېږدوي. د لنډۍ لومړۍ مسره ۹ او دویمه ۱۳ څپې لري، لنډۍ قافیه نه لري، خو د دویمې مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ باید د زور (ه) په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. په پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې ددې اهنګ ساتل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ټولو لنډیو باندې یو قانون د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید حتمي ۹ او دویمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. لکه:

امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

ددې لنډۍ څپېز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U – U U U – U U U

U – U U U -U U U – U U U

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلابېلو ډولونو وېشل کېدی شي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوې هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یو ټاکلی شکل او قانون لري.

دلته به یو څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

یوه وعده را سره وکه
چې د صراط په پله به یو ځای سره ځونه

✵✵✵

ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې بد راسره وکړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

څرنګه چې په لنډیو کې د وروستۍ مسرې وروستۍ کلمه اهنګینه وي او د وروستۍ څپې اهنګ یې لوړ او ترهغې دمخه څپې اهنګ یې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ هندسي جوړښت داسې ترسیم شي:

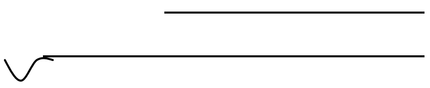

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مسرې) او (ټپې) هم وایي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو ددې ډول شعر عام او منل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

۲- سروکی (نیمکۍ):

سروکی د پښتو ولسي سندرو یو ځانګړی ډول دی، چې بېلابېل فورمونه یا شکلونه لري. ځینې پښتانه سروکی (نیمکۍ) بولي او د پکتیا په منګلو کې د (پام) په نوم یادېږي.

سروکی د پښتو ولسي سندرو د نورو اصنافو په څېر د پښتون قام د زیاترو کړو وړو انځورنه کوي او د خلکو د ملي، اجتماعي او روحي ځانګړنو عکاسي په کې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سروکی معمولاً د لنډیو په واسطه بشپړېږي، داسې چې لومړی سروکی ویل کېږي، بیا ټیکی (لنډی) ور اچول کېږي. له سروکو سره ټولې لنډۍ ویل کېږي، خو هغه لنډۍ چې د سروکي له موضوع سره ارتباط ولري، خوندورې وي. لنډۍ وار په وار بدلېږي، خو سروکی د هرې لنډۍ په پای کې مکرر راځي. لکه:

خانه راځه دلبره
ډ کې لارۍ د جنکو لندن ته ځینه
د جنکو قدر یې کم که
امان الله ته دې خدای لونې ورکوینه
خانه راځه دلبره
ډ کې لارۍ د جنکو لندن ته ځینه

سروکی کله یو بیتیز وي، یانې دوه مسرې لري، چې لومړۍ مسره یې اوږده او دویمه یې لنډه وي او کله یې دویمه مسره اوږده او لومړۍ یې لنډه وي، کله درې مسریز، څلور مسریز او پینځه مسریز هم وي، چې دلته به د هر یوه بېلګه راوړو:

دوه مسریز سروکی چې لنډۍ هم ورسره مله ده:

الا یو غږ وشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې مه وای د جبو په میدانونه
د لمندار کمیس مېرمنې
الا یو غږ وشو
اور له لمنې باروې ستې دې کړمه
الا یو غږ وشو.

درې مسریزه سروکی:
پسې ورجګ کړه سره لاسونه
لنډ کړه د ټیکې مزي دې
خال به دې وران شي.

څلور مسریزه سروکی:

تورې سترګې خماري
درته کړم ناله زاري
د زړه زخم مې کاري
شوم رسوا ستا په یاري

پینځه مسریز سروکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي شېرينې
زېړې ګلې
راباندې واچوه
يوه لونګۍ
جوړه لاسونه

ښاغلی زلمی هېوادمل ليکي: ((سروکی بېلابېل فورمونه لري چې ځينې يې ډېر زاړه دي او د اوستايي ګاتونو له (هوخشتاتره) او (اهونار) سره په تول او وزن کې برابر خېږي)). (۴۴)

ددې ډول سروکو هندسي رغښت داسې انځورېدی شي. دوه مسريز سروکي لږ تر لږه دغه لاندې بڼې درلودلای شي:

____
____

a_______________________________
a_______________
a_______________________________
a_______________________________

دويمه او درېيمه بېلګې يې دادي:

شين کميس راوړی کمر بند مې دی تر ملا
و غازي امان الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

✵✵✵

مین چې شو مه په ګل ببو

ستي یې کړمه په سرو لمبو (۴۵)

د درې مسریز سروکي شکلونه:

یو ډول یې هغه دي، چې د سرلومړۍ مسره یې تر دویمې اوږده وي او دویمه یې تر دریمې. بل ډول یې دادی، چې د سرلومړۍ او دریمه مسره یې د څپو د شمېر له مخې برابرې وي او هم قافیه وي، خو دویمه مسره یې قافیه نه لري او هم لنډه وي. شکل یې دادی:

____

____

____

✵✵✵

a______________________________

____

a______________________________

دویمه بېلګه یې داده:

پورې د جانان کډې بارېږي

زم ورسره ځمه

کله مې مین زړګی صبرېږي (۴۶)

څلور مسریز سروکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ډول چې ټولې مسرې يې قافيې ولري او د څپو شمېر يې سره مساوي وي. لکه:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

بله بېلګه يې داده، چې څلور واړه مسرې يې ټولې قافيه والې نه وي او هم يې د څپو شمېر سره برابر نه وي، لکه دا سروکی:

ګودر غاړه اجاره
ما بې وروره مه کې
وروري ما سره جوړه
شرنګ دې د بنګړو (۴۷)

د پورتني سروکي شکل داسې دی:

a___________________________
____
a___________________________
____

د پينځه مسريز سروکي يو شکل په دې ډول دی:

____
____
____
____

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې د سروکو نور ډېر ډولونه هم شته لکه هغه سروکي چې د ښځې او نارینه ترمنځ د سوال او ځواب په توګه ویل کېږي لکه:

ښځه: جانانه راشه دیدن وکړه
خفه زړګی مې ښه کړه
سبا بېلتون دی

نارینه: ګلې سبا ته به درځمه
تا نه خفه کومه
ښکلې ژوندون دی

بله بېلګه:

ښځه: خان دلاور خانه، توره دې لونګۍ شمله دې لا مزه کوینه.

نارینه: ګلې بي بي ګلې، تورې سترګې سره لاسونه لا مزه کوینه.

دغه راز یو شمېر ډول ډول سروکي هم شته، چې په بېلا بېلو سیمو پورې اړه نیسي، په لنډ ډول هغه د سر محقق زلمي هېوادمل په وینا: ((د سروکو د فورمونو شمېر خورا زیات دی.))

۳- کاکړي غاړې (کاکړۍ):

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاکړي غاړې چې کاکړۍ لنډۍ یې هم بولي، د پښتو ولسي ادبیاتو یو خوږ ډول دی، چې راز راز موضوعات (رزم او بزم د پښتو ټولنیز، اقتصادي شرایط، کلتوري پابندي، دیني او عقیده یي مسایل، ساده ولسي افکار، ټوکې او ټکالې او د پښتني کلتور بېلابېل اړخونه، خویونه او رواجونه په خپله لنډه تنګه غېږ کې رانغاړي.

کاکړي لنډۍ که څه هم له نامه څخه یې له کاکړو سره تړلې معلومېږي، مګر د ټولو پښتنو اصیل مال دی او په پښتنو کې داسې کام نه شته چې ددې لنډیو په جوړولو کې یې لږه یا ډېره ونډه نه وي اخیستې. دغه ډول له نورو ټپو څخه یو جلا او بېل شی دی، چې لومړی وار کاکړو ننبلولي دي او تر ننه به زیات و کم پنځوس زره کاکړي لنډۍ جوړې شوې وي.

کاکړي لنډۍ له دوو مسرو څخه جوړې وي، چې کله کله یې د دواړو برخو سېلابونه سره برابر او کله کله تو پیر سره لري او د دواړو برخو وروستي توري یې سره یو رنګ وي. هغه کاکړي غاړې چې هره مسره یې اته اته سېلابه وي:

ښایستې که ستا رضا ده
ستا د قام بدي پر ماده

هغه غاړې چې یوه مسره یې اته او بله نهه سېلابه وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شین خالی نجونې لاښې دي
پـه لاره ځي لـه خندا شنې دي

هغه غاړې چې یوه مسره یې اوه سېلابه او بله یې اته سېلابه وي:
تر لاس نه تړو ګړې
موږ ملنګان یو شین خالې
اوه سېلابه غاړې:
د بوټو تنې تړم
د شاکار مېلې ته ځم (۴۸)
په عمومي ډول د دې ډول فورم هندسي جوړښت داسې دی:
یو ډول:

=a____________________
=a____________________

بل ډول: a__________________
a__________________

۴- د اتڼ نارې:

د اتڼ نارې، لکه له نامه څخه یې چې معلومېږي، یوازې پـه اتـڼ کې ویل کېږي، پـر ناستې نـه ویـل کېږي، کـه څوک یې وو ایـي هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوند نه کوي. ښځې هم په ښادیو کې اتڼ کوي او نارینه هم. د نارینه وو د اتڼ نارې ښځې هم په خپل اتڼ کې وایي، خو ښځې ځانته بېلې مخصوصې نارې هم لري، چې هغه نارینه په خپل اتڼ کې نه وایي. د نارینه وو د اتڼ نارې پر ډول ډول او بېل بېل وزن د اتڼ چیانو له حرکاتو سره سمې ویل کېږي، لکه ورو اتڼ، یو بغله اتڼ، دوه بغله اتڼ، درست اتڼ، د ایشلي اتڼ، د ناستې اتڼ د پروتې اتڼ، د پروتې دوه بغله اتڼ، چپه و راسته اتڼ، غلی اتڼ او... (۴۹)

ددې هر ډول اتڼ له حرکاتو سره سم ناره له خپل وزن څخه اړوي او په نوي وزن یې وایي.

د اتڼ نارې معمولاً درې او څلور مسرې لري، خو هم په درې مسریزه او هم په څلور مسریزه ناره کې د مسرو د څپو شمېر سره مساوي نه وي. په درې مسریزه ناره کې لومړۍ او درېیمه مسره سره هم قافیه یا هم اهنګه وي، وروستۍ یا درېیمه مسره معمولاً لویه وي او دویمه مسره یې تر ټولو کوچنۍ وي.

چتې چې په پښو دې کړې چوتې
ځوانان دې لېوني کړه
زاړه خواران دې وایستل له ګتې

په پورتنې ناره کې (چوتې، ګتې) د قافیې کلمې دي. لومړۍ مسره ۱۰، دویمه مسره ۷ او درېیمه ۱۱ څپې ده.

واوړئ د هوا مرغانو واوړئ
مساپر مې دورې تللي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغانو په وزرو کې يې راوړئ

په دې ناره کې لومړۍ مسره ۱۰، دويمه ۸ او دريېمه ۱۱ څپې ده (واوړئ او راوړئ) يې د قافيې کلمې دي. هندسي جوړښت يې داسې انځورېدلای شي:

a__________________

____

a______________________

ددرې مسريزو نارو بل ډول دادی، چې د قافيې ترڅنګ رديف هم لري لکه:

کميس مې تر لمنې ګلاګل دی

د خيال کميس مې دادی

چې اورونه لګوي هغه لا بل دی

په دې ناره کې (ګل او بل) د قافيې کلمې دي. (دی، دی) يې رديف دی. لومړۍ مسره ۱۱، دويمه ۷ اودريېمه ۱۲ څپې ده. هندسي جوړښت يې داسې دی:

=a__________________

____

=a______________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله په درې مسریزه ناره کې داسې هم پېښېږي، چې لومړۍ او وروستۍ مسره د څپو شمېر له مخې سره مساوي وي. لکه په دې ناره کې:

هلکه چې سپین موټی دې چاړه ده

ما به خولګۍ درکړه

هلکه خو ريباره دې میره ده

ددې نارې لومړۍ مسره ۱۱ دویمه ۲ او درېیمه هم ۱۱ څپې ده.

هندسي رغښت يې دادی.

=a__________________

____

=a__________________

د اتڼ نارو بل شکل دادی، چې څلور مسرې ولري، ددې هرې مسرې د څپو شمېر له بلې سره مساوي نه وي. لومړۍ او درېیمه مسره يې نسبتاً کوچنۍ او دویمه او څلورمه يې تر هغو دوو نورو لويې وي. معمولاً لومړۍ، دویمه او څلورمه مسره يې سره هم قافیه وي. لکه:

دله دله دله

کوتره یم راغلې له کابله

یا به کابل خپل کم

یا به راوړم د کابل ژېړه بلبله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ مسره ۲ دویمه مسره ۱۱ دریيمه ۲ او څلورمه ۱۲ څپې ده.
(دله ، کابله او بلبله) د قافيې کلمې دي. بله بېلگه:

خانه زموږ خانه
دا ستا خاني دې خدای نه کي بېرانه
ملکونه دې رعیت کړه
د دښمن کلا دې وکښه د میدانه.

په دې ناره کې لومړۍ مسره ۲، دویمه ۱۱، دریيمه ۷ او څلورمه ۱۲ څپې ده. (خانه، بېرانه او میدانه) یې د قافيې کلمې دي، د لومړۍ نارې هندسي شکل دادی. لومړی شکل:

a___________
a_______________
____
a__________________

دویم شکل:

a__________
a_______________
____
a__________________

دویمه بڼه:

د څلور مسریزو نارو بل ډول دادی، چې د قافيې ترڅنګ ردیف هم لري. لکه:

څه کم د چا څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر خپل غولي ولاړه یم کاته کم
یار که مې نادان دی
د بل پر ښایستو به یې ورنه کم

په پورتنۍ ناره کې لومړۍ مسره ۷، دویمه ۱۰، دریمه ۲او
څلورمه یې ۱۱ څپې ده. (څه، کاته، ورنه) یې د قافیې کلمې دي.
(کم، کم) یې ردیف دی، هندسي شکل یې دادی:

=a_______________
=a______________________
____
=a________________________

ولاړه (دوه څپې)
د څلور مسریزې نارې بله بېلګه داده:

پوړنۍ مې ابي دی
له خیاله مې غبرګ کړی پر تندي دی
مابه اتڼ وکړای
دا ستا د بابا کلی رخشندي دی (۵۰)

په پورتنۍ ناره کې لومړۍ مسره ۷، دویمه ۱۱، دریمه ۲او
څلورمه ۱۱ څپې ده. (ابي، تندي او رخشندي) د قافیې کلمې دي.
(دی، دی) ردیف دی.
هندسي رغښت یې داسې راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a__________________
=a_______________________
____
=a______________________

پر پورتنیو یادو شکلونو سربېره د اتڼ په ځینو نارو کې د قافیې او څپو د شمېر په حساب لږ شان بدلون ښکاري، خو دېر عام نه دی. د اتڼ د نارو اساسي شکلونه همدا وو، چې پورته یې یادونه وشوه.

۵- ببولاله:

ببولاله د پښتو ادب هغه مخصوص شعري فورم یا سندره ده، چې د واده پر لومړۍ ورځ، کله چې د ناوې سر وغوړوي او د واده پر مخصوص تخت یې کېنوي، د ورا او د ناوې تر خوا ښځې ګډې وډې شاوخوا سره کېني او ناوې په منځ کې ناسته وي، نو دا ښځې دغه سندرې په ګډه وایي.

کله کله د ببولالې له اصلي متن سره یوه بله مسره هم یوځای کوي او بیا یې په ترنم کې وایي، دا مسرې بېلابېلې دي، چې د خپلې مانا له مخې ببولاله هم د هغې په نامه یادېږي. لکه (دوه دوه تاره اخلي) (خور ښادي) او (ښه رورا)، بېلګې یې دادي:

دوه دوه تـــــاره اخلـــــي
ګیســو ورو ورویــې بېلویــه
نــــاوکۍ مـــوده ناندانـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر غرمې مې يې ځنډويه

✵✵✵

خور ښادي دې مه سه پاته

خور ښادي دې مه سه پاته

خور ښادي مه وده

د کمپلې ژی يې تورې

د کمپلې ژی يې تورې

خور ښادي مه وده

لالی پر تنګ مين دی

خېښې نه باسي سرتورې

خور ښادي مه وده

✵✵✵

ښه رورا ښادي دې وسه

شاه سلامتي دې وسه

شين بادرنګ او بورا وړی

شين بادرنګ او بو را وړی

چا په خوب نه دی ليدلی(**۵۲**)

ببولالې عموماً درې مسرې لري. د مسرو د څپو شمېر يې سره مساوي وي، د پښتو اکثره ببولالې د څپو د شمېر له مخې (اته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپې وي او دا قانون تقریباً پر ټولو ببولالو تطبیقېږي. کېدی شي د لنډیو په شان د ببولالو وزن هم ځانګړی وي، خو پر لنډیو بیا پر مطلق ډول یو قانون تطبیقېږي، خو په ببولالو کې یو څه شکلي بدلون شته.

په ببولالو کې قافیه شته. د ببولالو لومړۍ او درېیمه مسره په خپل منځ کې هم قافیه وي، خو دویمه یې له قافیې ازاده وي. یانې دا چې:

a________________________

____

a________________________

دغه راز ځینې ببولالې تر قافیې وروسته ردیف هم لري چې دا بڼه غوره کوي:

=a________________________

____

=a________________________

په ځینو استثنایي حالاتو کې کېدی شي دویمه مسره هم قافیه اختیار کړي او هم کېدی شي د څپو په شمېر کې کومه څپه زیاته او یا کمه شي، خو د ببولالو عمومي شکل او جوړښت همدا دی، چې درې مسرې لري، هره مسره یې اته څپې لري، لومړۍ او درېیمه مسره یې هم قافیه وي، که د څپو په شمېر کې زیاتی او کمښت راشي، نو له ورایه یې په وزن کې کمی احساسېږي. د ترنم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

موسيقي پر وخت د ببولالو له مسرو سره (ها ببولاله لا له واى) يو ځاى کېږي او د شعر کمپوز برابرېږي؛ لکه:

اوښ ولاړ زنګـــون ترلـــى (هـــا) ببولالـــه
اوښ ولاړ (واى، واى) زنګـــون ترلـــى (واى)
ترهغو به يې خلاص نه کم (واى) ببولاله، لاله
څو زما جان (واى واى) نه دى راغلى (واى) (**۵۳**)

دلته به د ببولالو څو بېلګې وړاندې کړو:

پر کور سور زومبک ځړېږي
هغه لور دې سترګې وخوري
چې د پلار پـه کور نازېږي

د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۸، (ځړېږي) او (نازېږي) يې د قافيې کلمې دي. هندسي رغښت يې داسې دى:

a______________________
____
a______________________

د همدې شکل بله بېلګه:

پر کور دوه زرغونه شاله
زمـا جـان ورتـــه ولاړ دى
لاس يې نه ورځي د خياله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ببولالي بل شکل دا دی، چې تر هماهنګو اهنګینو کلمو یا قافیې وروسته بله کلمه یا ردیف هم ولري. دا یې بېلګې دي:

تر بالښت لاندې انار دی
دا سپي زوم مو دروستلی
چې نامتو د کندهار دی

بله بېلګه:

ناوکی ګوتې د سرو دي
تر دسمال یې را ایستلي
چې سکه لېورونه څو دي(۵۴)

په لومړي ببولاله کې (انار، کندهار) او په دویمه کې (سرو او څو) د قافیې کلمې دي. په لومړي کې (دی، دی) او په دویمه کې (دي، دي) ردیفونه دي، هندسي بڼه یې داده:

=a________________________
____
=a________________________

۲- چاربیته:

چاربیته د پښتو ملي شعري فورمونو هغه ډول دی، چې هر بند یې تر څلور مسرو څخه کم نه وي. زیاتره چاربیتې په ملي موسیقۍ کې ځانته په زړه پورې اهنګونه او خوږې نغمې لري او د دې لپاره چاربیتې بلل کېږي، چې بندونه یې یا له څلور بیتو او یا تر څلورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسرو څخه ښخي کم نه دي. په چاربیته کې همېشه یوه اوږده موضوع چې اکثراً عشقي او حماسي وي (لکه د قصیدې او مثنوي په شان) افاده کېږي.

چاربیته د فورم له مخې په عمومي ډول پر دوو لویو برخو وېشل کېږي:

۱- ساده چاربیته.

۲- زنځیري چاربیته:

دغه دوه ډوله چاربیتې بیا په خپل وار سره د مسرو د شمېر برابروالي اوږدوالي او لنډوالي له مخې پر ډېرو نورو ډولو وېشل کېږي؛ لکه: د څلورو، پینځو، شپږو، اتو، نهو او لسو مساوي لنډو یا اوږدو مسرو زنځیري چاربیته.

له مانیز پلوه چاربیته پر عشقي، تاریخي، رزمي او نورو برخو وېشل کېږي. د ساده چاربیتې یوه بېلګه، دا چاربیته د نوښار د محمد دین ده.

مطلع: څوک به پیدا نه شي د فرهاد او شیرینۍ په شان
یو ځای به څوک نه شي د ادم او درخانۍ په شان

بند:

یو ځای به څوک نه شي لکه و عاشق فرهاد
تل به یې کولو په اشنا پسې فریاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه يې کړه خواري ځکه حاصل يې شـه مـراد
کړې به يې خبرې د طوطا د ښارونې په شان

بند: کـړې بـه يـې خبرې د مجنون دا مشغولا وه نه
بل به يې څه نه وو خو په خوله به يې ليلا وه نه
وچ شه لـکه دړه د خـاونـد پـه دې رضـا وه نه
بيا به ګرځېده پـه دې پسې د لـېونې پـه شان

بند: راغـی قـطب خان چې راروان له رانيزو نه شو
سر په ټيک ويـده و ځـکه پاتې لـه مزو نه شو
پروت و لکه مړی سرو کار يې لـه نـيازو نه شو
غوخ يې په ځيګر که لکه تورې ايرانې په شان

بند: غوخ يې په ځيګر که چې رانجا عاشق په هير شو
تـل يـې سر تـندی واهه همېش د ځان په وير شو
مـړ مـلا بـهادر نـيمبو لاځکـه دستګير شـو
هلته ظلم نه شته دی شاګرده د خانې په شان(**۵۵**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې ډول چاربيتې هندسي بڼه داسې انځورېدلای شي:

مطلع:

=a________________________
=a________________________

بند:

b________________________
b________________________
b________________________
=a________________________

ترپايه

په دې ډول ساده چاربيته کې له ځينې استثنايي حالت پرته، د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. د هر بند وروستۍ مسره په قافيه کې د مطلعې له مسرو سره يو شان وي.

د پښتو ولسي شاعرۍ په باب ډېر ځله دا څرګندونه کېږي، چې په دې فورمونو کې ويل شوي شعرونه اکثره د نالوستو شاعرانو زېږنده دي. دا خبره مطلقه نه ده، په همدې فورمونو کې د هېواد يو شمېر نوميالیو لوستو شاعرانو هم شاعري کړې ده، له هغې جملې نه د همدې چاربيتې په فورم کې په ساده چاربيته کې له پورتني ډول پرته نور ډولونه هم راتلای شي. دلته به د ساده چاربيتې د يو بل ډول دوه بېلګې راوړو. لومړۍ بېلګه يې د جرار صيب ده:

د سترګو مخ مې وسو ياره ستا د مخ په نور　　تک تور لکه ماغوت
تاو کړی په ماغوت کې خپل اشنا ته ورم ضرور　　د سرو اوښکو ياقوت

که وايم ستا په مخ مې دا جوړه کسي وريته دي　　تاثير به د لمبې وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبښته د مخ له تاوه تار پــه تــار سره پراته دي	دا تاو به د شـغلې وي
حبشو ته حيران يم پــه فـرنګ يــې ورخـاتــه دي	دا زور به د حـملې وي
سپــين مــخ دې مــعرکه شـو امـتحان به کړي ضرور	معلوم به شي مزبوت(۵۲)

پــه دې ډول فـورم کـې د سـر لـومړۍ او دريـمـه مسـره د څپـو د شـمېر لـه مخې پـه خپـل منـځ کې سره برابرې دي او يـو شـان قـافيـه تعقيبوي. دويمـه او څلورمـه مسره بيـا پـه خپـل مـنځ کې د يـو شـان قافيې لرونکې او د څپو د شمېر له مخې سره برابرې وي، د هر بند لويې مسرې په خپل منځ کې د څپو د شمېر له مخې سره برابرې او په خپل منځ کې يو شان قافيه تعقيبوي او وړې مسرې يې په خپل منځ کې، خو د هر بند د پـای لويـه او وړه مسره بيـا د مطلعې د لـويې او وړې مسرې د قافيې او شکلي جوړښت تابع ده. پـه ټـوليز ډول ټـولې لـويې مسـرې لـه لويـو او وړې مسـرې لـه وړو سره د څپـو د شـمېر لـه مخې برابرې وي.

بڼه يې داسې انځوربدلای شي:

a__________________	b____________
a__________________	b____________
=c__________________	=d____________
=c__________________	=d____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=c__________________	=d____________
a__________________	b____________

دې ته د ورته چاربيتې يوه بله بېلګه هم راوړو. دا د ملا مقصود چاربيته ده:

مطلع:

شين خال دې په شمال ايښې د وروځو په پيوند ... څلېږي زرافشان
اوربل دې الول لکه بخمل دې بند په بند ... راپورته کړه چشمان

بند:

شين خال دې په مشال ايښې د وروځو په مابين ... له ورايه تجلي کا
نرۍ پوزه الف خواږه دې دواړه شفتين ... زړګی مې واويلا کا
زنخ لرې ګبين خوله دې شيرين سره دې عنين ... څوک څه لره ګيلې کا

✲ ✲ ✲

جمال درکړی رب، لرې نسب دا سې څرګند ... رايت دې که خاقان
جمال راکړی رب لرم نسب د پاچايانو ... روغ ځان ساته کمبخته
عاجز غريب سړی يې ياري مه کړه د خوبانو ... چې رانه شې بې وخته
ته خپل مساوي ګوره ستا دی ځوی د نادارانو ... لرمه طبعه سخته
ژوندی به دې پرې نه ږدم زما خدای په نوم سوګند ... ته واوره دا بيان(۵۷)

زنځيري چاربيته: زنځيري چاربيتې ته اته مسريزه چاربيته هم وايي، په دې باب يو ليکوال وايي:

هغه چاربيتې چې اته مسرې لري هغې ته عوامي چاربيته ويلی شو، ځکه چې د عامو شاعرانو په اصطلاح کې چاربيته وايي همدې ته چې څلور بيته او اته مسرې وي، په دې ډول چاربيتو کې د سر دواړه مسرې په خپل منځ کې هم قافيه نه وي، بلکې اوله يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه قافيه وي او دويمه يې په بله. او بيا د هر بند په پای کې چې کوم بيت راځي د هغه بيت د دواړو مسرو قافيه د مطلعې د دواړو مسرو له قافيې سره يو شان وي. عبدالحکيم اثر هم همدا راز د ۸ مسرو چاربيته پر درې ډولونو باندې وېشي:

۱- يو قسم هغه ده، چې د هر بند اول درې بيتونه يانې شپږ مسرې يې په خپل کور کې سره په يوه قافيه وي او وروستی بيت د چاربيتې له مطلعې سره موافق وي. ددې بېلګه داده:

مطلع:

شاګرده اول نص د الهي پروردګار دی
استاده بل حديث د محمد نبي حضرت دی

بند:

شاګرده په جهان کې جبرائيل نومی ملک دی
استاده خاص مقام د ده اووم اسمان فلک دی
شاګرده ټول وجود يې د زنځير حديده کلک دی
استاده سر تر پايه په وزرو باندې چک دی
شاګرده د رحمت په رب کې ډوب لکه سمک دی
استاده ما په دې خبره هم ويستلی شک دی
بې حده ښايسته د نور په شان شعله انګار دی
د باد په شان ته ګرځي په هوا باندې اوچت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند:

شاګرده زه یې نوم ویلی نه شم ویرول کا
استاده هغه دادی چې د روحو قبضول کا
شاګرده قبضول د ګنهکارو په زلزل کا
استاده بختورو ته په پوزه بو د ګل کا
شاګرده غټ عذاب دی چې زورونه په ګوګل کا
استاده په سختۍ د بدو روحو وښکل کا
کمبختو ګنهګارو ته په دغه شان قهار دی
چې سم یې په شرف یې مقرر ورله جنت دی

بند:

شاګرده زه ډوب شوی د غمونو په دریاب یم
استاده زه د غره لاندې حصار په پېچ و تاب یم
شاګرده په تهمت باندې تک تور لکه غراب یم
استاده لاس مې مروړم په ارمان لکه ذباب یم
شاګرده زه غریب بنده د پاک غني وهاب یم
استاده شکر وایم چې مسلمو کې حساب یم
مرګی مې رانېژدې شو نن سبا له مې رفتار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

((میاګل)) د ګټکي ژاړي چې په مخ کې مې قیامت دی(۵۸)

=a____________________
=b____________________

=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=a____________________
=b____________________

همداسې نور بندونه

په پورتني فورم کې د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي دی. د سر لومړی بیت یا مطلع په خپل منځ کې د قافیې اختلاف لري. دواړو مسرو کې قافیه حتمي او ردیف اختیاري دی. د هر بند شپږ مسرې په خپل منځ کې یوه قافیه تعقیبوي؛ اومه او اتمه مسره یې په قافیه کې د مطلعې د لومړۍ او دویمې مسرې تابع ده.

۲- د اته مسریزې چاربیتې دویم ډول:

په دې ډول چاربیته کې د سر یو بیت، چې د مطلعې په توګه راځي. لومړۍ مسره یې ځانته قافیه لري، د دویمې مسرې په منځ کې یې یوه قافیه راځي، چې د لومړۍ مسرې له قافیې سره سمون خوري، خو د دویمې مسرې وروستۍ قافیه ځانته جلا او د لومړۍ مسرې له قافیې سره سمون نه لري. د هر بند لومړۍ، درېیمه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه مسره، په خپل منځ کې هم قافیه وي او هم د دویمې، څلورمې او شپږمې مسرې په منځ کې راغلې قافیې هم د نوموړو مسرو د قافیو بنه تعقیبوي، خو د دویمې، څلورمې او شپږمې مسرې په پای کې نورې قافیې راځي، چې دا بیا د نوموړو مسرو خپلمنځي قافیې ګڼل کېږي، د بند اوم او اتم بیت د مطلعې د شکلي سکښت تابع وي.

لکه په دې لاندې مثال کې:

د ښایست اواز دې لاړو په عالم کې لور په لور
زه دې سوی یم په اور، ټیک دې کوز کړه له جبینه
د ښایست اواز دې لاړو په کابل په هندوستان
ځکه ناست یمه حیران، رارسېږي یا نصیبه
عاشقي ده ډېره ګرانه ځي د اوښکو مې باران
پرې مې لوند شولو ګرېوان، پوه نه شوم له ترتیبه
په هر چا باندې تېرېږي د فاني دور دوران
څوک راځي څوک ترې روان، کاندي یاروته قریبه
باري خپل دی که پردی دی راکوي راته پېغور
سترګې نه شمه نیولی ګوره ډوب یم ستا په مینه.

✲✲✲

باري خپل دي که پردي دي راکوي راته تهمت
کتی نه شمه اوچت په یاری کې د بې ننګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چېرې تا کتلی نه دي لکه سپي ته چې کړې ست
تاو چې راغی په صورت، ته له مانه کوې څنګه
جاروتی نه شمه بېرته رب دې نه کا څوک عادت
د سرو شونډو په شربت، کیف یې زیات وینم له بنګه
په رڼې زنې د پاسه دې خالونه درې څلور
ما پرې تل کړې دی زور، خوند یې زیات دی له ګبینه

✵✵✵

د نرۍ زنې له پاسه دې خالونه دي قطار
توري زلفې دې تار، تار دي پرتې لکه وربخې
په سینه کې دې پخ شوي دي د مینې دوه انار
ورته پروت یمه بیمار، دارو مې د مرض یې
رب دې نه کا څوک په رنځ کې ستا د مینې ګرفتار
نن دې ځان کړلو سینګار، بېګاه مې په اور سوزې
کله زېر شي کله بم شي سره ګنګرې دې کوي شور
قدم اخلي په ټکور، ښا پېرۍ راغلې له چینه.(۵۹)

a________________________________

b____________ a____________

c________________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

d____________ c____________
c____________________________________
d____________ c____________
c____________________________________
d____________ c____________
a____________________________________
b____________ a____________

او همدا سې نور بندونه

د پورتنۍ چاربيتې د لومړي بند د وروستۍ مسرې په منځ کې (سترګې نه شمه نيولی ګوره ډوب يم ستا په مينه) کې (سترګې نه شم نيولی) برخه کې قافيه خطا شوې، خو په نورو بندونو کې پورتنی شکل په پوره ډول تعقيب شوی دی. د يادونې وړ ده، چې په پورتني ډول چاربيته کې د مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي.

۳- د اته مسريزې زنځيري چاربيتې بل ډول دادی، چې ټوله مقفی وي او هر بيت او هره مسره يې په خپل منځ کې قافيې لري. يوه بېلګه يې داده:

د ليلا په لبو سور   پېزوان لکه ښامار
ترېنه ځي شغلې د اور   نتکۍ نه يې باربار

راوځي ما سپخين   ژوندی زما صورت که
زما زړه يې کړ غمګين   سرداره څه حکمت که
ګونګري يې کوي شور   چې دا شي په رفتار

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفتار مې کوي خوند ورځمه مازیګر
وربل مې بند په بند د سپین تندي په سر
خراب به دې کړم ژوند کاته کړم په هنر
شین خال مې ادم خور ذقن مې مزه دار(۲۰)

په دې ډول چاربیته کې له ځینو مسرو پرته د نورو اکثرو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. په مطلع کې د لومړي او دویم بیت د لومړیو مسرو قافیې سره یو شان وي او د دویمو مسرو قافیې په خپل منځ کې یو شان وي. د هر بند د درېو بیتونو د درېو لومړیو مسرو قافیه یو شان او درېو نورو مسرو قافیه بل شان وي، خو د څلورم بیت رغښت او بڼه د مطلع د بیت تابع وي. هند سي جوړښت یې په دې ډول دی:

مطلع:

a_____________	b_____________
a_____________	b_____________

بند:

c_____________	=d_____________
c_____________	=d_____________
c_____________	=d_____________
a_____________	b_____________

همداسې نور بندونه...

د ډېرې قافیه لرونکې زنځیري چاربیتې یوه بېلګه داده:

مطلع:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله بـه راوړې دواړه بس دې دې رنګین شیرین
ســـپین دې جبـــین زریـــن مـــخ دې څلېـــړي

بند:

کلــه بــه راکـړې دواړه لــب شــات او ملهــم صـنم
مـــه کـــړه ســـتم هـــر دم پـــه غضـــب ښـــورې
سـرې دې منګـولې همېش وړې زړونـه قلـم قلـم
اخلـــې قـــدم پـــه چـــم ســـترګې دې تـــورې
په در دې پروت یم همېش غـواړم ستاکرم محکم
لـــرې کـــړه غـــم الـــم کـــه رب تـــه ګـــورې
نـن دې پـه غـاړه بانـدې زانګـي لـونګین رنګـین
ســپین دې جبــین زریــن مــخ دې څلېــړي.(۲۱)

پـه دې ډول چاربیتې کې د سر لومړی بیت یا مطلع پـه لومړۍ مسـره کې یـو شـان دوه قـافیې موجودې وي. د دویمـې مسـرې تـر نیمایي پورې بیا یو شان دوه قافیې چې د لومړۍ مسرې لـه قـافیې سره یو شان وي، راځي او د مسرې په پـای کې اهنګینـه کلمـه راځي چې له دې قافیو سره په جوړښت کې توپیر لري.

د هر بند لومړۍ مسره څانته یـو شـان دوه قافیـه لري او د دویمـې مسـرې پـه پـای کې یـوه ځانګړې قافیـه؛ دربیمـه مسـره لـه لـومړۍ مسرې سره په قافیه کې یو شان وي څلورمـه د دویمـې پـه شـان وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه د لومړۍ او شپږمه د دویمې په شان وي او هم د څلورمې او شپږمې مسرې په منځ کې راغلې قافیې د بند د لومړۍ مسرې د قافیې تابع وي، اوومه مسره د لومړي بیت یا مطلع د لومړۍ مسرې په شان وي او اتمې مسرې د منځ قافیې د مطلعې د لومړۍ مسرې د قافیو تابع وي او پاتې برخه یې د مطلعې د دویمې مسرې پاتې برخه وي؛ د مطلعې د دویمې مسرې تکرار وي. په دې چاربیته کې د سر بیت لومړۍ مسره ۱۴ او دویمه ۱۱ څپې ده. د بند لومړۍ، دریمه، پینځمه او اومه مسره هم ۱۴ څپې او دویمه، څلورمه، شپږمه او اتمه مسره ۱۱ څپې لري.

هندسي بڼه یې داسې انځورېدلای شي:

مطلع:

aa________________________________

__________aa__________

بند:

bb________________________________

c_______، bb_______________

bb________________________________

c_______، bb_______________

bb________________________________

c_______، bb_______________

aa________________________________

__________، aa__________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- مقام:

ځينې پښتانه يې رباعي هم بولي، پښتانه ولسي مجلسيان يې د مجلسونو په پيل کې وايي، مقامونه نسبتاً ورو، اوږده او په داسې تال او اهنګ ويل کېږي، چې ټول مجلس چوپ شي او پوره غوږ يې نيولی وي، کله چې مقام خلاص شي نو سندرغاړی سمدستي لوبه، چاربيته او يا بګتۍ يا غزله پيلوي، چې اورېدونکي سم له لاسه له هغه ارام او غلي حالت نه راوباسي او په شور او زوږ يې راولي.

د مقامونو مضمون معمولاً ټولنيز او اخلاقي وي او د پند او عبرت ښه مطالب لري، عشقي مقامونه هم شته، مقامونه لکه د ديواني غزلو داسې جوړښت لري، د لومړي بيت دواړه مسرې يې په يوه قافيه وي او د نورو بيتونو لومړۍ مسرې يې له قافيې نه ازادې او دويمې مسرې يې له لومړي بيت سره قافيه تړي. له درېو څخه نيولې تر پينځو او شپږو بيتونو پورې وي. د مقام هره مسره دولس يا يوولس څپې وي له ديواني غزلو سره يې توپير دادی:

يو خو يې ژبه ډېره ساده، عام فهمه او ولسي وي او بل د ولسي سندرو د قافيه تړنې پر اساس د سره ورته غږونه قافيه کول په کې عادي خبره ده، ځکه دغه سندرې په شفاهي بڼه منځته راغلي، نه په ليکنۍ بڼه. بل دا چې ويونکی يې ولسي شاعر وي، د سېلابونو شمېر يې يوولس يا دولس وي. دا چې د ولسي سندرو دغه فورم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې مقام بولي بايد وويل شي چې د مقام نوم ورسره په څو سببه ور دی:

۱- دا چې د مقام لغوي مانا (ځای) دی او دغه سندرې د پښتو په ادبي مجلسونو کې د چاربيتو، غزلو، بګتيو او بدلو څخه مخکې ويل کېږي، په دې حساب نو مقام د مجلس پيل او د نورو ولسي نظمونو لپاره انتظام برابروي او خلک دې ته متوجه کوي چې خپل ځايونه ونيسي او په کراری سره مجلس واوري.

۲- دا چې په مقام کې پندونه او نصيحتونه بيانېږي، نو کېدی شي چې سړی د مقام پر موضوعاتو عمل وکړي او يو لوړ اخلاقي مقام ونيسي، له دې کبله چې دا وروستۍ خبره سمه او مانا لرونکې ده او نوم له نومول شوي سره برابر دی، دا سندرې په دې نامه يادې شوې دي، که چېرې دا سندرې مقام ونه بولو، نو يوه بله ګټه به مو هم کړې وي او هغه دا چې د دېواني سندرو له رباعي سره به مو د مغالطې مخنيوی کړی وي. دلته به د ولسي شاعر ګلستان يو مقام چې په دغه مقام کې د (بحث) د کلمې عاميانه تلفظ (باس) له لباس او خلاص سره قافيه شوی دی. د بېلګې په توګه راوړو:

د کـم اصـلـو لـه يـاری نـه واخـلـه لاس
مـه غـولېږه د هغـو پـه تـش لبـاس
د کـم اصـلـو يارانـه د خـره سـورلي ده
عـاقبـت بـه دې پـه کنـده کـړي راخـلاص
شـامدام بـه درنـه ګرځـي کـوز او پـاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـه کـم اصــلو نـه وفـا کلـه مونـده شــي
دا متل دی په هر ځای کې عـام و خاص
چې لـه لـرې نـه يـې ګـورې ورنـه تښـتـه
ګلســـتانه ورســـره مـــه کــوه بـــاس(۲۲)

هندسي جوړښت يې دا دی:

a______________________
a______________________

____
a______________________

____
a______________________

____
a______________________

____
a______________________

يادښـت: سـره لـه دې چـې زمـوږ يـو زيـات شـمېر ادبپوهـانو او ليکوالو ((مقام)) يو ځانګړی جلا ادبي فـورم بللی، خو زه چې دې فورم ته ګورم، له غزل سره يې په هندسي جوړښت کې کوم خاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

تو پیر نه شته، نو ځکه ویلای شو، چې ((مقام)) یوه محتوا ده نه جلا ځانګړی فورم. تر هغه پورې چې زموږ ادبپوهان په مطلق ډول (مقام) یوه محتوا ایي مسئله وګڼي نه شکلي، تر هغه پورې زه په دو دیز ډول (مقام) د همدې فورمونو په چوکاټ کې محاسبه کوم، خو بیا هم زما نظر او وړاندیز دادی، چې مقام فورم نه دی، محتوا ده.

۸- بدله:

د پښتو په ځینو سیمو کې په عام ډول ټولې ولسي سندرې لکه: لنډۍ، سروکي، د واده سندرې، چاربیتې، نیمکۍ او نورې بدلې بولي، خو دلته زموږ مطلب د ولسي خاصو سندرو له هغه ځانګړي فورم څخه دی، چې پښتانه مجلسیان یې ملي غزلې یا ولسي غزلې بولي.

دغه سندرې هم لکه د ولسي سندرو د نورو فورمونو په څېر د عربي عروضو او بحرونو په شعري چوکاټ کې نه ایسارېږي او د اریایي ژبو د شعرونو په شان د سېلابونو او څپو پر بنسټ ویل کېږي.

بدلې عموماً شفاهي دي او مجلسیان یې خوله پر خوله یو بل ته سپاري خو د بدلو لیکلې او پخوانۍ بېلګې هم لرو؛ تر اوسه زموږ په لیکلو اسنادو کې د شیخ بستان بړېڅ بدله له لومړنیو لاسته راغلو بدلو څخه ده، چې د لسمې پېړۍ په وروستۍ لسیزه کې تر زرم کال وړاندې ویل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلې له شکلي پلوه په لومړي سر کې پر ساده او سپړو بدلو وېشل کېږي او بیا یې هر ډول په خپل کور کې د مسرو د شمېر او مسرو د اوږدوالي لنډوالي او برابروالي پر اساس پر ډېرو نورو برخو وېشل کېږي. د بدلو هر بند اکثراً تر دوو مسرو زیات وي، چې کله یې هر بند درې مسرې، کله څلور مسرې او کله لا زیاتې مسرې هم لري، چې د (خلکو سندرې) مولف په شکلي لحاظ بدلې پر پینځلسو ډولو وېشلي او که پلټنه وشي ښایي تر دې هم زیات ډولونه ولري.

ولسي بدلې لومړی یو کسر (مطلع) لري او ورپسې یې بندونه وي، کسر یې له یوې اوږدې او یوې لنډې مسرې څخه جوړ وي، چې بیا د قافیه یې تړون له مخې له هر بند سره قسماً یا ټول تکرارېږي. د ساده بدلې په بېلګه کې د شیخ بستان بړېڅ (۱۰۰۲هـ کال مړ) د بدلې سر او یو بند راوړو:

مطلع:

اوښکې مې څاڅي پر ګرېوان یو وار نظر که پر ما	راسه ګذر که پر ما

بند:

د خوږو زړونو له حاله ته یې ای باداره اګاه	یې د بېوزلو همراه
د خپل عزت په روی(بستان) ته کړه مهر ښندل	کړي له ګناه ګواښل
اوښکې مې څاڅي پر ګرېوان یو وار نظر که پر ما	راسه ګذر که پر ما

په دې ډول بدله کې یو ځل د سر لومړی بیت چې یوه مسره یې اوږده او بله یې لنډه، یانې تقریباً د هغې تر نیمایي وي. د بند هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږده مسره يې تقريباً د لومړي بيت له اوږدې مسرې او لنډه يې له لنډې سره برابره وي. د بند هر بيت په خپل منځ کې هم قافيه وي او د بند په پای کې د بدلې لومړی بيت بيا تکرارېږي. هندسي شکل يې داسې دی:

مطلع:

=a______________________
=a______________

بند:

b______________________
b______________
c______________________
c______________
=a______________________
=a______________

سپره بدله، د بدلې بل ډول دی، دې کې ګڼ شمېر قافيې موجودې وي، دې ډول بدله کې هم د مسرو اوږدوالی او لنډوالی موجود وي، خو د سر د لومړي بيت د مسرو له اوږدوالي او لنډوالي سره يې د بندونو د مسرو اوږدوالی او لنډوالی برابر وي. دلته د ښاغلي جرار د سپړې بدلې کسر او يو بند وړاندې کېږي:

مطلع:

دا دی جنګېږي د ګوګل د پاسه هار که مار
چې لري زار په خوار کوي تاثير

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند:

پر ما شوې تېرې ستا په مينه کې خوارۍ زارۍ
لاس د يارۍ جارۍ راکړه محکم
پرسان مې وکړه ساه مې راغله ترمرۍ پرۍ
زلفې چورۍ نرۍ رقم رقم
ورکړه چې بايلو زړه صنم ستا په رخسار انار
سينه ګلزار ((جرار)) مه کړه تاخير.

هندسي جوړښت يې داسې دی:

a.a____________________________
b________a.a________
c.c____________________________
d________c.c________
c.c____________________________
d________c.c________
a.a____________________________
b________a.a________

۹- لوبه:

لوبې هم د ولسي خاصو سندرو يو ځانګړی او جلا شعري ډول دی، چې له بګتيو ځخه هم چابکې ويل کېږي. لوبې تر ډېره حده د لنډيو په خم کې رنګ شوي، کله کله يې بندونه لنډيو ته ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښت خپلوي او کله بیا په وزن او رواني جوړښت کې لنډیو ته ورته بندونه لري.

ځینې کسان لوبې له بګتیو سره ورته بولي، په داسې حال کې چې لوبې د یوه ځانګړي شعري فورم په توګه له بګتیو سره یو د ویلو پر وخت توپیر لري او بل دا چې د لوبو د کسر مسرې اکثره وخت سره په یوه قافیه وي او بګتۍ ټول ټال دا شان نه دي. لوبې له نیمکۍ سره هم جوت توپیر لري، ځکه په نیمکۍ کې لنډۍ کټ مټ راوړل کېږي او په لوبه کې په خپله لنډۍ نه راځي او بل دا چې لوبه د ولسي سندرو له عمومي برخې سره چې ویونکي یې معلوم وي، اړه لري. دلته به د لوبې یوه بېلګه راوړو چې ولسي شاعر محمد نور ویلې ده:

لوبه:

غمونه لرې کړه له ما عاجز غمګینه
راتاو شه لونګیه
ودې ویشتم روغه دې نه کړم
نوره یاري درسره نه کړم
بل دې په سرو شونډو نتکۍ زانګي مینه
راتاو شه لونګینه

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاس په بامو ګرځې کوترې
زما د خورې زړګي دلبرې
چې شال پر سر کړې څنګه ښه ښکارې سنګينه
راتاو شه لونګينه

***

د محمد نور فقيره بخته
څنګه راپرېوتې له تخته
بخت مې کوږ شو اس مې لاړ سره له زينه
راتاو شه لونګينه (۲۳)

په دې ډول لوبه کې د سر لومړۍ مسره اوږده او دويمه لنډه وي. بيا د هر بند دوه لومړۍ مسرې په خپل منځ کې هم قافيه وي او هم يې څپې سره برابرې وي. د بند دريمه مسره د لوبې د سر بيت (کسر) سره په قافيه او د څپو په شمېر کې يو شان وي او ورپسې د سر بيت دويمه مسره د تکرار په ډول راځي. شکل يې داسې دی:

a____________________________
a_____________
=b_____________
=b_____________
a____________________________
a_____________
c_____________
c_____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a__________________________
a____________
d____________
d____________
a__________________________
a____________

۱۰- داستان:

داستانونه د ولسي ځانګړو سندرو د یوه ځانګړي فورم په توګه د شکل او مضمون دواړو له پلوه ځانته خاص سکښت او بېل جوړښت لري او د ولسي ادب هر څېړونکی پر دې پوهېږي، چې زموږ ولسي ادبیات د مضمون له پلوه، زموږ د ولس د قامي ژوند هنداره او د شکل له پلوه هم زموږ د ژبې خاص ملي اهنګونه دي، چې زوړ اریایي اساس لري او پښتانه مجلسیان یې په ځانګړي وزن او خاصه لهجه وایي. داستانونه هم د ولسي خاصو سندور د نورو فورمونو په څېر اوږده ماضي لري او د لومړي ځل ویلو ځای او نېټه یې معلومه نه ده، یوازې د داستانو هغه بېلګې چې د پټې خزانې په واسطه لاسته راغلي، څلور سوه کلن عمر لري؛ په پټه خزانه کې د حافظ عبدالطیف اخکزي د (سوی او اوښ) فولکوریک کومیډي او انتباهي داستان راغلی، چې دلته یې یو کسر او یو بند وړاندې کېږي:

غوږ ونیسی یارانو د اوښ او سوی قصه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورا ډېره خوږه سوه

یو سوی د اوښ اشنا سو

بې حده یې همرا سو

یاري به یې کوله یو له بله یې یارانه سوه

خورا ډېره خوږه سوه

داستان د ډېرو اوږدو مضامینو د بیان لپاره پوره زغم لري. مطالب یې عموماً فولکوري، دیني، رزمي او تاریخي وي، لکه په اخلاقي برخه کې د ولسي شاعر غلام شاه د حاتم طایي د سخاوت روایتي داستان.

په وړاندې زمانه کې یو فقیر و مستانه

غوښته یې شهزادګۍ پاچا ته ودربده

په عشقي برخه کې د سیف الملوک او بدرۍ جمالې داستان:

روان شو شهزاده سیف الملوک باغ ارم ته

سفر د جدایۍ دی رخصت غواړي له پدره

په دیني برخه کې د حضرت ابراهیم خلیل الله د صداقت، حق او رښتیا ویلو روایتي فولکوري داستان

د نمرود په زمانه کې

راغلی په کیسه کې

پیدا شو ابراهیم خلیل الله دوست د اکبر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببښکه پیغمبر و

داستان ویونکی د داستان ویلو پر وخت د تفریح او جلب لپاره لنډۍ هم وايي، چې د داستان خوند نور هم زیاتوي. ځینې پوهان او ادیبان د ولسي خاصو سندرو دغه فورم عربي مثنوي او قصیدو سره یو شان بولي او وايي چې ولسي داستانونه د عربي مثنوي او قصیدې په پیروۍ ویل شوي دي. باید ووایو چې دلته داسې ډېر دلایل شته، چې د هغو له مخې موږ ولسي داستانونه له کتابي مثنوي سره یو ډول نه بولو او لومړی اریایي فورم او دویم تقلیدي شکل ګڼو، لومړی دا چې د ولسي داستان د زنځیر د سرکړۍ له لرغونو اریایي سرودونو سره نښلي او د عربي مثنوي او قصیدو په پیروۍ نه دي ویل شوي. د ولسي داستانونو ویونکي معمولاً ولسي او نالوستي شاعران دي. دغه ولسي سندرې ټولې قافیه یې ازادۍ لري او هغه شرطونه چې په مثنوي او قصیدو کې شته، ولسي داستانونه یې پر منلو مکلف نه دي.

د ولسي مثنوي ډوله داستانونو په څېر نورې سندرې هم په پښتو ادب کې لرو، چې مثنوي ته ورته دي، لکه د بیټ نیکه مناجات، د شکلي جوړښت له مخې دغه مناجات هم د مثنوي په ډول دي، خو د تذکرة الاولیا مولف یې سندره بولي. دغه ډول د کاکړیو فورمي جوړښت هم د مثنوي په ډول دی، مګر هېڅ له مثنوي سره یو شی نه دی بللی او نه یې مثنوي ته غاړې ویلې دي. دا هم د ولسي داستان یو څو بیتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان بابا د چکدرې چې په سفر لاړ
له دنیا نه د حق لور ته برابر لاړ
ظریف خان لعل بېګ ترې پاتې ماشومان شول
موریې مخکې مړه وه دواړه یتیمان شول
چې یې لور بې بې کو پاتې شوه یتیمه
یرېده به له دښمن ظالم غلیمه

دا هم د یوه بل داستان یوه برخه:

نن مې ولید عجیبه ښکلی داستان
طلسمات به درته واړه کړم بیان
د یمن یو شهزاده و زما یاره
یوه ورځ ښکار ته وواته له ښاره(۲۴)

دا ډول داستان په پښتو کې په څو ډوله دی. مثلاً د حافظ عبدالطیف خان اڅکزي د (سوی او اوښ) فولکوریک کومیډي او انتباهي داستان داسې دی، د کسر لومړی مسره اوږده او دویمه یې لنډه، خو دواړه په خپل منځ کې هم قافیه وي. ورپسې بند راځي. د بند د سر لومړی دوه مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او لنډې دي. دریمه مسره یې د کسر له لومړی مسرې سره په اوږدوالي او قافیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یو شان وي. د بند څلورمه مسره هماغه د کسر د دویمې مسرې تکرار دی. شکل یې داسې دی:

=a___________________________

=a__________

✵✵✵

=b__________________

=b__________________

=a________________________

=a____________

د حضرت ابراهیم خلیل الله د صداقت داستان په دې فورم کې دی، چې لومړی دوه لنډې هم قافیه مسرې چې تقریباً په څپو کې برابرې دي، ورپسې یوه اوږده مسره چې د هغو دواړو مسرو د څپو له مجموعي شمېر سره یې څپې برابرې دي او ځانته بېله قافیه لري، ورپسې یوه لنډه مسره راځي، چې په قافیه کې له درېیمې او په څپو کې له دویمې مسرې سره برابره وي. سکښت یې په دې ډول دی:

=a__________________

=a__________________

=b______________________________

=b_________________

بل ډول داستان چې زیات عمومیت لري، دا دی، چې هر بیت یې ځانته قافیه لري، خو د ټولو بیتونو دمسرو دڅپو شمېر یې سره برابر وي:

=a_________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a__________________
=b__________________
=b__________________

او همدرانګه نور..

یادښت: د داستان په باب به دا خبره معقوله وي، چې وویو داستان داسې یوه محتوا ده، چې په بېلابېلو شعري فورمونو، لکه غزل، قصیده، مثنوي او د پښتو نظم په نورو ولسي فورمونو کې ځایېدلای او دا فورمونه ورته کارېدلای شي، خو د دې ترڅنګ داسې ځانګړي فورمونه هم شته، چې د پښتو له نورو ولسي شعري فورمونو سره ورتوالی لري، خو د داستان لپاره کارول کېږي، خو بیاهم د دې ډول ولسي فورمونو سره توپیر په کې لیدل کېږي، که دې ډول فورم یا فورمونو ته د داستان فورم نوم ورکړل شي، معقولیت به ولري.

۱۱- بګتۍ:

په پښتو ولسي شعرونو کې د غه فورم ځانته د خوند او رنګ بېل بازار لري، بګتۍ پښتنانه مجلسیان او سازیان له مقام، چاربیتو او بدلو څخه کله وروسته او کله هم په منځ او پای کې په یوه ګرم تال او وزن، خو په ورو او نرم اواز (اهنګ) د مجلس د رنګ د بدلولو او د اورېدونکو د خوښۍ او خوشالۍ زیاتولو لپاره وایي. د بګتیو د اورېدلو پر وخت په مجلس کې ټول حاضر کسان په ولولو راځي، اتومات ټول ښورېږي او له مجلس نه خوند اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بګټۍ هم د بدلو او چاربیتو په څېر کسر لري، خو کسر یې معمولاً یو بیت (دوه مسرې) وي. بندونه یې هم ډېرې مسرې نه لري او په عمومي توګه د څلورو مسرو په شاوخوا کې وي. د بندونو شمېر یې هم محدود وي، خو بیا هم د بګټیو د بېلابېلو بېلګو خپلمنځي توپیرونه ډېر دي. په بګټیو کې هم هر ډول عشقي، تاریخي او افسانوي کیسې په لنډ ډول بیانېږي، دا یې هم یوه بېلګه ده:

وزیرستان باندې جنګونه
انګرېزان وایي چې سبا به جنګ له ځونه
انګرېز ویلي چې خاونده څه اسرار دی
په سترګو نه وینم غازیان، په ما ډزهار دی
نصیب مې نه شته، برې، بند مې شو توپونه

فقیر ویلي دا ستا لاس دې را دراز وي
که د بغداد مېړنی ځوان زما همراز وي
په شان د خټو به دې بند کړمه بمونه

وزیرستان باندې خو نن سبا جګړې دي
غازیانو لاس کې پولادي تورې تېرې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما شېرافضل يې په شعرو کړل صفتونه.(۲۵)

دا ډول بګټۍ د سر بيت د څپو د شمېر له مخې له لنډيو سره يو شان وي. ياني دا چې د لنډۍ لومړۍ مسره هم نهه او دويمه ديارلس څپې ده، خو په وزن کې هغه وزن نه لري چې لنډۍ يې لري خصوصاً لومړۍ مسره د بندونو دوه مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه او دريمه يې د کسر يا د سر بيت له قافيه سره يو شان وي. د بګټۍ سر بيت له لومړۍ مسرې پرته نورې ټولې مسرې د څپو په شمېر کې سره مساوي وي. هندسي شکل يې داسې دی:

a__________
a_________________
=b_________________
=b_________________
a_________________

=c_________________
=c_________________
a_________________

=d_________________
=d_________________
a_________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم ځینې نور فورمونه

په پښتو ولسي ادبیاتو کې د نظم یو شمېر نور داسې فورمونه شته، چې په هغو کې د ولس ځینو ستونزو، ربړو، دودونو، تاریخي روایاتو، نیمګړتیاوو، دردونو، ناخوالو او د چاپېریال پېښو انعکاس موندلی دی. دا فورمونه په دې ډول دي:

منظوم فالونه، د بي بي د ستې سندرې، لنډکۍ، سولې، برغازي، سلسلې، انګۍ یا چغیان، د میندو سندرې، د ماشومانو سندرې، د وړو مشاعرې، کیسې، د ځوانانو سندرې، محلي پارچې یا ولسي تنداري، ساندې، نکلونه، د ښادۍ سندرې، تاریخي نارې، سنځر خېلې نارې، د مروتو کسرونه، سوزخواني او ځینې نور. څرنګه چې د نظم دا پورتني فورمونه د پښتو نظم د ځینو نورو ولسي فورمونو لکه لنډۍ، سروکي، کاکړي غاړې، د اتڼ نارې، ببولالې، چاربیتې، بدلې، لوبې، بګتۍ او داستان په شان ډېر دود او اغېزناک نه لري، نو دلته یې یوازې د هر یوه د بېلګې په راوړلو سره بسنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظوم متلونه:

چې ډول دې وي په ځنګ
لــه وهـــلو يـــې څه ننګ

❋❋❋

امير چې ظلـم کـاروي
اوربل پر تېول دياروي

فالونه:

د جــنت پــه مـــنارې
سور چرګ وهـي نارې
شېر د خداى تـــېرېږي
خلکو کاندئ ننداري

د بي بي دستې سندرې:

د دوهی ملنګې سر دې ولـې تـور دی
سـر مـې داسـې تـور دی پـر مـوږ هـم
ښـه لـوی دیـن د محمدرسـول الله دی
لا الـــه الله محمـــد رســـول الله
برايـــي د شـــېرعلي د لـــور واده و
ملکـی پـه ورا رالـی لـه ښـه زړګـي يـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ســــــتر ګو کســــــي ســـــــره وو
ښــه لــوی دیــن د محمد رســول الله دی
لا الـــــــه الله محمد رســـــــول الله

لنډکی:

تــه چې جـو اري کـړې مـا بـه بایـه کـړې مینـه
مـه راپســې ژاړه وو ړکیـه نـه مـې درکوینـه
جـګ کـړه مړوندونـه جلـۍ غـېـږې لـه درځمـه

شولې:
شولې ټکومه ټکوم تا به واده کمه
په خدای مې دې قسم وي وپلاني ته به دې ورکمه
شولې ټکومه ټکوم زه پلانی نه کوم
په خدای مې دې قسم وي پلانی زوړ دی که یې وه کمه
شولې ټکومه ټکوم تا به وده کړمه
په خدای مې دې قسم وي و پلاني ته به دې ورکمه
شولې ټکومه ټکوم زه پلانی نه کوم
په خدای مې دې قسم وي پر ما لوی دی که یې وکمه.
برغازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازار میان دی خولګۍ راوړه
چرګ اذان دی خولګۍ راوړه
لوړ سهار دی خولګۍ راوړه
زما تلوار دی خولګۍ راوړه

***

راځه وړې راځه چې ځو
د ګل ګېډۍ راځه چې ځو
نن سبا راځه چې ځو

***

الکانو کور مه چېړې دی
د لال ټکر مه چېړې دی
د مستۍ غولی مه چېړې دی

سلسلې:

راوتلی پر سحر یم
زه د ښو نجونو اجل یم
په شان د سپینکي مار یم
د هر چا تر اوده تر یم

انګۍ یا چغیان:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په خپل کور کې وم په راحت
بابک خرڅه کړم په ډېر دولت
په پردي کور کې مې نشته عزت
خود به ژړا کړم په هر ساعت

✲✲✲

شینکۍ کوتره وم ښوربدمه
نه چا نیومه نه چا کتمه
په هر یو تکي به پربوتمه
نن ناولده یې کېښستمه

د وړو مشاعرې:

ددې ځای اور سیچو
چرګه راغله بې بچو.

ددې ځای او ددې ډنډه
تیر پروت دی شل برغنډه

ته وایه غنم
خبرې دې منم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسی:

په یورپ ځي اسمان ته
چار چاپېره ټول جهان ته (د سترګو لید)

د پاسه راغی سور بلوڅ
اغوستي يې دي پنځه پنځوس (پیاز)

د ځوانانو سندرې:

ابکه له کمه رالې
له بلخ و بخارا
په شا دې څه شی دي
وربځ او باران
ماینې دې څو دي
ویل یې اووه
نو مونه يې څه دي
ویل یوه چیختـه ده
یوه بختـه ده
یو ترګوک لاندې ورستـه ده
یوه اسمان ته غرېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

پچکولمه یې وشلېده یوه سپینه زلیخا ده.

محلي پارچې یا ولسي نندارې:

۱- تمثیلي پارچې:

وئ وئ مرم ابې
بچی کوم ځای دې خوږېږي
بچی کوم ځای دې خوږېږي
ابې ګېډه مې خوږېږي
ابې ګېډه مې خوږېږي
ګولې به درته راوړم
نه خورمه ګولې
دا ګولې له زارو ډکې دي
نه خورمه ګولې
دا ګولې له زارو ډکې دي
ابې ګېډه مې خوږېږي
بچی کوم طبیب دې خوښ دی
بچی کوم طبیب دی خوښ دی
دا (پلانکی) خان طبیب مې خوښ دی پرې رغېږمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه خورمه ګولۍ دا ګولۍ...

۲- کميډي پارچې:

ما بورې نانګه خوړل
زامن مې بلا وخوړل
هی هی اجي ډومبک
ما بورې ګذر راوړی
دوی د خاورو ډک خوړلی
هی هی اجي ډومبک

۳- عادي پارچې:

د يوې تاريخي پېښې په باب:

نـــواب مـــړ کـــړ پـــه ځنګلـــه کـــې نوابـــه ګـــل
وينـــې يـــې راغلـــې پـــه راده کـــې نوابـــه ګـــل
د نـــــواب ســـــترګې غتـــــې غتـــــې نوابـــــه
پـه هـر ميـدان يـې اړوي لکـه سـکروټې نوابـه ګـل
نـــــواب دې پـــــټ مـــــې تېرويـــــه نوابـــــه
دلتـه مـې خـور ده او ورور مـه راخبـروئ نوابـه ګـل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سانديږ
پـه لنډيو کې سانديږ
(پلانکی) د خاورو لايق نه دی
دا (پلانکی) دې ورته جوړه کړي بالکۍ په سينګارونه
که نور دې هر څه ميراتېږي
ميرات دې مه شه دا د غاړې تاويزونه
بې وروره خور په کوڅه راغله
ناره يې وکړه شپه به چا کره کومه

د نکلونو نارې (غړونه):

لکه د ادم او درخو په نکل کې چې د درخو روبياره (استازې) ادم خان ته د درخو احوال وروړي، نو ادم پر خپلې ښځې توتيا داسې غږ کوي:

(نکلچي وايي) ادم وويل:

زما توتيا عزت يې وکړه
دغه استازی د درخو راغلی تاته

کله چې درخانۍ د خپلې ملګرې بسوګۍ واده ته ځي، نو مور يې منع کوي او داسې غږ کوي:

ته چې دې واده ته ځې سلا مې نه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس وتنه د همداسې نجونو نه ده

درخو وايي:

تر قيامته به کوي توري ماتوري

ځان به جوړ کړم دواړه سترګې به کړم توري

د بسو واده ته ځم ادکۍ موري.

د ښادۍ سندرې:

د کونج مېرمنې پاڅه که دې زړه شي

هومره خو پانه څې چې پلانکی خان دې لونګۍ په لاس درته رانه شي

✲ ✲ ✲

زموږ ه ناوې تیله داره ده نه ژاړي

چې د (مېړه نوم یې اخلې) لغتې وخوري دا به ښه ژاړي.

تاريخي نارې:

د هوتکو د دورې:

څوک خبر وو چې تقدير به کوي داسې

شاه حسين به نادر نيسي

بيا به يې نورې د ايران ته بندي باسي

د احمد شاه بابا د وخت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زمري دی شاه ولي د جنګ زمري دی
له سنګرو يې ايستلی مېړنی دی.

سنځر خپلې ناري:
سعد الله ول په پښې کې مې اځغی دی
اځغی مه راښخه کاږه
تر ما لاندې د اودولو اوسلی دی

شاه نادر ويل زما له دا غونډ يه ډار سي
دوست محمد پروزلی
دوست محمد پرېکړې راوليار سي

د مروتو کسرونه:
د سر (مطلع) يو دوه بېلګې:
ډېرې اند ښښنې مې په زړګي شوې راچاپېرې
ښکلې محبوبه پېزوان په شونډو رپېده

د مروتو يو کسر:
چې په تا باندې ښېيا هغه به وشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په تا باندې بېیا نوره به نه شي
سلطان خېل موسیان ګنجیو لشکري شي
الهي په تا باندې راولې خواري
خواري په تا باندې راولې آه سخته

سوز خواني:
د نورالله شاعر یوه سوز خواني:
یارانو ټول په وسلې وو یو لاسونه
نن بهار دی کربلا
شامیان نږدې شو ورته وتړو صفونه
تور غبار دی کربلا
ورځ د لسم دی د علي د زویو ننګ دی
بېدار شو وخت د جنګ دی
عباسه وروره مخکې واخله نشانونه
نن ګلزار دی کربلا. (۲۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

کله چې ما د پښتو شعر د بېلابېلو فورمونو د لټون هڅه پیل کړه نو دا راته لا ښه څرګنده شوه، چې د پښتو شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده. پښتو نه یوازې اکثره هغه شعري فورمونه چې په عربي ژبه کې دود دي، راخپل کړي، بلکې په همدې فورمونو کې یې ډېر جولیز زیاتون هم راوستی دی.

ددې شعري فورمونو شمېر هم تر هغو زیات دی، چې فکر یې کېږي. کله چې خپله د پښتو د ځانګړو شعري فورمونو خبره رامنځته کېږي، نو دلته هم سړي ته په ډاګه کېږي، چې تراوسه پورې ددې امکان برابر شوی نه دی، چې د پښتو شاعرۍ ټول فورمونو دې معرفي شوي وي. البته د پښتو د ولسي او لوستې شاعرۍ ځینې مشهور فورمونه له بېلګو سره معرفي شوي، خو بیا هم د پښتو ولسي شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده او تر اوسه لا د هر فورم ټول ډولونه او د هغه بشپړې بېلګې نه دي معرفي شوي. په حقیقت کې د پښتو ولسي شاعرۍ هر فورم باید په جلا جلا ډول وڅېړل شي. ځکه چې د ټولو څېړل د یوه کتاب له اوسېلې نه وځي.

په پښتو شاعرۍ کې د مشترکو نظمونو، ازادو شعرونو او د ازادو شعرونو ترڅنګ ځینې نور داسې شعري فورمونه هم شته چې په پورتنیو یادو فورمونو کې نه راځي او پښتو شاعرانو د خپل فکر او ژوند د اړتیا له مخې د نورو شعري فورمونو له په پام کې نیولو پرته رامنځته کړي او کومه ځانګړې نومونه نه لري. دا برخه هم یو جلا باب غواړي، له همدې کبله که چېرې مو د پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرۍ د نظم د ټولو فورمونو او د هغو بېلابېل ډولونه په مجموعي ډول تر نظر تېر کړو، نو شمېر به یې تقریباً دوو سوو بېلابېلو جوړښتونو ته ورسېږي. ګڼ شمېر نور داسې پښتو شعري فورمونه شته، چې هغه زموږ په لوستې او ولسي شاعرۍ کې باب دي او په دې اثر کې له راغلو شعري فورمونو څخه جوت توپير لري، په دې اثر کې نه دي څېړل شوي، یوازې هغه شعر فورمونه تر شننې لاندې نیول شوي، چې په پښتو شاعرۍ کې ډېر زيات باب دي او یوه ټاکلې نومونه لري. په پوره ډول د پښتو د ټولو شعري شکلونو پېژندګلوي، د بېلګو راوړل او د هغو د هندسي جوړښت ترسيم د یوه ټاکلي اثر په پاڼو کې نه ځایېږي.

ما د خپلې علمي ترفیع (پوهنیار رتبې) لپاره د پښتو شاعرۍ یو شمېر مشهور فورمونه څېړلي او د هغو هندسي رغښت مې انځور کړی دی. کېدی شي د ځینو فورمونو د پېژندنې ترمنځ ټکر هم پېښ شوی وي، خو دا ټوله هڅه د وړاندیز بڼه لري. د وخت د لنډون او د علمي ترفیع د معیار په پام کې ساتلو سره مې اوس پر همدې بسنه وکړه. هیله ده وخت د دې امکان برابر کړي، چې د خپلې ژبې د نورو درنو لیکوالو او پوهانو په مرسته دا هڅې نورې هم وغځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

۱- د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي درسي لکچر نوټ.
۲- پوهاند زیار پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت کابل، ۱۳۶۱ل کال.
۳- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال، ۹۵-۱۱۰ مخونه.
۴- خوشال بابا، ارمغان خوشال، پېښور، یونیورستي بک ایجنسي، ۴۹۷ مخ.
۵- پیرمحمد کاروان، چنار خبرې کوي، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۲۵۳مخ.
۶- محمد هوتک پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۵۲ل کال، ۲۹ مخ.
۷- محمد هوتک پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۵۲ل کال، ۳۰ مخ.
۸- عبدالمالک بېکسیار، سوچونه او کرلېچونه، ۱۳۷۲ل کال، ۱۹مخ.
۹- درویش درانی، هوا او ځراغونه، لاهور، ۱۹۹۵م کال، ۱۴۰مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- اورنګ زېب ارشاد، بديع او د پښتو شعر، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال، ۴۲-۴۳ مخونه.

۱۱- اسحق ننګيال، هغه شېبې هغه کلونه، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۴۶-۴۷مخونه.

۱۲- اسحق ننګيال، څاڅکي څاڅکي، د ليکوالو انجمن، ۱۳۶۸ل کال، ۲۵ مخ.

۱۳- علي ګل پیوند، سيلۍ او باولۍ، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۱۷-۱۸ مخونه.

۱۴- هيله دوه مياشتنۍ خپرونه، ۳ ګڼه، ۱۳۷۲ل کال، ۲۰ مخ

۱۵- د خوشال رباعيات، کابل پښتو ټولنه، ۱۲ مخ.

۱۶- محمد صديق پسرلی، پسته اور، لاهور، ۱۳۷۴ل کال، ۱۸۷مخ.

۱۷- حمزه شينواری، د خيبر وږمې کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۷۴ل کال، ۸۴ مخ.

۱۸- ډاکتر سيد بهاوالدين مجروح، نا اشنا سندرې، پېښور، ۱۹۸۹م کال، ۱۰۹ مخ.

۱۹- ډاکتر امين الحق امين ګوري وريځې، کابل، ۱۳۶۲ل کال، ۹۸ مخ.

۲۰- عاصي اشنغری، توده وينه، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ل کال، ۱۸۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- پوهاند عبدالحی حبیبي، د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده، کابل، ۱۳۵۷ل کال، ۱ مخ.
۲۲- محمد هوتک، پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۱۹-۲۳ مخونه.
۲۳- پیرمحمد کاروان، چنار خبرې کوي، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۴۸مخ.
۲۴- درویش درانی، هوا او څراغونه، لاهور، ۱۹۹۵م کال، ۱۵-۲۰ مخونه.
۲۵- پوهندوی عبدالخالق رشید، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي درسي لکچر نوټ.
۲۶- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال.
۲۷- د حاجي جمعه خان بارکزي دېوان، د زلمي هېوادمل تدوین، کابل، د علومو اکاډمی، ۱۳۶۰ل کال، ۱۸۵ مخ.
۲۸- د عبدالحمید مومند دېوان، کابل، د علومو اکاډمی، ۱۳۶۳ل کال، ۴۰۷ مخ.
۲۹- د معزالله خان دېوان، د خیال بخاري ترتیب او تدوین، پېښور، پښتو اکاډمي، ۱۱۲-۱۱۳مخونه.
۳۰- د جمعه خان بارکزي دېوان، کابل، ۱۳۶۰ل کال، ۱۹۰ مخ.
۳۱- د نورمحمد لاهو شعري مجموعه، ناچاپ.
۳۲- د معزالله خان دېوان، ۱۱۴-۱۱۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳- پوهندوی نوراحمد شاکر، بدیع او بیان، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۲۵-۲۶مخونه.
۳۴- د حنان بارکزي دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ل کال، ۲۲۹-۲۳۳ مخونه.
۳۵- اسمعیل یون، متکور (شعري مجموعه)، د لیکوالو انجمن، ۱۳۶۹ل کال، ۸۸-۸۹ مخونه.
۳۶- عبدالغفور لیوال، فرهنگ مجله، ۲ گڼه، ۱۳۵۷ل کال.
۳۷- اسحق ننگیال، هغه شپې هغه کلونه، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۱۳۵-۱۳۷ مخونه.
۳۸- پوهاند زیار پښتو شعر څنګه جوړیږي؟ ۱۴۲ مخ.
۳۹- اسدالله اسد، د کاڼو موسکا، د افغانستان د لیکوالو انجمن، ۵۲ مخ.
۴۰- عبدالغفور لیوال، مخه ښه، پېښور، ۱۳۶۷ل کال، ۱-۱۱ مخونه.
۴۱- علي گل پیوند، سیلۍ، د لیکوالو انجمن، ۷۱-۷۲ مخونه.
۴۲- کمال الدین مستان، د پاڼو شهادت، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳۶۹ل کال، ۵۰ مخ.
۴۳- احمد تکل، کرونده، کابل، د لیکوالو انجمن، ۱۳۶۹ل کال.
۴۴- غوتۍ خاورې د پښتو شفاهي ادبیات (شکل او مضمون) د علومو اکاډمۍ، ۱۳۶۶ل کال، ۵۹-۶۱ مخونه.
۴۵- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.
۴۷- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.
۴۸- غوټۍ خاورې هماغه اثر، ۵۵-۵۶ مخونه.
۴۹- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، هـ مخ.
۵۰ – محمد ګل نوري، همدا اثر، بېلا بېل مخونه.
۵۱- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ح،ط، ی مخونه.
۵۲- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ک مخ.
۵۳- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ح مخ.
۵۴- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، بېلابېل مخونه.
۵۵- پوهنیار احمد شاه زغم، پښتو چاربیته (د پوهنملۍ تیزس) ۱۳۷۱ل کال، ۱ مخ.
۵۶- غوټۍ خاورې هماغه اثر، ۸۲-۸۳ مخونه.
۵۷- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۱۴-۱۵ مخونه.
۵۸- سرمحقق زلمی هېوادمل، ولسي سندرې، ۲ ټوک، ۱۳۶۲ل کال، ۸۲ مخ.
۵۹- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۱۸-۱۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۲۰-۲۱ مخونه.
۲۱- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۸۳ مخ.
۲۲- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۸۹-۹۱مخونه.
۲۳- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۹۲-۹۷مخونه.
۲۴- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۱۰۱-۱۰۲مخونه.
۲۵- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۹۸-۹۹ مخونه.
۲۶- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، بېلابېل مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیا ته زیږېدلی دی. په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زیږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نوموړې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د(پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدا رنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ ل کال، په جلال اباد کې ببړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو.استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده درو سپارو، خو استاد یون و نه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده و منله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکیلکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د و اقعیتونو او حقایقو د څرګندبیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه دد ې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا او سنی فرهنګي کار، چې تاسو یې او س په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اینبودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثـار، ایـډیټ‌او چـاپ کـړي دي دغـه راز یـې پـه سـلګونو کـورنیـو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	ځرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

• هیلې	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کلیات	د استاد الفت نثرونه	دریيم ۱۳۸۷
• سیندونه هم مري	د اسحق ننګیال شعري منتخبات	دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه د پوهنوال روستارتره کي اثر — دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یو نلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاګون ترڅنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- خبرې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابتون دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اند یال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل اید یال لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- افغانستان په سیاسي کړلیچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته و خوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او سبلې هیله لرم.

په درناوي
وفاالرحمن وفا
کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

dəpaşto şer
handosi joṛəşt

(Geometrical Structure of Pashto Poem)

BY:
M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-12-9

9 789936 500129 >

د خپرونو لړ: (۱۳)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library